

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Dragana Dujić

**LOV NA VOJNE ZLOČINCE
V JUGOVZHODNI EVROPI**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Dragana Dujić

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

**LOV NA VOJNE ZLOČINCE
V JUGOVZHODNI EVROPI**

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

LOV NA VOJNE ZLOČINCE V JUGOVZHODNI EVROPI

V času vojne na Balkanu so bili storjeni najhujši vojni zločini v Evropi po II. svetovni vojni. Za doseg cilja "Velike Srbije" je bilo potrebno etnično očistiti nekatere dele ozemlja Hrvaške ter Bosne in Hercegovine. To je bil razlog, da se je mednarodna skupnost odzvala z ustanovitvijo Mednarodnega kazenskega sodišča za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije, ki kot trenutno vse kaže ne bo izpolnil svojih nalog. Za zaščito civilnega prebivalstva so bile razposlane mirovne sile, ki niso uspele preprečiti genocid v Srebrenici. Po koncu vojne so se vsi akterji otepali odgovornosti za lov na vojne zločince. Šele kasneje so odgovornost za iskanje in aretacijo osumljencev vojnih zločincev prevzele mednarodne sile na območju. Države vpletene v oborožen spopad do nedavnega niso pokazale nobenega zanimanja za reševanje tega problema. Pritisk se je postopoma stopnjeval in politika glede vprašanja vojnih zločincev se je začela spreminjati tudi na ravni nacionalnih držav. Toda zaradi blede politike in otepanja odgovornosti je bilo veliko zamujenega in posledica tega je, da sta poleg treh drugih, na prostosti še dva najhujša vojna zločinca, Radovan Karadžić in Ratko Mladić.

Ključne besede: vojni zločini, mednarodni akterji, nacionalni akterji, operativni lov.

HUNT FOR WAR CRIMINALS IN SOUTHEASTERN EUROPE

The worst war crimes in Europe since World War II, were committed during the war in the Balkans. Ethnic cleansing in parts of Croatian and Bosnian and Herzegovina's territory was necessary in order to achieve the goal of "Great Serbia". This was the reason why the international community responded with foundation of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, which as it seems for the moment will not fulfil its tasks. The peacekeeping forces were sent in order to protect civilian population, but were unable to prevent genocide in Srebrenica. After the war had ended, all parties declined taking responsibility for the hunt for war criminals. Later on, the international forces in the area took the responsibility for searching and arresting war crime suspects. The states involved in the armed conflict have not shown, until recently, any interest in solving this problem. The pressure gradually increased and the policy on war criminals began to change on a national level, but a lot was lost because of the vague policy and declining the responsibility. The consequence is that among five accused, the two most wanted war criminals, Radovan Karadzic and Ratko Mladic, are still at large.

Key words: war crimes, international parties, national parties, operative hunt.

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	7
2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	8
2.1 PREDMET IN CILJI PROUČEVANJA.....	8
2.2 HIPOTEZE.....	9
2.3 METODOLOGIJA.....	9
2.4 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV.....	10
2.4.1 Jugovzhodna Evropa.....	10
2.4.2 Mednarodno pravo oboroženih spopadov in vojni zločini.....	11
2.4.3 Etnično čiščenje.....	13
2.4.4 Genocid.....	13
3. ZLOČINI V ČASU JUGOSLOVANSKIH VOJN	15
3.1 ZLOČINI NA HRVAŠKEM.....	15
3.2 ZLOČINI V BOSNI IN HERCEGOVINI	19
4. MEDNARODNO KAZENSKO SODIŠČE ZA VOJNE ZLOČINE NA OBMOČJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE	23
4.1 NALOGE IN PRISTOJNOSTI.....	25
4.2 ORGANIZACIJA IN DELOVANJE.....	26
4.2.1 Sodniška zbornica.....	27
4.2.2 Tožilstvo.....	27
4.2.3 Urad.....	28
4.2.4 Delovanje.....	28
4.3 STRATEGIJA ZAKLJUČKA DELA (COMPLETION STRATEGY).....	30
5. POLITIKE MEDNARODNE SKUPNOSTI GLEDE VPRAŠANJA LOVA NA VOJNE ZLOČINCE	31
5.1 EVROPSKA UNIJA.....	31
5.1.1 EUFOR.....	32
5.1.2 Vključevanje v Evropsko unijo.....	34
5.1.3 Črna lista.....	36
5.2 NATO.....	37
5.2.1 Mandat.....	37
5.2.2 Prva faza: opazuj, ne dotikaj (monitor, don't touch).....	39

5.2.3	Druga faza: aretacije od primera do primera (limited case-by-case arrests)....	40
5.2.4	Vključevanje v NATO	43
5.3	ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV	45
5.4	GLAVNI/A TOŽILEC/KA MKSJ.....	47
6.	NACIONALNE POLITIKE GLEDE VPRAŠANJA LOVA NA VOJNE	
	ZLOČINCE.....	49
6.1	HRVAŠKA.....	49
6.2	SRBIJA.....	52
6.3	BOSNA IN HERCEGOVINA	54
7.	OPERATIVNI LOV NA VOJNE ZLOČINCE	56
7.1	LOV NA RADOVANA KARADŽIĆA	56
7.2	LOV NA RATKA MLADIĆA	62
7.3	LOV IN ARETACIJA ANTEJA GOTOVINE.....	66
8.	VERIFIKACIJA HIPOTEZ IN SKLEP	68
9.	VIRI IN LITERATURA.....	71

SEZNAM KRATIC

BIA	Bezbednosno informativna agencija
BiH	Bosna in Hercegovina
CARDS	Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization
CIA	Central Intelligence Agency
EIDHR	European Initiative for Democracy and Human Rights
EU	Evropska unija
EUFOR	European Union Force in Bosnia and Herzegovina
EUPM	European Police Mission in Bosnia and Herzegovina
FRJ	Federativna republika Jugoslavija
HVO	Hrvatsko vijeće odbrane
IFOR	Implementation Force
JNA	Jugoslovanska narodna armija
JVE	Jugovzhodna Evropa
KSK	Kommando Spezial Kräfte
MKSJ	Mednarodno kazensko sodišče za vojne zločine na območju bivše Jugoslavije
MKSR	Mednarodno kazensko sodišče za vojne zločine na območju Ruande
MPOS	Mednarodno pravo oboroženih spopadov
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NSA	National Security Agency
OZN	Organizacija združenih narodov
PzM	Partnerstvo za mir
RAF	Royal Air Force
SAS	Special Air Service
SČG	Srbija in Črna gora
SFOR	Stabilization Force
SPS	Stabilizacijsko-pridružitveni sporazum
SZVP	Skupna zunanja in varnostna politika
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNMBIH	United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina
UNTAES	United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia
VBA	Vojno bezbednostna agencija
VRS	Vojska Republike Srbske
VS ZN	Varnostni svet Združenih narodov
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi

1. UVOD

Razpad Jugoslavije, ki se je začel leta 1991 s samostojnostjo in neodvisnostjo Slovenije, je potekal v znamenju vojaških spopadov in vojn. Najbolj krvavi sta bili vojni na Hrvaškem in BiH. Mnogi so kot glavni vzrok vojne izpostavili prav željo po Veliki Srbiji. V ta namen so v Srbiji skonstruirali načrt, ki bi jim zagotovil etnično čisto območje. Na območju Hrvaške so se te politike posluževali predvsem na območju, ki so ga kasneje poimenovali Republika Srbska Krajina. Hrvaška stran je odgovorila z novimi vojnimi zločini in začaran krog je bil sklenjen. Razmere v BiH so bile še slabše in konstantno stopnjevanje vojnih zločinov je privedlo do genocida nad muslimanskim prebivalstvom v Srebrenici.

Jugoslovanske oziroma balkanske vojne so na ta način izzvale sposobnosti mednarodne skupnosti, mednarodnega prava in institucij. Mednarodna skupnost kot celota, v obliki OZN, je vsaj kar zadeva vojaško stran intervencije popolnoma odpovedala, kar lepo dokazuje pokol civilistov iz "varnega območja" Srebrenica, ki je bil pod zaščito mirovnih sil ZN. Odgovor mednarodne skupnosti na hude kršitve predvsem določil Ženevskih konvencij pa je bil ustanovitev MKSJ. Po mnogih začetnih težavah danes sodišče počasi zaključuje svoj mandat, grozi pa mu, da ne bo uspelo izpolniti zastavljenih nalog, saj je na prostosti še 5 osumljencev vojnih zločinov, med njimi dva najbolj iskana, Radovan Karadžić in Ratko Mladić. Ob izbruhu spopadov se je izkazalo, da je EU popolnoma nesposobna reševati tovrstne konflikte, zato je odgovornost prevzela zveza NATO. S tem je organizacija dobila nov pomen in smisel, ki se je pred tem skupaj s koncem hladne vojne razblinil. Politike teh akterjev so se razlikovale, kar je vplivalo na operativni lov in iskanje vojnih zločincev.

Obtoženci so v svojih državah imeli poseben status, med ljudmi pa še danes veljajo za nacionalne heroje. Oblasti so zato imele zaščitniški odnos do vojnih zločincev, ne samo, da jih niso hoteli aretirati, celo podpirali in ščitili so jih. Na deklarativni ravni so podpirali delovanje MKSJ in drugih mednarodnih akterjev ter zagotavljali, da delajo vse, kar je v njihovi moči za aretacijo vojnih zločincev. Dolgo ni bilo prisotne politične volje za dejanja, ki bi privedla do aretacij obtožencev, predvsem v primeru Srbije in Republike Srbske, znotraj BiH. Na primeru Hrvaške je lepo razvidno, da aretacija osumljencev, tudi tistih, ki veljajo za nacionalne heroje, sledi kmalu, ko se pokaže politična volja za to. Razlogi za neuspehe do takrat pa so zgolj prazni izgovori.

Kot že povedano so dogajanja na terenu odvisna od trenutne politike in politične volje. Le mednarodne vojaške sile, ki so še prisotne v BiH, predstavljajo neko konstanto, ki se trudi ujeti še zadnje obtožence vojnih zločinov, ki so še na prostosti. Problem nastaja, ker so

pristojnosti EUFOR in SFOR vezane na območje BiH. Vsaj za Ratka Mladića pa velja prepričanje, da se skriva v Srbiji, zato bi njegovo aretacijo morale zagotoviti lokalne oblasti. Na treh konkretnih primerih je predstavljen potek zbiranja podatkov in iskanja ubežnikov.

Problem lova na vojne zločince sem skušala kar se da celostno obdelati, zato je poleg opisa zločinov, ki so se zgodili in vloge posameznih obtožencev, en del posvečen tudi sodišču v Haagu, ki skrbi za uveljavljanje kazenske odgovornosti vojnih zločincev. Analiza pa je osredotočena na politični vidik ter na sam operativni del lova na vojne zločince.

2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 PREDMET IN CILJI PROUČEVANJA

Vprašanje vojnih zločincev in njihova aretacija je pomembna iz več vidikov. Zgodba ne bo zaključena, dokler ne bodo odgovorni kaznovani za svoje zločine. Vsi akterji vpleteni v iskanje domnevnih vojnih zločincev, ki so še na prostosti, imajo pred seboj težko nalogo. Namen te diplomske naloge je analizirati in preučiti dosednji potek dogodkov na tem področju in kako določeni dejavniki vplivajo na lov.

V nalogi želim doseči naslednje cilje:

- kratko predstaviti in analizirati najbolj krute in odmevne vojne zločine, ki so bili storjeni v času vojn v JVE, s poudarkom na zločinih storjenih na območju Hrvaške in BiH, pri tem pa bomo zanemarili dogodke in zločine na območju Kosova, ki imajo specifično ozadje in nimajo neposredne povezave z razpadom Jugoslavije; opisan bo skrčen potek dogodkov, zločini, ki so bili storjeni ter tudi vloga posameznih obtožencev;
- kratko analizirati ustanovitev Mednarodnega kazenskega sodišča za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije, njegove pristojnosti in naloge ter samo organizacijo; pomemben del analize bo opis delovanja in vodenja postopka od preiskave do izreka sodbe, na tem mestu bodo predstavljene tudi nekateri statistični podatki, ki pričajo o uspešnosti sodišča, prihodnost in predviden časovni okvir zaključka dela sodišča je predstavljen na koncu sklopa o sodišču;
- podrobno analizirati lov na vojne zločince, in sicer na dveh ravneh: na politični ravni, kjer bom analizirala politiko najpomembnejših akterjev mednarodne skupnosti, ki so vpleteni, v reševanje vprašanja, zelo pomembno je tudi nacionalno okolje, zato velik del analize predstavljajo tudi politike nacionalnih držav, katerih politika glede tega vprašanja se razlikuje; druga raven analize pa bodo operativni postopki, ki jih posamezni akterji uporabljajo pri lovu

– predstavljeni bodo konkretni primeri lova treh najpomembnejših obtožencev vojnih zločinov, Radovana Karadžića, Ratka Mladića in Anteja Gotovino; na njihovih primerih bomo dobili predstavo, kako samo iskanje poteka na terenu, kdo je vpleten in kakšno taktiko uporabljajo pri iskanju ubežnikov.

2.2 HIPOTEZE

Glede na predmet proučevanja in analize sem se odločila, da postavim dve hipotezi.

Hipoteza 1: *Mednarodno kazensko sodišče za vojne zločine na območju bivše Jugoslavije ne bo izpolnilo zastavljenih ciljev oziroma nalog do rokov, ki so postavljeni v Strategiji zaključka dela sodišča..*

Glede na to, da ima MKSJ štiri glavne naloge, cilje, bom skozi analizo skušala ugotoviti, ali je oz. bo sodišču uspelo izpolniti katero izmed zastavljenih nalog ter na ta način preveriti resničnost moje hipoteze.

Hipoteza 2: *Politika vseh akterjev (iz mednarodne skupnosti in nacionalnih) vpletenih v reševanje vprašanja lova na vojne zločince je bila v začetni fazi napačna, posledica pa je, da sta na prostosti dva najpomembnejša osumljenca vojnih zločinov, Radovan Karadžić in Ratko Mladić.*

S to hipotezo bom skušala ugotavljati, kako je politika oz. tudi politična volja vplivala na iskanje vojnih zločincev ter kakšne so posledice te politike. V ta namen sem izpeljala tudi izvedeno hipotezo:

- *Lov na vojne zločince se na nacionalni ravni začne šele takrat, ko politični pritiski akterjev mednarodne skupnosti začnejo vplivati na politično voljo nacionalne oblasti za aktivno iskanje in aretacijo obtožencev.*

2.3 METODOLOGIJA

Pri poučevanju teme sem uporabila različne metode, ki so bile odvisne predvsem od vsebine analize. Tako se je v delu, ki se vsebinsko nanaša na politiko lova na vojne zločince posameznih držav, za primerno izkazala metoda analize vsebine in interpretacije primarnih virov. Tudi v drugih delih naloge, kot je na primer sklop o MKSJ, sem med drugim uporabila to metodo. Poleg te metode je pri analizi MKSJ uporabna tudi metoda analize uradnih statistik. Na ta način sem lahko predstavila trenutno stanje reševanja obtožnic v številkah, s tem pa uspešnost delovanja sodišča. Primerjalno raziskovanje je uporabljeno v tistih segmentih, ko je bilo zaradi lažje analize območje JVE potrebno razdeliti na posamezne

države (Hrvaška, Srbija, Črna gora ter BiH) in jih obravnavati ločeno ter pri tem izpostavljati podobnosti in razlike, ki se pojavljajo med državami na obravnavanem področju. Politika na področju sodelovanja z MKSJ se razlikuje med posameznimi državami tega območja, zato bo najprimernejše primerjalno raziskovanje. Najbolj zastopana metoda je analiza vsebine in interpretacija sekundarnih virov. Ta se bo pojavljala v vseh segmentih analize. Pri tem sem skušala ohraniti objektivnost in resničnost podatkov, tako da sem za isti segment teme ali dogodek skušala zbrati več virov, jih nato med seboj primerjati in tako ugotoviti resnične podatke. To je bilo potrebno predvsem v delu naloge, ki se ukvarja z lovom na operativni ravni. Ta del se je izkazal tudi najtežji za analizo, ker ni bilo možno pisati kar na splošno, ampak sem si v tem delu pomagala z metodo študije primerov. Na ta način sem zbrala podatke za posamezni primer, način ter postopke, ki so se uporabljali pri iskanju zločincev ter aretaciji, če je do nje prišlo. Tako ta del temelji na treh najbolj odmevnih primerih. V določenih segmentih naloge pa so še študije primerov aretacije nekaterih manj pomembnih vojnih zločincev. Opisna metoda je še ena izmed metod, ki sem jo uporabila pri pisanju naloge in jo je moč zaslediti v vseh sklopih.

2.4 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.4.1 Jugovzhodna Evropa

Politično nevtralen pojem Jugovzhodna Evropa je prišel v uporabo v sodobni diplomaciji kot nepopoln nadomestek in evfemizem za pojem Balkan. Določitev, katere države pripadajo tej regiji in katere k problematičnem balkanskem jedru je težavna politična naloga, še posebej kar zadeva njen Zahodni in Severni obod (Bebler 2000: 21).

Magoscijev¹ Zgodovinski atlas Vzhodne in Srednje Evrope opredeljuje balkansko območje kot prostor, ki se na jugu začne od črte Sava-Donava ter se razprostira na jugu do Sredozemskega in Egejskega morja. V tem smislu Balkan zajema Hrvaško (južno od črte Kolpa-Sava), BiH, Srbijo, Črno goro, Makedonijo, Bolgarijo, Albanijo, Grčijo in evropski del Turčije. EU opredeljuje v svojem regionalnem pristopu Balkan oziroma zahodni Balkan kot območje, v katero spadajo: Albanija, Hrvaška, BiH, Srbija, Črna gora ter Makedonija (Vukadinović 2002: 13–5).

Ecohescu (v Grizold 1999: 24) s pojmom JVE poudarja prehodni (tranzicijski) značaj držav, ki se nahajajo na tem območju, in se osredotočajo predvsem na balkansko jedro ter njegovo bližnjo soseščino. V tem smislu v to območje vključuje naslednje države: Albanijo,

¹ Po Magosciju mejne črte opredelitvenih območjih sledijo rekam.

Bolgarijo, Romunijo, BiH, Hrvaško, Makedonijo, Srbijo in Črno goro. Številni leksikoni in enciklopedije v regijo JVE vključujejo države, ki zasedajo jugovzhodni del evropskega kontinenta. V nekaterih virih lahko najdemo tudi Slovenijo kot del JVE, nekateri avtorji pa jo opredeljujejo še širše. Lenzi (v Grizold 1999: 24) pravi, da Albanija, Bolgarija, Grčija, Romunija, Turčija ter pet držav, ki so nastale ob razpadu bivše Jugoslavije tvorijo območje JVE.

Ozemlje JVE se lahko predeli po (Vukadinović 2002: 16): svoji neposredni ali posredni nestabilnosti; dejstvu, da večina držav spada v skupino držav na prehodu; krhkih demokratičnih temeljih in pomanjkanju dolgotrajnejših ter večjih demokratičnih tradicij; pomanjkanju soglasja in želje po vzpostavitvi sodelovanja v JVE; tradicionalni usmerjenosti in povezanosti z večjimi državami ter prizadevanjih večine držav za vključevanje v EU in NATO, kar jim predstavlja izhod iz balkanskega ali jugovzhodno-evropskega zaostajanja. Poleg geografskih razsežnosti vsebuje pojem JVE še zgodovinske, družbenopolitične, vojaške, kulturne in druge razsežnosti.

Glede na ugotovljeno ni nobenega dvoma, da države, ki so vključene v mojo analizo, Hrvaška, BiH, Srbija ter Črna gora, po vseh definicijah in opredelitvah območja spadajo v JVE. Dejansko tvorijo jedro te regije in so hkrati t.i. balkansko jedro.

2.4.2 Mednarodno pravo oboroženih spopadov in vojni zločini

Mednarodno pravo oboroženih spopadov je le eden izmed mnogih izrazov, ki označuje sistem načel in pravil mednarodnega običajnega in pogodbenega prava, ki ureja razmerje med stranmi v oboroženem spopadu, status in vedenje pripadnikov vseh vpletenih v ta spopad oziroma vojskujočih se strani, odnose med vojskujočimi se ter nevtralnimi državami in pravnega varstvo po mednarodnem pravu zaščiteneh oseb in objektov ter žrtev oboroženih spopadov. V različnih obdobjih in pri različnih avtorjih lahko zasledimo še izraze kot so mednarodno vojno pravo, pravo oboroženih sil, mednarodno humanitarno pravo in podobno (Jogan 1997: 3–25). Mednarodno pravo oboroženih spopadov je del občega mednarodnega prava, ki ima namen preprečiti ali vsaj omejiti žrtve, škodo in trpljenje, ki niso nujni za doseg vojaškega cilja oboroženega spopada.

Gre za eno najbolj razvejanih in kompleksnih vej mednarodnega prava, ki je v funkciji uravnavanja odnosov v oboroženih spopadih. Tradicionalno je sestavljeno iz treh velikih sklopov, ki pa se med seboj močno prepletajo in povezujejo. Prvi sklop predstavlja t.i. haaško pravo, katerega osnova so Haaške konvencije, ki omejujejo in prepovedujejo nekatere metode in sredstva vojskovanja ter uporabo določenih vrst orožja, ženevsko pravo kot drugi sklop

temelji na Ženevskih konvencijah iz leta 1949 in izpostavlja predvsem humanitarno dimenzijo vojskovanja², zadnji sklop pa predstavlja t.i. pravo New Yorka, katerega bistven del predstavljajo instrumenti za razsojanje o kršitvah mednarodnega prava oboroženih spopadov.

Tako kot ni bilo mogoče postaviti celovite definicije mednarodnega prava oboroženih spopadov, jo je nemogoče postaviti tudi za vojne zločine, saj gre za izraz, ki v mednarodni skupnosti nima enotnega in jasnega pomena. Tradicionalna in splošna percepcija vojnih zločinov daje poudarek kršenju zakonov in običajev oboroženega spopada. Na drugi strani nam razlaga vojnih zločinov skozi interpretacijo ženevskih konvencij ponuja definicijo, ki vojne zločine označuje kot hude kršitve določil konvencij in obeh dopolnilnih protokolov (Jacobs Sparks, ur. 2005: 638–39). 6. člen Londonske listine določa tri kategorije vojnih zločinov. Klasične vojne zločine smo že omenili in vključujejo kršitve zakonov in običajev vojne. Drugo kategorijo sestavljajo zločini proti miru, ki predpostavljajo, da gre za napadalno vojno ali pa se vojna vodi v nasprotju z obvezujočimi pogodbami. Običajni državljani, pripadniki oboroženih sil in podobno ne morejo biti obtoženi tovrstnih zločinov, za ta dejanja so odgovorni tisti, ki sprejemajo politične odločitve. Tretji skop sestavljajo zločini proti človečnosti, ki jih v primeru vojn na Balkanu ponazarjajo določena dejanja oz. zločini predstavljeni v poglavju, ki obravnava naloge in pristojnosti MKSJ, kjer je natančno opisano, katera dejanja sodišče uvršča v zločine proti človečnosti (IMADE 1993: 2897). Izraz se je prvič pojavil v preambuli Haaške konvencije iz leta 1907, ki je kodificirala mednarodno običajno pravo oboroženih spopadov. Kodifikacija je temeljila na obstoječih praksah držav, ki so izvirale iz vrednot in načel, za katere so menili, da osnujejo »zakone človečnosti«, kot se je to izrazilo iz zgodovine in različnih kultur. Zločini proti človečnosti se nanašajo na določeno skupino in gre za izvrševanje politike razširjenega in sistematičnega nasilja. Zločini proti človečnosti niso vezani na vojno oziroma oborožen spopad, ampak se lahko izvršujejo tudi v času miru. Za tovrstne zločine je lahko obtožen vsakdo, tudi predsednik države (Gutman, Rieff, ur. 1999: 107–8).

Vojni zločini so tiste kršitve mednarodnega humanitarnega prava, ki zahtevajo individualno kazensko odgovornost. Z drugimi besedami bi lahko vojne zločine označili kot težke kršitve ženevskih konvencij. Vsaka izmed štirih konvencij (o ranjenih in bolnih na kopnem, o ranjenih in bolnih na morju, o vojnih ujetnikih, o civilistih) vsebuje svoj seznam hudih kršitev. Toda za vojne zločine lahko štejemo tudi druga dejanja, ki se sicer ne

² Od tod pogosto enačenje z mednarodnim pravom oboroženih spopadov, kar pa ni povsem ustrezno, saj gre le za del MPOS.

kvalificirajo kot hude kršitve ženevskih konvencij. Vojna hudodelstva so po običajnem mednarodnem pravu tudi druge kršitve zakonov in običajev vojne (Gutman, Rieff, ur. 1999: 374–6).

Definicijo vojnega zločinca tako izpeljemo in ugotovimo, da je to oseba, ki je storila katerokoli dejanje, ki ga uvrščamo v vojni zločin. V konkretnem primeru so to osebe, ki so v času vojn storili katero izmed dejanj, ki jih je MKSJ v svojem Statutu označil za kaznivo dejanje.

2.4.3 Etnično čiščenje

Pojem etnično čiščenje je relativno nov izraz, toda sam pojav etničnega čiščenja pa že star. Etnično čiščenje je uporaba sile ali zastraševanja z namenom odstraniti ljudi določene etnične ali religiozne skupine z območja, predstavlja pa je ključno dejstvo in značilnost vojn ob razpadu Jugoslavije. Dejansko je etnično čiščenje nenatančno definiran pojem in noben specifičen zločin ne označuje ta termin. Na drugi strani pa praksa pokriva množico kaznivih dejanj. Komisija strokovnjakov ZN je v svojem poročilu za VS, iz januarja 1993, definirala etnično čiščenje kot "*napraviti območje etnično homogeno, s tem da uporabljaš silo ali zastraševanje, da bi odstranil pripadnike določene skupine z območja*". Pri tem se je kot glavne metode izvajanja etničnega čiščenja v bivši Jugoslaviji uporabljalo umor, mučenje, poljubno aretiranje in pridržanje, izvensodne usmrtitve, posilstvo in spolni napad, zapiranje civilnega prebivalstva, namerne vojaške napade ali grožnje z napadi na civilno populacijo in območje ter zlonamerno uničevanje lastnine. Več kot leto kasneje, v maju 1994, je v svojem poročilu dodala še metode etničnega čiščenja kot so: množični umori, neprimerno ravnanje s civilnimi zaporniki in vojnimi ujetniki, uporaba civilistov kot živega ščita ter uničevanje kulturne dediščine (Gutman, Rieff, ur. 1999: 136–8).

2.4.4 Genocid

Prva in najpomembnejša pravica vseh družbenih skupin in njihovih pripadnikov, ki so prebivalci določene države, je pravica do obstanka oz. obstoja. V mednarodnem pravu je izrecno priznana, in sicer je mednarodna skupnost držav priznala kršenje teh pravic kot najstrašnejši mednarodni zločin: zločin genocida (Degan 2000: 533).

Etimološki izvor besede genocid izhaja iz grške besede *genos*, kar v prevodu pomeni pleme, rasa, nacija ter iz latinske besede *cide*, ki označuje ubijanje. Genocid najpogosteje označujemo kot namerno in sistematično uničevanje druge rasne, religiozne, politične ali etnične skupine. Gre za vrsto dejanj, ki so naštetja v poglavju o nalogah in pristojnostih MKSJ

in so storjena z namenom popolnoma ali delno uničiti ciljno skupino. Kot odgovor na nacistična dejanja v drugi svetovni vojni je Generalna skupščina ZN 9. decembra 1948 sprejela Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, ki je stopila v veljavo 1991 in predstavlja del mednarodnega običajnega prava. Genocid je zločin ne glede na to ali je storjen v vojnem ali mirnodobnem času. Eden izmed pomembnih rezultatov konvencije pa je bil uveljavitev načela, da genocid, tudi če ga storijo oblasti na svojem ozemlju, ni notranja zadeva in v pristojnosti nacionalnega sodstva, ampak gre za mednarodno kaznivo dejanje (Jacobs Sparks, ur. 2005: 183). Konvencija v 3. členu določa, da je poleg akta genocida, tudi načrtovanje, zarota in napeljevanje k genocidu, pozivanje k genocidu, poskus genocida in sodelovanje pri genocidu prav tako mednarodno kaznivo dejanje.

Da bi bila politika genocida uspešna in da bi jo ljudje sploh izvajali je potrebno, da oblast najprej organizira kampanjo, kjer ciljno skupino označi kot ničvredno, grožnjo narodu, grešnike in na splošno kot slabšo raso, nečloveško skupino. Kljub vsem tem procesom pa zgodovina dokazuje, da je za množične poboje potrebna znatna količina prisile in centraliziranega nadzora (Chalk, Jonassohn 1990: 28).

Chalk in Jonassohn (1990: 29) sta razvila tipologijo genocida glede na motiv, ki vodi v tako dejanje:

- odstraniti dejansko ali potencialno grožnjo,
- širiti teror med dejanskimi in potencialnimi sovražniki,
- pridobiti premoženje in
- uveljaviti prepričanje, teorijo ali ideologijo.

Dogodki v bivši Jugoslaviji brez dvoma sodijo v zadnjo skupino genocida, kjer je oblast skušala izpeljati idejo o Veliki Srbiji, kar je pomenilo poseg na ozemlje Hrvaške in BiH.

Genocid pomeni koordiniran načrt različnih dejanj, ki ciljajo na uničenje osnovnih temeljev življenja nacionalnih skupin, da bi se skupine uničile same od sebe. Konkretni cilji takega načrta so dezintegracija političnih in družbenih institucij, kulture, jezika, občutka pripadnosti naciji, religije ter gospodarskega preživetja skupine, uničenje osebne varnosti, svobode, zdravja, dostojanstva in celo odvzem življenja posameznikov take skupine (Gutman, Rieff, ur. 1999: 153–7).

Poleg individualne odgovornosti za zločin genocida poznamo tudi državno odgovornost. Prvi tak primer je bila tožba BiH proti Srbiji v letu 1993. Mednarodno kazensko

sodišče je v svoji sodbi z dne 26. februarja 2007 odločilo, da Srbija ni kriva za zločin genocida.

3. ZLOČINI V ČASU JUGOSLOVANSKIH VOJN

Na začetku so predstavljeni zločini, ki so jih storili pripadniki vpletenih oboroženih sil predvsem nad civilnim prebivalstvom v času vojn na Hrvaškem in v BiH. Kot že omenjeno so dogajanja na Kosovu izpuščena in niso predmet te analize.

3.1 ZLOČINI NA HRVAŠKEM

Avgusta 1990 je bil v regijah z znatnim procentom srbske populacije izveden referendum o vprašanju srbske suverenosti in avtonomije na Hrvaškem. To območje je kasneje postalo znano kot Republika Srbska Krajina. Marca 1991 je prišlo do prvega spopada med varnostnimi silami Hrvaške in srbskimi separatisti. Po tem incidentu v Plitvičkih jezerih so se oboroženi spopadi začeli vrstiti povsod po omenjeni regiji in začeli so se dogajati prvi primeri kršitev prava oboroženih spopadov in vojni zločini. Prvi tak primer je bil pokol oziroma poboji v Borovem selu, severno od Vukovarja, ob meji s Srbijo, kjer je bila večina prebivalcev srbske nacionalnosti. Že konec aprila 1991 so oboroženi lokalni Srbi, ob podpori prostovoljcev iz Srbske radikalne stranke Vojislava Šešlja, postavili barikade na cestah, ki peljejo v vas. Istega meseca je nekaj članov stranke HDZ - Hrvatska Demokratska Zajednica, med njimi tudi Gojko Šušak, ki je kasneje postal obrambni minister Hrvaške, v vas izstrelilo tri protitankovske vodene rakete, kar je ustvarilo dodatno napetost v območju Vukovarja. Sam pokol se je zgodil 2. maja 1991, dan po tem, ko so skušali štirje hrvaški policisti zamenjati jugoslovansko zastavo za hrvaško in bili pri tem ujeti. Hrvaške oblasti so se odločile poslati okoli 50 policistov, da bi jih osvobodili, pri tem pa so naleteli na odpor. Po spopadu so poročali o pohabljanju trupel dvanajstih hrvaških policistov, v katerega so bili vpleteni pripadniki srbskih paravojaških enot (Balvan revolucija 1999). Dogodek, ki se je zgodil v vasi je nakazal, da bo vojno spremljalo množično kršenje določil ženevskih konvencij in vojni zločini. Že konec leta 1990 pa je bilo v prostorih Kino dvorane v Borovem selu odprto koncentracijsko taborišče, kjer so bili zaprti Hrvati in nesomišljeniki srbske ideologije. Po padcu Vukovarja je dvorana postala premajhna in ujetnike so premestili v Osnovno šolo B. Maslarića, kjer so jih glede na težo "zločina" razporejali v učilnice. Zaporniki, med katerimi so bili tudi otroci in ženske, iz določenih učilnic so bili ubiti, izmasakrirani z razbitimi steklenicami, kovinskimi predmeti ter noži in vrženi v Donavo (Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora - Borovo selo).

10. oktobra 1991 so srbske sile zajele vas Lovas, prav tako v okrožju Vukovar-Srijem, ter sosednjo vas Opatovac štiri dni kasneje. Na dan zajetja so ubili 22, naslednji dan pa še 23 civilistov, od tega jih je bilo 11 ubitih kar v lastnih hišah. 18. oktobra 1991 je bila skupina 51-ih Hrvatov prisiljena vstopiti v minsko polje, ki je bilo postavljeno v bližini vasi, z namenom očistiti ga. Pri tem je umrlo 22 civilistov, 14 pa jih je bilo ranjenih. Hrvati, ki so ostali na območju, so bili prisiljeni nositi bele trakove okoli roke, kot znak nacionalne pripadnosti. Po vojni so v množičnem grobišču poleg vaškega pokopališča našli 70 trupel. V okolici vasi pa so izkopali še 10 trupel (Dnevnik.hr 2007).

Tudi masaker v Gospiću in njegovi okolici je bil incident, ki se je odvijal v oktobru 1991. Ubitih je bilo 50 civilistov, večinoma srbske nacionalnosti. Med vojno pa je iz tega območja izginilo 123 oseb. Hrvaška stran je že 6. oktobra sestavila seznam srbskih prebivalcev v mestu in okolici, pod pretvezo, da bi ugotovili, ali so sovražni do hrvaških oblasti. Kot je bilo kasneje ugotovljeno do ta isti seznam kasneje uporabili za sistematične množične poboje. Umore je izvršila Prva zagrebška specialna enota Ministrstva za notranje zadeve, ki se je imenovala "Jesenski dež". Med 16. in 18. oktobrom 1991 je enota zbirala iz zaklonišč lokalne Srbe iz Gospića in okoliških vasi Karlobag, Pazarište in Lipova Glavica. Naložili so jih na vojaške kamione, odpeljali v odročna okoliška območja ter jih pobili in zakopali. Hrvaško sodstvo je za zločine proti človečnosti, vojne zločine nad civilnim prebivalstvom in kršitev mednarodnega prava za dogajanja v Gospiću izdalo obtožnico proti petim osebam. Ivica Rožić in Milan Canić sta bila zaradi pomanjkanja dokazov oproščena, Tihomir Orešković, Mirko Norac in Stjepan Grandić pa so bili obsojeni na 15, 12 in 10 let zaporne kazni (ICTY 2004).

Hrvatska Dubica je vasica, ki leži na meji med Hrvaško in BiH. Na drugi strani meje leži Bosanska Dubica. Srbske upornike v vasi je vodil Milan Martić. 20. oktobra 1991 so srbske sile prijele okoli 60 civilistov ter jih zaprle v gasilskem domu. Deset jih je bilo kasneje izpuščenih, preostale pa so odpeljali na lokacijo blizu vasi Baćin, kamor so pripeljali še 13 drugih civilistov iz Baćina in Cerovljanov, kjer so bili ustreljeni in vrženi v jamo (Državno odvjetništvo Republike Hrvatske 2006).

18. novembra 1991 so srbske paravojaške enote, v podpori JNA, zasedle vas Škabrinja. V enem samem dnevu je bilo ubitih 43 civilistov. Ubiti so bili iz neposredne bližine, pri tem pa so pripadniki JNA uporabili strelno orožje, tope predmete in drug hladno orožje. Stanovanjski in drugi objekti so bili uničeni in požgani. V naslednjih nekaj dneh se je pokol nadaljeval v bližnji vasi Nadin. Skupaj je bilo ubitih 86 oseb. Eno izmed množičnih grobišč se je nahajalo v bližini centra vasi. MKSJ je za te zločine obtožilo Milana Babića in

Milana Martića (Ivićev-Balen 2001: 3). Slednji je bil obtožen tudi za napad, z raketami zemlja-zemlja, na Zagreb 2. in 3. maja 1995. Krivdo za ta zločin je priznal. Pred kratkim je bil za svoje zločine obsojen na 35 let zaporne kazni.

Obleganje Vukovarja je potekalo med avgustom in novembrom 1991 ter trajalo 87 dni. Posledice so bile katastrofalne, skoraj popolno uničenje mesta kot takega ter množični poboji in izgon oseb, ki niso bili srbske nacionalnosti. Tisti, ki so preživeli, so bili izgnani, 800 moških pa je bilo zaprtih v zaporih kot je Sremska Mitrovica, v Srbiji, in podobno. Večina je bila izpuščena v izmenjavi ujetnikov. Poleg uničenja mesta se je v Vukovarju zgodil tudi masaker, za katerega so bili s strani MKSJ obtoženi trije JNA častniki, Mile Mrkšić, Veselin Šljivančanin in Miroslav Radić. Vsi trije so bili v več točkah obtoženi zločinov proti človečnosti in kršitev zakonov in običajev oboroženega spopada. Slavko Dokmanović je bil prav tako eden izmed obtoženih, ki pa je 1998 še pred izrekom sodbe storil samomor. Tudi v obtožnici Vojislava Šešlja najdemo točke, ki ga bremenijo za zločine v Vukovarju, saj naj bi bili njegovi »Beli orli« vpleteni v poboje. Poleg tega je Hrvaška sodila številnim Srbom zaradi zločinov v Vukovarju. Podobno tudi Srbija, ki je v decembru 2005 obsodila 14 pripadnikov paravojaških enot zaradi njihove vpletenosti v masaker. Med pomembnejšimi obtoženci so bili Miroljub Vujović, Milan Lazunčanin in Predrag Dragović. V obtožnici MKSJ proti Miloševiću pa se nahaja tudi točka, ki ga bremeni uničevanja lastnine v Vukovarju (Mahieu 2007: 8–10). Med obleganjem mesta je bilo pobitih več kot 200 civilistov in vojnih ujetnikov hrvaške in druge nacionalnosti, okoli 50 pa jih je še vedno pogrešanih. Ko so srbske sile prevzele oblast nad mestom, so se begunci zbrali v mestni bolnišnici, ker jim je JNA obljubila, da jih bo, po dogovoru s hrvaško vlado, evakuirala. Do evakuacije ni prišlo, žrtve so v avtobusih 20. novembra 1991 pripeljali na kmetijo v bližini Vukovarja, v zaselku Ovčara, kjer je prišlo do poboja okoli 200 ujetih in ranjenih borcev, civilistov in bolnišničnega osebja. Za poboje so uporabili strelno orožje, zakopali pa so jih z buldožerji. Množično grobišče Ovčara se nahaja severovzhodno od vaških objektov ter je od ceste Ovčara-Grabovo oddaljeno en kilometer. Poleg tega so bili v bližini mesta Vukovar odkrita še dva množična grobišča, Novo pokopališče ter Stadion Sloga (Kovacevic 2004).

Srbske sile so oktobra 1991 Ovčaro spremenile tudi v zaporniško taborišče. Uporabljali so ga kot tranzitno taborišče. Več tisoč ujetnikov je bilo premeščenih iz Ovčare v zapor v Sremski Mitrovici ter v koncentracijska taborišča Stajićevo, Begejci in druga. Taborišče so zaprli 25. decembra 1991 (Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora - Ovčara).

Masaker v Voćinu je zahteval med 45 in 55 civilnih žrtev. Pokol se je zgodil decembra 1991 po tem, ko so Šešljevi Beli orli prejeli ukaz za umik. Žrtve so bile rimo-katoliške veroizpovedi, več kot polovica pa jih je bila starejših od 62 let, saj so mlajši prebivalci teh vasi, zlasti moški, zbežali še pred okupacijo, ki je trajala 4 mesece. Žrtve so najprej mučili, nato pa pobili z motornimi žagami, noži, sekirami in drugim hladnim orožjem. Zaradi obsežne dokumentacije o poboju je obtožnica proti Miloševiću in tudi Šešlju vključevala dogodke iz te vasi (Blaskovich 2002).

Eno hujših kršitev mednarodnega prava oboroženih spopadov je bilo obleganje Dubrovnika in okolice. Med obleganjem so sile JNA iz Črne gore konec 1991 in v začetku 1992 močno bombardirale civilne objekte, kar je pritegnilo mednarodno pozornost, saj je Dubrovnik na UNESCO-vem seznamu svetovne spomeniške dediščine. Iz istega razloga je šlo za demilitarizirano območje. 1. oktobra je JNA okupirala območje okoli Dubrovnika, in sicer Prevlako, Konavle in Cavtat, vključno s pomembnim mednarodnim letališčem. Odločili so se za postavitve artilerije na okoliških hribih. V bombardiranju je sodelovala tudi mornarica Jugoslavije, ki je hkrati izvajala blokado Jadranskega morja. Veljko Kadrijević, Blagoje Adžić, Borislav Jović in Aleksandar Vasiljević se branijo zaradi poveljniške odgovornosti³. Za svojo vlogo v bombardiranju je bil general Pavle Strugar obsojen na 8 let zaporne kazni, leto manj pa poveljnik mornarice JNA, Miodrag Jokić. Primer Vladimirja Kovačevića je bil predan srbskim sodiščem (C.R. 2007).

Operacija "Medaški žep" je bila vojaška operacija hrvaške vojske, ki so jo izvedli med 9. in 17. septembrom 1993 v območju male vasi Medak v vzhodno-osrednji regiji Lika, ki je bila takrat pod kontrolo samooklicane Republike Srbske Krajine. Med to operacijo, predvsem pa ob umiku hrvaških sil, so bili storjeni resnejši vojni zločini. ZN so takoj po incidentih pričeli s preiskavo dogodkov v Medaku. Nalogo je oviralo sistematično uničevanje, ki so ga povzročale umikajoče se hrvaške sile. Preiskovalci MKSJ so ugotovili, da je bilo 38 civilnih prebivalcev srbske nacionalnosti pomorjenih, mnogim pa so bile zadane hude poškodbe. Številne žrtve so bile ženske in starejše osebe. Dva srbska vojaka, ki sta bila ujeta in ranjena, sta bila umorjena. Poleg tega je bila lastnina srbskih lokalnih prebivalcev sistematično oplenjena in uničena, z namenom napraviti območje neprimerno za bivanje ter tako preprečiti vrnitev beguncev in izgnancev. 164 domov in okoli 148 drugih zgradb je bilo zažganih, vodnjaki so bili onesnaženi, živina pa pobita. Večji del uničenja, naj bi se zgodil v času 48 ur med podpisom prekinitve ognja in dokončnim umikom hrvaških sil, ki je bil dogovorjen 15.

³ V primeru, da je nadrejeni vedel ali bi moral vedeti glede na okoliščine in čas, da so njegovi podrejeni kršili MPOS ali imajo namen to storiti, pa jih ni kaznoval ali sprejel ustreznih ukrepov, da prepreči kršitve.

septembra 1993 (Klarin 2001). Posledica teh dejanj so obtožnice MKSJ proti nekaterim pripadnikom hrvaških sil. Najvišji po činu je bil obtožen general Janko Bobetko, proti kateremu je bila vložena obtožnica v letu 2001. Postopek proti Bobetku je bil prekinjen zaradi njegove smrti. Širše območje operacije je bilo pod poveljstvom brigadirja Rahima Ademija, ki je bil prav tako obtožen in premeščen v haaški pripor leta 2001, vendar mu je bila 14. decembra 2001 odobrena začasna prostost. General Mirko Norac, ki je bil obtožen že za pokol v Gospiću in je služil 12-letno zaporno kazen za te zločine, je bil prav tako obtožen za vlogo v zločinah storjenih med operacijo »Medaški žep« (ICTY 2007).

Druga operacija, med katero so bili storjeni vojni zločini nad lokalnim srbskim prebivalstvom, je bila operacija "Nevihta". V času operacije, avgusta 1995, je Hrvaška vojska izvajala obširne akcije proti srbskim civilistom in njihovo lastnino, ki jih je kasneje MKSJ obsodilo z vložitvijo obtožnic proti akterjem teh zločinov. Poročalo se je o obsežni kampanji plenjenja in uničevanja lastnine Krajinskih Srbov. Poleg sistematičnega uničevanja življenjskih pogojev je bilo okoli 200 civilistov, ki se niso odločili za beg in so ostali na območju, ubitih. Pripadniki hrvaške vojske so streljali na skupin civilistov, nekateri so bili še živi, ko so jih zažgali, druge so vrgli v vodnjake, da so se utopili. Pogoste so bile tudi smrti zaradi številnih ubodnih ran. Tožilstvo MKSJ je ugotovilo, da so hrvaške sile delovale v tako imenovanih »požigalskih vodih«, ki so uporabljali vnetljive tekočine, eksplozive in druge snovi za podtikanje ognja. Na ta način so bila nekatera mesta in številne vasi popolnoma uničene. Tožilstvo je prepričano, da je bil namen te kampanje in dejanj, onemogočiti Srbom te regije vrnitev v svoje domove. Šele po smrti predsednika Tuđmana v letu 1999 so hrvaške oblasti sprožile preiskavo o aktivnostih hrvaških sil v Operaciji Nevihta. Med tem je tudi MKSJ vložilo obtožnice proti trem hrvaškim generalom, Ivanu Čermaku, Mladenu Markaču in Ante Gotovini, ki se je bremeni tako individualne kot tudi poveljniške odgovornosti za zločine storjene nad srbsko populacijo v regiji (Del Ponte 2007).

3.2 ZLOČINI V BOSNI IN HERCEGOVINI

Napetost je naraščala tudi v BiH. JNA je sicer uradno zapustila državo kmalu po razglasitvi neodvisnosti BiH, v aprilu 1992, toda velik del poveljniške strukture in orožja je ostal v BiH kot del VRS. Hrvati so prav tako organizirali svojo vojaško formacijo, HVO. Bošnjaki so se organizirali v Vojsko Republike BiH, kasneje Armija BiH. Na območju pa je delovalo veliko število paravojaških enot. Vojno so vseskozi spremljali vojni zločini, ki so jih zagrešili pripadniki vseh strani, toda dejstvo je, da je bila srbska stran pri tem neprimerljivo

bolj radikalna in okrutna. Najmanj vojnih zločinov je zagrešila bošnjaška stran, ki je utrpela največ hudodelstev in velja za žrtev vojne.

Fenomen, ki je spremljal vojno od začetka do konca je bil etnično čiščenje. Proces etničnega čiščenja se je začel z ustrahovanjem, ki je preraslo v prisilni izgon in pobijanje pripadnikov nezaželene etnične skupine. Nadaljevalo se je z uničevanjem in odstranjevanjem fizičnih ostankov etnične skupine, v smislu, da so plenili domove, uničevali religiozne, kulturne in zgodovinske stavbe, zato, da bi območje postalo neprimerno za življenje. Sodbi MKSJ proti Dariu Kordiću in Radoslavu Brđaninu potrjujeta, da so srbske in hrvaške sile izvajale etnično čiščenje svojih teritorijev v BiH. Srbi pa so krivi tudi genocida, ki se je zgodil v Srebrenici, kar dokazuje obsodba Radislava Krstića.

Prikaz najhujših vojnih zločinov med vojno v BiH začnjam z dogodki, ki so se zgodili v občini Prijedor in njeni okolici na severozahodnem delu države. Maja 1992 so srbske sile pričele z bombardiranjem tistih delov mesta, kjer so prevladovali Hrvati in Bošnjaki. S tem so jih prisilili v beg. Vojaki so zbirali pripadnike obeh nacionalnosti ter jih razporejali v kolone, ki so vodile v koncentracijska taborišča, postavljena v bližini mesta. Območje zbiranja civilistov se je razširilo na okolico in trajalo več tednov. Pri tem so vojaki naključno izbirali Hrvate in Muslimane iz kolone ter jih ustrelili ali pretepli na licu mesta. Ostale se premestili v enega izmed koncentracijskih taborišč, Keraterm, Trnopolje ali Omarska, v bližini mesta. Za dogodke v Prijedoru je MKSJ vložilo obtožnice proti več posameznikom, med pomembnejšimi so bili Duško Tadić, Goran Borovnica, Milan Kovačević, Simo Drljača in Milomir Stakić (Goldstone 1995b).

Tovarna keramike le nekaj kilometrov iz centra Prijedora je bila lokacija koncentracijskega taborišča Keraterm. Zaporniki so bili moški od 15. do 60. leta starosti, prevladovali pa so Bošnjaki, Hrvatov je bilo okoli 15 %. V 4. letih delovanja, od 1992 do 1995, je bilo zaprtih preko 3 000 oseb, ubitih pa kar okoli 300. Zaporniki so bili izpostavljeni fizičnemu nasilju, poniževanju ter nehumanim razmeram, saj so bili natrpani v prostore, tako da niso mogli vsi hkrati sedeti ali ležati. Zaslivanja so se izvajala vsakodnevno, spremljalo pa jih je mučenje pri tem pa so uporabljali različne predmete (Ralston 2001). Poleg mučenja in umorov so bili zaporniki izpostavljeni spolnim napadom in drugim poniževalnim dejanjem. Predrag Banović je bil obtožen na 8 let zaporne kazni, poveljnik taborišča, Duško Sikirica pa služi 15 letno kazen za zločine proti človečnosti in kršenje zakonov in običajev oboroženega spopada.

10 kilometrov izven Prijedora se je nahajalo koncentracijsko taborišče Trnopolje, ki je dejansko obsegalo celotno vas, saj je bila ta obdana z bodečo žico. Izhod je bil mogoč na več

točkah. Za razliko od Keraterma so bile tu zaprte tudi ženske, oboji pa so bili podvrženi tako fizičnemu kot psihičnemu mučenju, pretepanju in umorom. Ženske so bile izpostavljene sistematičnim posilstvom in spolnim napadom, ne samo s strani osebja, ampak tudi drugim pripadnikom srbskih sil, ki so v taborišče prihajali prav iz tega razloga (Ralston 2001). Kljub nehumanemu ravnanju zločini niso bili tako številni kot v drugih taboriščih po BiH.

Najbolj razvpito in zloglasno taborišče pa se je nahajalo v Omarskem zapuščenem rudniškem kompleksu, 20-25 kilometrov od Prijedora. V samo treh mesecih delovanja, od sredine maja do konca avgusta 1992, je bilo ubitih več sto civilistov. Razmere so bile podobne tistim v drugih taboriščih. Prostorska stiska, nezadostna količina hrane, nehigienično okolje in nikakršna zdravstvena oskrba (Ralston 2001). Tudi tukaj so bili kiji, sekire, drugi topi in ostri predmeti uporabljeni pri mučenju med zasliševanjem, ki je potekalo vsak dan v tako imenovani administrativni stavbi. Mučenje in ubijanje je potekalo tudi na tako imenovani »pisti«, betonskem dvorišču med stavbami. Množični in skupinski poboji pa so se odvijali v manjši stavbi, znani kot »rdeča hiša«. V letu 2004 so nedaleč stran od taborišča končali preiskavo množičnega grobišča, v katerem so našli ostanke 420-ih oseb (University of the West of England 2007).

V zgoraj omenjenih koncentracijskih taboriščih so se zgodili najhujši vojni zločini, kar pa ne pomeni, da jih v drugih podobnih ustanovah ni bilo. Hrvati in Bošnjaki v okolici mesta Banja Luke so se ponavadi slej ko prej znašli v koncentracijskem taborišču na hribu Manjača, podobno tudi prebivalci Sanskega mosta. V območju mesta Vlasenica so bili civilisti najprej zaprti v lokalni šoli ali zaporu v mestu, kasneje pa so jih premestili v taborišče Sušica, približno kilometer izven mesta. Kmalu je postalo taborišče prenatrpano in so moške zapornike premestili v večje taborišče v okolici Bijeljine, tako imenovano Batković taborišče (Blewitt 1999).

Etnično čiščenje so Srbi izvajali tudi na drugem koncu BiH, jugovzhodno od Sarajeva. Primer so dogodki v občinah Foča, Gacko in Kalinovik, kjer so domove Bošnjakov sistematično preiskali, plenili in požgali, prebivalce pa najprej ločili po spolu in aretirali. Moški so bili zaprti v enega največjih zaporov v bivši Jugoslaviji, "Kazнено-popravni dom" (Del Ponte 2001). Ženske so bile premeščene na razne lokacije, kjer so bile zlorabljene na različne načine, večina pa tudi sistematično posiljenih. Spolno zlorabljanje žensk se je redno dogajalo tudi v športni dvorani Partizan, ki je služila kot zapor za ženske.

Območje, ki ga je bilo potrebno etnično očistiti je zajemalo tudi Posavski koridor, zato sta mesta kot je Odžak in Bosanski Šamac, postali prizorišče izvajanja etničnega čiščenja na najbolj krut način, s pregoni, mučenjem in umori. Tisti, ki niso pobegnili pred napadi, so bili

aretirani, zaprti, prisiljeni v suženjsko delo in podobno. Življenje v prihodnosti na tem območju so za ne-Srbsko prebivalstvo poskušali onemogočiti s plenjenjem in uničevanjem privatne lastnine ter s sprejemanjem vrsto diskriminatornih zakonov (Blewitt 1998b). Podobna usoda je doletela Hrvate in Bošnjake tudi v okolici mesta Brčko. V Višegradu in njegovem okolišu pa je bila situacija še slabša, saj je šlo za strateško pomembno središče v jugovzhodni BiH, na meji s Srbijo. Enote lokalnih Srbov so uničile več muslimanskih vasi v okolici. Več sto prebivalcev Višegrada je bilo ubitih v naključnih pobojih. Vsak dan pa so se odvijali umori na znanem mostu preko Drine, trupla umorjenih pa so metali kar v reko. Tisti, ki niso bili izbrani za poboje, so bili aretirani in odpeljani v taborišča okoli mesta (Arbour 1998a).

Daleč najhujši zločini pa so se zgodili v Srebrenici, kjer je bilo v pokolu ubitih okoli 8.000 civilistov, večinoma Bošnjakov. Pri pokolu v Srebrenici je šlo za dejanje genocida, kar dokazuje tudi obsodba Radislava Krstića pred MKSJ. Srebrenica je bila z Resolucijo 819 VS ZN, 16. aprila 1993, proglašena za "zaščiteno območje". Pripadniki Drinskega korpusa VRS so 6. julija napadli opazovalne točke nizozemskih mirovnikov ZN. Prebivalci Srebrenice so se ob začetku napada odločili za eno izmed dveh možnosti. Več tisoč žensk, otrok in večinoma starejših moških se je odločilo poiskati zatočišče v Potočarih znotraj zaščitene območja. Druga skupina, ki je štela približno 15 000 Bošnjakov, pretežno moških, se je 11. julija 1995 zbrala v vasi Sušnjari v bližini Srebrenice in se odločila za beg v koloni, skozi gozd proti Tuzli. Približno eno tretjino skupine so sestavljali oboroženi pripadniki vojaškega osebja, ostali so bili neoboroženi vojaki in civilisti. 12. julija je bilo dogovorjeno, da bodo begunci, ki so se zatekli v Potočare, evakuirani. V vas se je pripeljalo 50-60 avtobusov in kamionov in deportacija se je začela. Pripadniki srbskih sil so begunce ločili na dve skupini, ženske in otroci so se vkrcali na avtobuse, moške pa so zadržali v in okoli Potočarov. Razdelili so jih na skupine ter odpelja na različne lokacije, kjer so jih usmrtili. Skupina, ki se je odločila za beg, se je že v noči na 12. julij pričela premikati proti Tuzli. Sile Bosanskih Srbov so zasedle položaje vzdolž ceste Bratunac – Milići, zato da bi prestregli kolono. Manjša skupina Bošnjakov se je ob stiku s srbskimi silami zapletla v spopad, več tisoč ljudi je bilo ujetih ali pa so se predali VRS. V obdobju od 11. do 18. julija 1995 so pripadniki srbskih sil pobili na tisoče Bošnjakov, kmalu po ujetju. Sistematične množične usmrtitve so izvajali že na mestu, kjer so zajeli osebe iz bežeče skupine, nekatere so prepeljali na različna prizorišča množičnih pobojev (Del Ponte 1999). Tiste, ki so pobili kar na mestu ujetja, so jih zvalili v past. Uporabljali so megafone in silili že ujete Bošnjake, da prepričajo ostale v predajo. Masaker v Sandićih je bil posledica take taktike. Poboji so potekali na naslednji način: ujete civiliste so

razvrstili v kolone od 10-40 ljudi ter jih usmrtili s strelnim orožjem. Tisti, ki niso bili ubiti med spopadi in usmrčeni na samem kraju, so bili prepeljani v zapuščene šole, skladišča in druge večje objekte, kjer so nekatere izmed njih umorili vpričo drugih ujetnikov. Na drugih koncih so tovrstne objekte uporabljali le kot začasne zbirne centre iz katerih so kasneje odpeljali ujetnike na oddaljena polja, kjer so jih pobili in zakopali. Skupaj je bilo ubitih okoli 8.000 oseb. Kasneje so srbske sile v poskusu prikritja množičnih pobojev ta grobišča prestavile na sekundarne in terciarne lokacije (Vlada Republike Srpske - Komisija za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995 2004: 7–22). Veliko srbskega vojnega osebja je bilo obtoženega za zločine v Srebrenici. Med njimi je za sodelovanje v genocidu general Radislav Krstić obsojen na 35 let zaporne kazni. Za svoja dejanja v pokoli pa bo odgovarjal tudi pred kratkim ujeti obtoženec, Zdravko Tolimir, ki so ga oblasti Republike Srbske ujele 31. maja 2007, ko je poskušal prečkati mejo med BiH in Srbijo.

Tudi hrvaška in bošnjaška stran je izvajala vojne zločine. HVO je v Centralni Bosni izvajal vojne zločine nad muslimanskim prebivalstvom. Predvsem so bile na udaru vasi in mesta okoli Viteza, Busovače, Kisljeka in Zenice. Na splošno so se hrvaški zločini dogajali predvsem na območju doline reke Lašve. Bošnjaki so bili deležni sistematičnih napadov in nehumanega ravnanja (Goldstone 1995a). Med napadi so hrvaške sile vdrle v hiše in pobijale civiliste. Domove in živino so zažigali, zato da bi območje postalo neprimerno za življenje (Blewitt 1998a). Podobno taktiko so uporabljali tudi pri napadih v regiji Stupnega dola. Da so hrvaške sile izvajale politiko etničnega čiščenja, kažejo dogodki v regiji okoli Mostarja in Jablanice. Zato da bi regijo očistili so civilno prebivalstvo, predvsem Bošnjake, pobijali, mučili, nasilno izseljevali, uničevali kulturne in religijske objekte, množično zapirali in skušali preprečiti vrnitev lokalnega prebivalstva, tako da so uničevali življenjske pogoje (Arbour 1998b).

Zločini Bošnjakov so predvsem omejeni na območje Centralne Bosne in na kršitve zakonov in običajev oboroženega spopada ter v manjši meri na hude kršitve določil ženevskih konvencij.

4. MEDNARODNO KAZENSKO SODIŠČE ZA VOJNE ZLOČINE NA OBMOČJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE

MKSJ ima sedež v Haagu na Nizozemskem.

Ustanovitev MKSJ je bila v veliki meri odgovor in posledica neuspešnih pristopov mednarodne skupnosti pri reševanju krize na Balkanu. Vance-Owenov mirovni proces, ekonomski in diplomatski pritiski v obliki zvođenelih sankcij s strani VS ZN in "uporaba sile" v obliki prešibkih mirovnih sil z neprimernim mandatom, nestrinjanja s politiko zračnih napadov in odklanjanja aktivne bojne udeležbe v konfliktu so samo nekateri od teh pristopov. Pomemben dejavnik pri ustanovitvi sodišča je bil naraščajoč pritisk javnosti, ki je od mednarodne skupnosti zahteval aktivnejše reševanje konflikta. Zaradi kritik v javnosti so ZDA pozvale k normi pravičnosti in VS ZN, da izjavi, da bodo odgovorne osebe za vojne zločine, kaznovane. V ta namen je bila 13. julija 1992 sprejeta Resolucija 764, ki je napovedala individualno odgovornost kršiteljev MPOS.

Po tem, ko je VS ZN v svojih Resolucijah iz leta 1992 večkrat izrazil zaskrbljenost glede informacij o kršitvah Ženevskih konvencij in drugih kršitvah MPOS, se je odločil, da z Resolucijo 780 z dne 6. oktobra 1992 ustanovi neodvisno Komisijo strokovnjakov, ki bo podala svoje zaključke o dokazih domnevnih kršitev na območju nekdanje Jugoslavije. Zgodba o ustanovitvi Komisije za vojne zločine v Jugoslaviji v oktobru 1992 in sedem mesecev pozneje še MKSJ kaže na to, da so članice VS ZN sprejele normo pravičnosti kot sredstvo za odnose z javnostjo (Williams, Scharf 2002: 91). V enem izmed poročil Komisije je bilo ugotovljeno, da bi bila ustanovitev *ad hoc* mednarodnega sodišča za dogodke na tem območju, skladna z delom in cilji OZN. Glede na to, da je bil eden glavnih ciljev organizacije zaustaviti zločine v tej regiji in ukrepati proti storilcem, je VS ZN v Resoluciji 808 z dne 22. februar 1993 izrazil prepričanje, da je način za doseg zornjega cilja prav ustanovitev mednarodnega sodišča. Tak ukrep naj bi prispeval tudi k obnovitvi in ohranitvi miru v tej regiji. Tako je bila sprejeta odločitev o ustanovitvi sodišča z nalogo kazenskega pregona oseb odgovornih za resne kršitve MPOS na območju bivše Jugoslavije od leta 1991 dalje. VS ZN je 25. maja 1993 sprejel Resolucijo 827, s katero je ustanovil MKSJ.

Francoski osnutek je predlagal dvostopenjski pristop pri ustanavljanju MKSJ. Prvi korak je bil vzpostavitev samega sodišča, druga faza pa bi bila sprejetje Statuta sodišča. Oba procesa naj bi tekla vzporedno. Da bi se izognili težavam pri ratificiranju Statuta s strani držav, so se v Uradu ZN za pravne zadeve odločili, da bo sodišče ustanovljeno na podlagi VII. Poglavlja UL ZN, kar pomeni, da Statut tega sodišča potrdi VS ZN (Williams, Scharf 2002: 98–102). Statut je bil 25. maja 1993 soglasno sprejet in tako sta bili obe fazi zaključeni na isti dan.

4.1 NALOGE IN PRISTOJNOSTI

Razlog za ustanovitev sodišča so bile hude kršitve MPOS na območju bivše Jugoslavije od leta 1991, zato je temeljna naloga te ustanove kazenski pregon odgovornih oseb (Statut MKSJ 2006). V skladu z ustanovitveno resolucijo ima sodišče 4 glavne naloge:

- soditi osebam, ki so domnevno odgovorne za kršenje MPOS,
- zadostiti pravicam žrtev,
- odvrniti od nadaljnjih kršitev in
- prispevati k vzpostavitvi miru, tako da osebe odgovorne za kršitve MPOS odgovarjajo za svoja dejanja (ICTY 2007b).

Po Statutu (2.-5. člen) ima MKSJ pristojnosti za preganjanje storilcev sledečih dejanj:

- kršenje ali ukazati kršenje določil Ženevskih konvencij z dne 12. avgust 1949, in sicer naslednja dejanja storjena proti osebam ali objektom, ki so zaščitene po določilih Ženevskih konvencij: namerno oz. premišljeno ubijanje, mučenje ali nečloveško ravnanje, vključno z biološkimi poizkusi, namerno povzročanje trpljenja ali resnih poškodb telesa ali zdravja, obsežno uničevanje in prisvojitve lastnine (objektov), ki ni upravičeno z vojaško nujo in je izvedeno nezakonito in zlonamerno, siliti vojnega ujetnika ali civilno osebo, da služi nasprotnikovim silam, namerno prikrajšanje vojnih ujetnikov in civilnih oseb pravice do poštenega in zakonitega sojenja, nezakonit pregon ali deportacija in nezakonito zapiranje civilne osebe, jemati civilne osebe za talce;
- kršenje zakonov in običajev vojne; kršitve zajemajo, vendar niso omejene na naslednja dejanja: uporaba strupenih orožij ali drugih orožij, ki povzročajo nepotrebno trpljenje; zlonamerno uničevanje mest, vasi ali plenjenje, ki ni upravičeno z vojaško nujo; napad in bombardiranje (s katerikoli sredstvi) mest, vasi, bivališč ali objektov, ki niso branjeni; zaplemba, rušenje ali namerno uničevanje institucij namenjenih religiji, dobroti in izobraževanju, umetnin, zgodovinskih spomenikov in del; plenjenje javne ali privatne lastnine;
- genocid, kot je definiran v nadaljevanju pod točko a) ter druga dejanja, ki so naštet pod točko b):
 - a) genocid pomeni katerokoli od naslednjih dejanj, ki so storjena z namenom v celoti ali delno uničiti nacionalno, etnično, rasno ali religijsko skupino kot tako:
 - ubijanje pripadnikov skupine,
 - povzročanje hudih telesnih ali duševnih bolečin pripadnikom skupine,

- namerno uničevanje življenjskih okoliščin oz. pogojev skupine z namenom popolnega ali delnega uničenja le-te,
- vsiljevanje ukrepov, ki imajo namen preprečiti rojstva v skupini in
- prisilno premestiti otroke v drugo skupino

- b) druga kazniva dejanja:
- genocid,
 - zarota oz. dogovor o genocidu,
 - neposredno in javno pozivanje k genocidu,
 - poskus genocida in
 - sodelovanje pri genocidu

- zločini, mednarodnega ali nacionalnega značaja, storjeni med oboroženim bojem in usmerjeni proti katerikoli civilni populaciji (zločini proti človečnosti): umor, pokončanje, zasuznjevanje, pregon, preganjanje, ujetništvo, mučenje, posiljevanje, preganjanje na politični, rasni ali religijski osnovi, druga nehumana dejanja;

7. člen Statuta MKSJ določa, da so osebe, ki so načrtovale, hujskale, ukazale, storile ali kako drugače pripomogle in sodelovale pri načrtovanju, pripravljanju ali izvajanju zgoraj naštetih zločinov, individualno odgovorne za svoja dejanja, kar velja tako za predsednika države, vlade ali druge vladne predstavnike. Vojaški poveljniki so odgovorni za dejanja svojih podrejenih, če so vedeli ali bi lahko predvideli, da bodo storili zločin, in kljub temu niso sprejeli potrebne in primerne ukrepe za preprečitev dejanj ali kaznovali storilce. Prav tako so odgovorne za svoja dejanja osebe, ki so izvršile ukaz, za katerega so vedele, da je kaznivo dejanje.

Teritorialna pristojnost sodišča zajema ozemlje bivše Socialistične federativne Republike Jugoslavije, vključno s kopnim, zračnim prostorom in teritorialnimi vodami. Glede na časovno pristojnost se sodišče ukvarja z zločini storjenimi na tem območju od 1. januarja 1991 dalje.

4.2 ORGANIZACIJA IN DELOVANJE

Sodišče je sestavljeno iz naslednjih organov:

- sodniška zbornica, sestavljena iz treh sodnih senatov in pritožbenega senata,
- tožilstvo in
- urad, ki opravlja delo tako za zbornico kot za tožilca.

4.2.1 Sodniška zbornica

Sestavljena je iz 16 stalnih neodvisnih sodnikov različnih nacionalnosti in največ 12 *ad litem* neodvisnih sodnikov različnih nacionalnosti. Vsak sodni senat je sestavljen iz treh stalnih sodnikov in največ devet *ad litem* sodnikov. Sodni senat se lahko razdeli na oddelke sestavljene iz treh sodnikov obeh vrst. Oddelki imajo enaka pooblastila in odgovornost kot sodni senat. Sedem izmed stalnih sodnikov sestavlja pritožbeni senat. V primeru pritožbe se pritožbeni senat sestavi iz petih članov.

Izbira stalnih sodnikov poteka po naslednjem postopku: 14 sodnikov izbere Generalna skupščina na podlagi seznama, ki ji ga posreduje VS ZN, in sicer na sledeči način: Generalni sekretar pozove države članice OZN in nečlanice, ki imajo status stalnih opazovalcev pri OZN, da predlagajo kandidate, po 60. dneh Generalni sekretar posreduje nominacije VS ZN, ki sestavi seznam z 28. - 42. kandidati, ob upoštevanju ustrezne zastopanosti glavnih pravnih sistemov sveta; naslednji korak je, da predsednik VS ZN posreduje seznam predsedniku Generalne skupščine, iz tega seznama Generalna skupščina izvoli 14 sodnikov, vsakega z absolutno večino. 2 sodnika, ki sta tudi stalna sodnika na MKSR, izbere predsednik tega sodišča po posvetovanju z predsednikom MKSJ, oba sodnika sta tudi člana pritožbenega senata na sodišču. Mandat sodnikov traja 4 leta z možnostjo ponovne izvolitve. Postopek izbire *ad litem* sodnikov poteka na skoraj identičen način, le da je izbranih 27 kandidatov.

Stalni sodniki izvolijo predsednika sodišča, ki je poleg dveh sodnikov iz MKSR, član pritožbenega senata in določi še preostale 4 sodnike za delo v tem organu. Ostalih devet sodnikov pa delujejo v sodnem senatu.

Pet mesecev po ustanovitvi sodišča je Generalna skupščina izvolila prvo skupino sodnikov, ki se je sestala 17. novembra 1993 v Haagu (Williams, Scharf 2002: 91).

4.2.2 Tožilstvo

Tožilstvo je odgovorno za preiskovanje zločinov in pregon oseb, ki so kršili MPOS. Delovati mora kot neodvisni organ sodišča, prav tako pa ne sme slediti navodilom katerekoli vlade ali drugih oblasti. Poleg glavnega tožilca so člani tega organa tudi drugo kvalificirano osebje po potrebi. Glavnega tožilca imenuje VS ZN na predlog Generalnega sekretarja za obdobje štirih let, z možnostjo ponovnega imenovanja. Ostalo osebje pa imenuje Generalni sekretar na predlog glavnega tožilca (Statut MKSJ 2006: 16. člen).

V nasprotju z izvolitvijo sodnikov je bila izbira Glavnega tožilca sodišča težavna in zamudna. Proti prvemu kandidatu Cherifu Bassiouniju, Egipčanu, je VB začela kampanjo pod pretvezo, da nima dovolj izkušenj in administrativnih sposobnosti za tako delo. Pravi razlog pa se je skrival v bojazni, da bi bile obtožnice proti vodilnim Srbom izdane prekmalu, kar bi prekinilo Vance-Owenova mirovna pogajanja. Sledil je predlog VB, da bi se tožilca izbralo na podlagi konsenza, kar je pomenilo, da se morajo vse članice strinjati glede izbire kandidata. To je pokopalo vse Bassiounijeve upe za izbor. Sledila je nominacija indijskega kandidata. V njegovem primeru je Pakistan uporabil veto. 21. oktobra 1993 je Generalni sekretar Boutros Boutros Ghali predlagal venezuelskega kandidata Ramona Escovarja Salama. Nobena članica VS ZN ni ugovarjala in tako je bil izbran tožilec MKSJ. Toda nekaj dni preden bi moral zasesti položaj tožilca, v februarju 1994, se je odpovedal temu mestu. Zatem je Rusija uporabila svoj veto proti kanadskemu in ameriškemu kandidatu. 7. julija 1994 je bil končno izbran prvi tožilec MKSJ, Justice Richard J. Goldstone. Izbira tožilca je tako trajala 14 mesecev (Williams, Scharf 2002: 106–109).

4.2.3 Urad

Odgovoren je za administrativna in ostala dela, ki so nujna za normalno delovanje sodišča. Vodi ga Uradnik in ostalo osebje glede na potrebe. Zaposlene imenuje Generalni sekretar.

4.2.4 Delovanje

Tožilec sproži preiskavo *ex-officio* ali na podlagi informacij, ki jih pridobi iz različnih virov, zlasti pa od vlad, organov ZN in nevladnih organizacij. Informacije najprej preuči in nato odloči ali obstaja utemeljena podlaga za nadaljevanje postopka. Pri preiskovanju lahko tožilec zasliši osumljence, žrtve in priče, zbira dokaze in preiskuje mesto zločina. Če želi lahko za sodelovanje in pomoč prosi oblasti nacionalnih držav. Po končani preiskavi se tožilec na podlagi zbranih dokazov odloči, ali obstaja *prima facie*. V primeru, da je ugotovljeno, da gre za tak primer, tožilec pripravi obtožnico, ki vsebuje kratko poročilo o dejstvih in zločinih, ki se očitajo obtožencu. Tako sestavljeno obtožnico tožilec posreduje sodniku, članu sodnega senata. Sodnik nato preuči obtožnico in po svoji presoji odloči ali tudi po njegovem mnenju obstaja *prima facie*. Če se strinja z ugotovitvijo tožilca, potrdi obtožnico, v nasprotnem primeru je obtožnica zavržena. Po potrditvi obtožnice lahko sodnik na prošnjo tožilca izda ukaz ali nalog za aretacijo, pridržanje, predajo ali premestitev obtoženca (Statut MKSJ 2006: 18. in 19. člen).

Med sojenjem mora sodni senat zagotoviti hitro in pošteno sojenje ter spoštovati pravice obtoženih ob upoštevanju zaščite žrtev in prič. Osebo, proti kateri je bila vložena obtožnica, je potrebno v skladu z ukazom ali nalogom aretirati in ga nemudoma obvestiti o obtožbah, ki ga bremenijo, nato pa premestiti na MKSJ. Tam mu sodniška zbornica prebere obtožnico in se prepriča, da jo obtoženi razume in ga vpraša, kako se zagovarja. Sledi določitev datuma obravnave. Obravnave so načeloma javne, razen v izjemnih primerih. Obtoženi ima pravico proces spremljati v jeziku, ki ga razume. Zagotoviti mu je potrebno primerne prostore in čas za pripravo obrambe in posvetovanje z zagovornikom. Sojenje se ne zavlačuje in poteka samo ob prisotnosti obtoženega. Na koncu sodni senat javno izreče sodbo, ki mora biti sprejeta z večino. Izreku sledi obrazložitev, ki mora biti tudi pisna. Dokument lahko vsebuje tudi ločeno mnenje sodnika. V primeru, da sodni senat odloči, da je obtoženi kriv, mu naloži zaporno kazen. Pri določanju pogojev zaporne kazni se sodišče zgleduje na splošno sodno prakso sodišč bivše Jugoslavije. Pri dolžini zaporne kazni sodni senat upošteva dejavnike kot so resnost kršitve in subjektivne okoliščine obsojenca (Statut MKSJ 2006: 20.-24. člen). Obtoženi ima pravico do pritožbe.

Po navedbah prvega tožilca MKSJ naj bi strategija vlaganja obtožnic sledila naslednjima dvema dejavnikoma: obtožnice bi se osredotočile na osebe na višjih položajih, ki so najbolj odgovorne za zločine in pri odločitvi, ali bo obtožnica vložena ali ne, se ne bo upoštevalo političnih pomislekov in posledic. Na terenu pa so se dogajale ravno obratne situacije. Preiskovalci so lotili preiskav kršiteljev na najnižji ravni. Prva oseba, ki so ji sodili, je bil Duško Tadić, Bosanski Srb. Proces je trajal več kot eno leto, finančni stroški so znašali okoli 20 milijonov \$, obsojen pa je bil le za dva umora in dobil 20 let zaporne kazni. Veliko je bilo kritik na odločitev, da se Tadiću sodi na MKSJ, glede na to, da je bila Nemčija pripravljena in je izrazila željo, da bi mu sodila sama. Vendar to ni bil osamljen primer. V prvih petih letih delovanja sodišča je bila večina obtožencev, katerim so sodili, na podobno nizkih položajih. Ravno zaradi tega dejstva so se okrepile kritike glede potrate že tako nizkih finančnih sredstev, zlasti, ker so se začele množične predaje obtožencev na višjih položajih ali pa so jih prijele oblasti (Williams, Scharf 2002: 114–5).

MKSJ je obtožilo 161 oseb z območja nekdanje Jugoslavije. Do 13. junija 2007 je sodišče zaključilo postopek proti 106 osebam, od tega jih je bilo 5 oproščenih, 51-im je bila izrečena kazen, 11 obtoženih je bilo predanih na nacionalna sodišča na podlagi Pravila 11bis, ostalih 36 obtoženih pa je pokojnih ali pa so bile obtožnice proti njim umaknjene. Proti 55-im

obtoženim postopek še traja, in sicer procese proti 11-im osebam obravnava pritožbeni senat, v enem primeru je bil obtoženec obsojen s strani sodnega senata, 3 osebe čakajo na izrek sodbe, proti 25-im osebam trenutno poteka sojenje, 10 obtoženih je v fazi predhodne obravnave, štirje obtoženci pa so še vedno na prostosti, med njimi dva najbolj iskana zločinca, Karadžić in Mladić (ICTY 2007b). Iščejo pa še Gorana Hadžića in Stojana Župljanina.

4.3 STRATEGIJA ZAKLJUČKA DELA (COMPLETION STRATEGY)

VS ZN je v Resoluciji 1503 (avgust 2003) in Resoluciji 1534 (marec 2004) potrdil Strategijo zaključka dela MKSJ. Na ta način naj bi zagotovili postopno in koordinirano dovršitev zgodovinske naloge sodišča do konca leta 2010. V ta namen naj bi sodišče zaključilo vse preiskave do konca leta 2004, vse aktivnosti na prvi stopnji pa do konca leta 2008. Ta cilj naj bi sodišče doseglo tako, da bo še naprej pristojno za pregon in sojenje osebam na najvišjih položajih, ki so osumljene, da so storile vojne zločine. Primere obtoženih z nižjih položajev pa bodo predali nacionalnim sodiščem v regiji. Skladno s tem bo MKSJ pomagalo pri okrepitvi zmožnosti nacionalnih sodišč za obravnavo primerov vojnih zločinov (Resolucija VS ZN 1503). Toda uradniki MKSJ so svojo oceno popravili in roke podaljšali vsaj še za eno leto. Predsednik MKSJ je potrdil, da se bodo sojenja zavlekla v leto 2009 ali še dlje, kar je odvisno od številnih dejavnikov, vključno s tem, kako kmalu bosta ujeta Karadžić in Mladić. Sodišče poudarja, da je potrebno vse ubežnike, ki so še na prostosti, privedi pred sodišče še preden to zaključi svoje delo. Gledano v celoti je sodišče zaključilo dve tretjini svojih primerov (Kim 2006a: 2).

Dve glavni kategoriji zadev, ki jih MKSJ preda nacionalnim sodiščem so:

- primeri, ki so bili raziskani do različnih stopenj s strani Tožilstva MKSJ, ki pa se niso končali z vložitvijo obtožnic (v takem primeru je dokončanje preiskave na podlagi dokazov, ki jih posreduje MKSJ, v pristojnosti nacionalnih sodnih oblasti, obtožnico pa vložijo v tistih primerih, ko je to potrebno in primerno glede na zaključke preiskave);

V praksi je bilo takih primerov kar nekaj: zločini storjeni v Gospiću (3 osebe so bile obsojene na Okrajnem sodišču v Rijeki), v Vukovarju (15 oseb je bilo obsojenih na Okrožnem sodišču Beograd), v Zvorniku (sodni postopki potekajo proti šestim osebam pred Okrožnim sodiščem v Beogradu). Tožilstvo MKSJ bo nadaljevalo s predajo tovrstnih primerov, z namenom preprečevanja nekaznovanosti zločincev (ICTY 2007b).

- primeri, pri katerih je preiskava končana in je bila obtožnica vložena s strani MKSJ (odbor treh sodnikov, ki se imenuje "Referral Bench", obravnava vsak predlog predaje primera, ki ga vloži Tožilstvo. Prva faza pri odločanju glede predaje primerov je, da se ugotovi, ali je resnost obtožb in stopnja odgovornosti obtoženih primerna za predajo. Če se odbor odloči za predajo primera, hkrati tudi določi, kateri državi ga bo odstopilo. Kot možne države se štejejo: država, kjer so bili zločini storjeni, država, kjer je bil obtoženi aretiran ali katerakoli druga država pripravljena prevzeti sojenje. Kriterij za izbiro države je sposobnost države, da zadosti mednarodnim človekovim pravicam in standardom poštenega sojenja);

Take predaje primerov so možne na podlagi določil Rimskega sporazuma sklenjenega februarja 1996, in sicer od oktobra 2004 dalje, ko je MKSJ preneslo »Pravila poti«, ki so sestavni del omenjenega sporazuma, na državne oblasti v BiH (ICTY 2007b).

5. POLITIKE MEDNARODNE SKUPNOSTI GLEDE VPRAŠANJA LOVA NA VOJNE ZLOČINCE

Pri reševanju vprašanja prijetja vojnih zločincev, ki so še na prostosti, ima pomembno vlogo mednarodna skupnost oz. nekateri njeni pomembni subjekti. Najvidnejšo vlogo so imele institucije kot so EU, NATO ter tudi OZN, vlogo političnega akterja pa je delno prevzela tudi generalna tožilka sodišča v Haagu.

5.1 EVROPSKA UNIJA

Ob izbruhu vojne na Balkanu je bila EU nemočna skoraj na vseh področjih, še najbolj pa se je to odrazilo v nezmožnosti vojaške intervencije. To je bil razlog, da se je v konflikt neposredno vmešala tudi zveza NATO. Desetletje po krvavi vojni na tem območju je EU končno sposobna sama pripeljati h koncu to poglavje boleče izkušnje. Kar zadeva področje lova in aretacije vojnih zločincev uporablja EU dva mehanizma, ki bosta podrobneje predstavljena v nadaljevanju. Gre v bistvu za enak način dela kot ga je uporabljala zveza NATO, saj obe integraciji delujeta skladno in povezano z istim namenom in ciljem – ujeti vse obtožence vojnih zločinov, ki so še na prostosti. Prvi mehanizem je vojaška sila, EUFOR, ki je prevzela naloge SFOR v BiH, drugi način pa je pogojevanje začetka pogajanj o vstopu in sam vstop v unijo s popolnim sodelovanjem z MKSJ.

EU je zaradi izključnega ukvarjanja z vračanjem beguncev in popolnim sodelovanjem z MKSJ zanemarila druge zadeve, ki so prav tako zapuščina oboroženih spopadov na tem območju. Pomoč Zahodnemu Balkanu primarno razdeli skozi program CARDS, civilna družba pa delno prejema pomoč skozi EIDHR.

CARDS je sofinanciral ustanovitev Zbornice za vojne zločine pri Državnem sodišču BiH, toda ni zagotovil podpore za urjenje preiskovalcev vojnih zločinov, tožilcev in sodnikov. Poleg tega ni bilo nič sredstev namenjenih za zagon programa zaščite in preselitve prič niti za ustanovitev regionalnih teles za preiskavo dejstev (Humanitarian Law Center 2006: 1).

5.1.1 EUFOR

2. decembra 2004 je NATO formalno zaključil misijo SFOR v BiH in predal svoje naloge EUFOR. Ob prevzemu mandata so evropske sile šteje okoli 7.000 pripadnikov, podpiral pa naj bi jih NATO na podlagi tako imenovanega "Berlin Plus" sporazuma. S prevzemom dolžnosti v BiH so članice EU želele dalje razvijati SZVP na operativni ravni, kot tudi dopolniti širšo evropsko integracijsko strategijo za BiH (Kim 2006b: 2).

Vprašanje vojnih zločincev je pustilo senco na predaji misije in zapuščini SFOR, zlasti kar zadeva bivšega vodjo Bosanskih Srbov, Radovana Karadžića, obtoženega vojnih zločinov. Kljub temu, da lokalne oblasti nosijo primarno odgovornost za prijetje osumljencev vojnih zločinov, nekateri opazovalci menijo, da je neuspeh pri reševanju vprašanja aretacije obeh najbolj iskanih vojnih zločincev zasenčil dosežke SFOR in da podobno grozi EUFOR (Kim 2006b: 3).

Taktika lova na vojne zločince se je spremenila po seriji dramatičnih vendar neuspešnih akcij SFOR vse do leta 2004. Tako EUFOR kot SFOR je preusmeril svoje delovanje na uničevanje podporne mreže⁴ ubežnikov. V številnih racijah so aretirali več oseb, ki so osumljene, da so pomagale Karadžiću. Na ostre kritike multinacionalnih sil s strani MKSJ, ker jim še ni uspelo ujeti obeh najbolj iskanih vojnih zločincev, EUFOR in SFOR odgovarjata, da je glavni razlog v posameznikih, ki podpirajo ubežnike. Racije in aretacije so se v zadnjem letu nadaljevale, s tem pa se krog okoli obeh ubežnikov zožuje (Jane's Sentinel 2006: 64–70).

Avgusta 2006 so v mestu Banja Luka sile EUFOR preiskale štiri domove, vključno s stanovanjem nekdanjega pripadnika Vojske Republike Srbske, za katerega sumijo, da ščiti

⁴ Z izrazom podpora mreža označujem krog ljudi, ki ščitijo, hranijo, obveščajo, stražijo in prevažajo obtožence vojnih zločinov, z namenom zaščititi jih pred aretacijo. Mreža vključuje tudi lokacije, poti in metode transporta, ki jih uporabljajo za beg.

Ratka Mladića. Poleg tega so pred tem mednarodne sile sodelovale v racijah in preiskavah, ki so jih izvedle lokalne agencije in oblasti. Področje Pal pa še vedno v največji meri preiskujejo pripadniki SFOR. Glede na intenzivnost akcij med leti 2004 in 2006 se pojavljajo namigovanja, da so racije posledica novih informacij o ubežnikih, toda do danes so bili vsi napori brez uspeha (Public international law policy group 2006). Kljub temu pa ostaja tako imenovan "A seznam" ubežnikov še vedno dolg in vključuje Karadžića, Mladića, generala Vlastimirja Djordjevića (za katerega mislijo, da se skriva v Rusiji) in bivšega vodjo srbskih separatistov na Hrvaškem, Gorana Hadžića (Jane`s Sentinel 2006: 626).

EUFOR je po prevzemu misije v BiH nadaljeval z aretacijami manj pomembnih vojnih zločincev, ki jim bodo sodili kar doma, saj proti njim ni izdalo obtožnic MKSJ, ampak lokalne oblasti. Ena takih aretacij se je zgodila v začetku januarja 2006, ko je italijanski kontingent prijel Dragomira Abazovića v vzhodnem delu BiH, v mestu Rogatica. Pripadniki EUFOR so se v treh vozilih, ki so prevažali okoli 20 vojakov približali domu osumljenca. Iz hiše so pričeli streljati, zato so se vojaki najprej umaknili, kasneje pa ogenj vrnili. Ko je osumljencu zmanjkalo streliva, se je iz hiše zatekel v bližnji gozd, kjer so ga nazadnje ujeli pripadniki EUFOR, potem, ko je poskušal storiti samomor. Pri tem je bil lažje poškodovan. Žena in sin obtoženega, ki sta bila med streljanjem v hiši, sta bila težje poškodovana. Žena je umrla za posledicami strelnih ran, sin pa je bil v kritičnem stanju premeščen na intenzivno nego. Sodišče za vojne zločine v Sarajevu je izdalo obtožnice še proti devetim Bosanskim Srbom zaradi domnevnih vojnih zločinov, ki so jih storili med vojno na tem območju (Alić Anes 2006).

Tako EUFOR kot tudi SFOR sodelujejo v razvoju obveščevalnega okolja, ki bi privedlo do morebitnega ujetja obtožencev. Kljub temu ostaja prepričanje, da bo prijetje, če se zgodi, izvedla katera izmed ekip, ki se je specialno urila in je locirana izven BiH (Woehrel 2005:10).

Poleg EUFOR v BiH deluje od januarja 2003 tudi EUPM, ki je nadomestila UNMBIH. Misija sicer nima vidnejše vloge pri reševanju vprašanja vojnih zločincev, kljub temu pa je Amnesty International lobiral pri EU, da bi zagotovil, da EUPM igra aktivno vlogo v vodenju in nadzorovanju policijskih preiskav kršitev človekovih pravic, posebno tistih, ki izhajajo iz obdobja vojne. Maja 2003 je bila dejansko ustanovljena majhna enota pri štabu EUPM, ki ima nalogo opazovati lokalne preiskave vojnih zločinov (Amnesty International 2003: 20).

5.1.2 Vključevanje v Evropsko unijo

EU je junija 2003 na vrhu v Thessaloniki izrazila predanost k integraciji vseh držav zahodnega Balkana in ustvarila nove instrumente za graditev tesnejših vezi med temi državami in EU. Eden izmed pomembnih instrumentov je tudi SPS, ki predstavlja prvi korak teh držav k članstvu v EU (Kim 2006c: 4).

EU je članstvo za štiri Balkanske države, poleg drugih standardov, ki jih morajo doseči in sprejeti, pogojevala s popolnim sodelovanjem z MKSJ. Glede na poročila glavne tožilke se je EU odločala o poteku pridružitvenega procesa za vsako državo posebej.

Pot Hrvaške k EU se je dejansko začela s smrtjo Tudjmana, ko je premier Ivica Račan v oktobru 2001 podpisal SPS z EU. Poleg ostalih pogojev je bil za nadaljevanje pridružitvenega procesa pomembno sodelovanje z MKSJ. V aprilu 2004 sta se hrvaška generala Markač in Čermak, obtožena vojnih zločinov, prostovoljno predala sodišču v Haagu, Zagreb pa je izročil 6 Bosanskih Hrvatov, bivših generalov. Ta poteza je bila dovolj, da sta Velika Britanija in Nizozemska, ki sta na podlagi neuspeha Hrvaške pri lovu na Gotovino ovirali proces pridruževanja, prenehali z blokado hrvaške prošnje za članstvo. Temu je 20. aprila 2004 sledilo priporočilo Evropske komisije, da EU prične pogovore z Zagrebom o članstvu, pod pogojem, da bo država še naprej sodelovala pri iskanju Gotovine. Junija 2004 je Hrvaška tudi uradno dobila status kandidatke za članico EU. V decembru je bil postavljen datum 17. marec 2005 za pričetek pogajanj o polnopravnem članstvu. Začetek pogajanj je preprečilo glasovanje članic o prekinitvi pogajanj zaradi zadeve okoli iskanja Gotovine, ki se še vedno ni zgodila. Vse članice razen Slovenije, Avstrije in Madžarske so glasovale za prekinitve pogajanj, dokler ne bo Hrvaška izboljšala sodelovanje z MKSJ. Carla del Ponte je bila junija 2005 še vedno daleč od tega, da bi ocenila hrvaško politiko glede aretacije Gotovine kot primerno in sodelovanje z MKSJ kot zadovoljivo (Jane's Sentinel 2006: 220–1). EU je oblikovala posebno delovno skupino, ki je opazovala napredek Hrvaške pri izpolnjevanju t.i. Haaškega kriterija, svoje zaključke pa posredovala Svetu EU. Na ta način je EU pustila nekoliko več prostora za sprejetje lastne politične odločitve. Kljub temu pa je ostalo poročilo Carle del Ponte ključnega pomena (Lopandić 2005: 5). Glavna tožilka je na podlagi dodatnih ukrepov - aktivnejša politika, iskrena politična volja za aretacijo in operativna dejanja Hrvaške - 3. oktobra 2005 izdala poročilo, v katerem je ocenila, da je hrvaško sodelovanje zadovoljivo (Kim 2006a: 5). Z decembrsko aretacijo Gotovine je Sanader dokazal, da se obtoženi general ni skrival na Hrvaškem. S tem je bila odstranjena še zadnja formalna ovira na poti k začetku pogajanj (Jane's Sentinel 2006: 221).

Dejansko je Hrvaška s tem, ko je aretirala Gotovino zaključila zgodbo o sodelovanju z MKSJ, saj ni imela več odprtega vprašanja vojnih zločincev v pristojnosti mednarodnega sodišča (Kim 2006a: 6).

Glavni razlog za težave BiH pri približevanju Evro-Atlantskim institucijam izhaja iz dejstva, da je država razdeljena na dve entiteti. Še vedno je težko doseči dogovor med tako razdeljenimi narodi. SPS je bil podpisan novembra 2005, ko so se vodilni v BiH predhodno dogovorili o reformi na področju policije. Toda Republika Srbska je preprečila reformo v policijski strukturi, ker ni želela uveljaviti nova policijska okrožja, ki zanemarjajo meje entitet in prenašajo pooblastila od entitet na državno raven. Tako so se pogajanja v okviru SPS znašla na mrtvi točki. Kot vse kaže pa to ni edina ovira, ena izmed neizpolnjenih zahtev ostaja še vedno nepopolno sodelovanje z MKSJ, predvsem s strani Republike Srbske (Kim 2006a: 5). V najboljšem primeru, če bi takoj nadaljevali z reformami, kar je težko verjetno, bi BiH končala proces SPS v drugi polovici leta 2007. (Jane`s Sentinel 2006: 91).

Črna gora je odločena pridružiti se EU in NATO čim prej. Pogovori z EU so se začeli v oktobru 2005, ko je takratna SCG podpisala SPS. Že takrat se je EU odločila za dvotirni pristop, kar je pomenilo ločen trgovinski in gospodarski sporazum z obema republikama, ostala področja pa so se nanašala na državo kot celoto. Kmalu po tem, ko je EU v maju 2006 prekinila pogovore s SČG, so Črnogorci na referendumu glasovali za neodvisnost in samostojnost Črne gore. EU je že konec leta 2006 pričela ločena pogajanja s Črno goro. Zaenkrat ni večjih težav kar zadeva vprašanje vojnih zločincev in zdi se, da je Črna gora zaključila to poglavje ob ločitvi od Srbije (Jane`s Sentinel 2006: 480). Glede na to, da Glavna tožilka vztraja na tam, da se Karadžić nahaja na območju BiH (Republike Srbske bolj natančno) ali v Črni gori obstaja možnost, če se izkaže, da se res nahaja v tej novi državi, da se pojavijo zahteve po njegovi aretaciji in pogojevanju pridružitvenega procesa z aretacijo Karadžića.

Kot že omenjeno se je približevanje Srbije EU začelo s podpisom SPS konec leta 2005. Že takrat je bilo jasno, da mora Srbija v popolnosti sodelovati z MKSJ, če želi tesnejše vezi z EU in zaključiti SPS (Woehrel 2007: 3). Tesnejše vezi z EU so v veliki meri odvisne od sodelovanja z MKSJ. Carla del Ponte v svojih poročilih redno ocenjuje, da Srbija ne sodeluje z mednarodnim sodiščem v Haagu. Večkrat je tudi izrazila prepričanje, da se general Mladić nahaja v Srbiji, kar pa lokalne oblasti vztrajno zanikajo. Celo zunanji minister do zadnjih

parlamentarnih volitev v januarju 2007, Vuk Drašković, je prepričan, da nekateri pripadniki srbskih varnostnih služb vedo za lokacijo, kjer se nahaja Mladić, ter ga ščitijo. Od začetka leta 2006 je EU večkrat prestavila pogovore zaradi situacije okrog aretacije Mladića, maja 2006 pa jih je prekinila do nadaljnjega. Novembra 2006 je glavna tožilka ponovno obtožila Srbijo, da nima politične volje za aretacijo Mladića, evropski komisar za širitev, Olli Rehn, pa je zatrdil, da se pogovori kljub nekaterim govoricam o nasprotnem, ne bodo nadaljevali dokler obtoženec ne bo aretiran (Jane`s Sentinel 2006: 587).

Po mnenju nekaterih analitikov splošna slika v Srbiji kaže močno domačo podporo integraciji v EU in znake pojenja nasprotovanja javnosti glede sodelovanja z MKSJ. Poleg tega navajajo način aretacije generala Gotovine kot model oziroma primer, ki naj bi ga Srbija uporabila pri aretaciji Mladića. Dejansko so oblasti v juliju 2006 sprejele svoj Akcijski plan, ki pa ni prinesel enakih rezultatov kot v primeru Hrvaške. Eden izmed korakov k prijemu vojnega zločinca so bile obtožnice proti osebam, za katere verjamejo, da pomagajo ubežniku. Podobno kot SFOR enote v BiH, se je tudi Srbija odločila za posreden pristop pri iskanju obtoženca, tako da ruši in zmanjšuje podporno mrežo, ki ga ščiti in financira (Kim 2006a: 6).

Glede politike EU do Srbije so se po izjavah nekaterih držav članic, da bi nadaljevali pogajanja o stabilizaciji in pridružitvi kljub temu, da ji ni uspelo aretirati Mladića, pojavila vprašanja, ali bo EU res spremenila svojo politiko glede pogojevanja pogajanj o stabilizaciji in pridružitvi s sodelovanjem z MKSJ in aretacijo obtoženega generala. Nobena skrivnost ni, da se Italija, Slovenija in Španija zavzemajo za obnovitev pogajanj s Srbijo. Pri tem slovenski zunanji minister, Dimitrij Rupel, poudarja, da EU Hrvaški ni postavila tako hudega pogoja kot Srbiji. Medtem ko je EU od Hrvaške zahtevala prijete generala Anteja Gotovine šele pred začetkom pristopnih pogajanj, torej pred pogajanj o polnem članstvu, pa od Srbije zahteva prijete Mladića že pred začetkom pogajanj o stabilizaciji in pridružitvi; ta raven pogajanj je bistveno nižja, saj ne vodi k polnemu, temveč k pridruženemu članstvu (RTV SLO/STA/Reuters 2007).

Izkazalo se je, da je EU vztrajala na svojem stališču vse do pozitivne ocene o sodelovanju, ki je končno prišla v juniju 2007, zato je evropski komisar za širitev Olli Rehn sporočil, da se bodo pogovori obnovili še isti mesec, Srbija pa si lahko obeta konkretne trgovinske in gospodarske ugodnosti (RTV SLO/Reuters 2007).

5.1.3 Črna lista

Podobno kot ZDA je tudi Evropska unija v letu 2003 sestavila črno listo oziroma seznam vojnih zločincev, z namenom podpreti delovanje MKSJ in Visokega predstavnika ZN.

Ta seznam je bil razširjen in danes vključuje tudi ključne osebe, za katere so prepričani, da podpirajo obtožence vojnih zločinov. Eden izmed načinov taktike uničevanja podporne mreže vojnih zločincev je zamrznitev premoženja teh podpornikov. Upajo, da bi na ta način prekinili finančno zalaganje ubežnikov, kar bi privedlo do aretacije obtožencev vojnih zločinov, ki so še na prostosti. Kot glavni finančni podporniki Radovana Karadžića se na tem seznamu nahajajo imena Luban Ecim, Momčilo in Luka Mandić (Jane`s Sentinel 2006: 64–70).

5.2 NATO

NATO kot organizacija je bil od decembra 1995 prisoten s svojimi silami, t.i. IFOR, ki se je naslednje leto preimenoval v SFOR, samo na območju BiH. Mandat in naloge teh sil so bile zapisane neposredno v Daytonskem sporazumu, sklenjenem 14. decembra 1995, in v Resoluciji VS ZN 1031, sprejeti 13. decembra 1995, posredno pa tudi v Resoluciji 827, s katero je bil 25. maja 1993 sprejet Statut MKSJ. Interpretacija mandata in nalog IFOR/SFOR pa se je spreminjala, zato lahko zaznamo dve fazi oziroma obdobja različne politike NATO glede aretacije vojnih zločincev na območju BiH.

Politiko IFOR in kasneje SFOR je postavil Severnoatlantski svet. Še preden je prvi vojak stopil na ozemlje BiH, je bila politika glede vojnih zločincev pazljivo zastavljena. Prvotna politika je bila sestavni del Pravil spopada IFOR (Lorenz 1997: 61).

Na splošno pa je Lorenz (1997: 63–5) prepričan da je za učinkovito in uspešno politiko potrebna diplomatska, ekonomska in vojaška moč ter izpolnjevanje naslednjih 6 elementov:

- jasen politični cilj (jasen in ozko definiran mandat),
- poenoten pristop,
- učinkovita uporaba diplomatskih in ekonomskih elementov moči članic,
- razvita vojaška strategija,
- ustrezna sila in
- volja izvrševati naloge in mandat.

5.2.1 Mandat

Mandat in naloge IFOR so bile zapisane v Resoluciji 1031. Po določilih le-te ima IFOR pooblastilo, da izvaja take akcije, ki so potrebne (vključno z uporabo primerne sile), da zagotovi izvajanje Aneksa 1-A mirovnega sporazuma. Kot je zapisano v 10. členu Aneksa 1-A (1995), ki vsebuje dogovor o vojaških vidikih mirovne pogodbe, se vse vpletene strani zavezujejo, da *"bodo v popolnosti sodelovale z vsemi akterji, ki bodo sodelovali v*

implementaciji mirovne pogodbe, kot je zapisano v Sporazumu splošnih okvirjev, ali so kako drugače avtorizirani s strani VS ZN, vključno z MKSJ". Ta predpis daje IFOR-ju pooblastilo, da uporabi silo, da bi zagotovil podreditev nalogom za aretacijo, izdanih s strani MKSJ (Williams, Scharf 2002: 212). Vendar pa je v 12. členu Aneksa 1-A zapisano tudi, da je interpretacija določil, ki zadevajo vojaške vidike sporazuma, v končni pristojnosti poveljnika IFOR-ja (Aneks 1-A Daytonskega sporazuma 1995: 12. člen). Kljub temu lahko rečemo, da Daytonski sporazum v celoti nima določil, ki bi resneje obravnavali vprašanje aretacij in pripora vojnih zločincev. Poleg tega pa bi VS ZN, če bi želel IFOR-ju izrecno naložiti tako nalogo, v Resoluciji 1031 zapisal, da je naloga in odgovornost IFOR-ja aretacija vojnih zločincev. Tako pa je bilo pooblastilo za aretacijo omejeno samo na situacije, ko so obtožene srečali ali kako drugače prišli z njim v stik med opravljanjem svojih dolžnosti (Williams, Scharf 2002: 213).

ZDA oziroma Pentagon je nasprotoval razširitvi mandata IFOR kar zadeva lov in aretacijo vojnih zločincev. Predvsem so se želeli izogniti ponovni katastrofi kot se je zgodila v Somaliji, ko je bilo 18 ameriških vojakov ubitih, potem ko so padli v zasedo, med poskusom aretacije Mohammeda Farraha Aidida. Vojska ni bila pripravljena sprejeti naloge iskanja in zajetja vojnih zločincev, razen v primeru, če bi imeli 2-3 krat močnejše sile od 60.000 vojakov, kot je bilo predvideno v Daytonskem sporazumu. Pojavljale pa so se tudi govorice o tem, da je bil mandat zastavljen tako, da so Holbrooke in drugi pogajalci zagotovili Miloševićevo podporo Daytonskemu sporazumu. Ta teza nikoli ni bila potrjena niti dokazana, vsekakor pa je potrebno priznati, da je vztrajanje ZDA pri omejeni vlogi IFOR-ja pri aretiranju vojnih zločincev, olajšalo delo pogajalcev (Williams, Scharf 2002: 213–4).

Poleg tega, da je MKSJ vsiljen ukrep VS ZN po VII. poglavju UL ZN, je tudi pomožni organ VS, na katerega so prenesene oblasti prisilnih ukrepov kot določeno v 29. členu UL ZN. Statut MKSJ mu podeljuje avtoriteto za izdajanje mednarodnih nalogov za aretacijo, ki jih je potrebno spoštovati in upoštevati brez odlašanja. Drugi odstavek 48. člena UL ZN zahteva od članic, da izvršijo odločitve VS in pomožnih organov, same neposredno ali preko ukrepov in dejanj v primernih mednarodnih agencijah in institucijah, katerih članice so, kar vključuje tudi NATO. IFOR bi moral izvršiti nalog MKSJ za aretacijo v primeru: - da so bili nalogi izdani državam članicam NATO in - da so se nalogi nanašali na aretacijo na območju BiH.

Mednarodni nalog za aretacijo v primeru Radovana Karidžića in Ratka Mladića sta bila izdana 11. julija 1996. Izpolnjeval je oba kriterija, kar pomeni, da bi moral SFOR kot zakoniti naslednik IFOR, izvršiti to direktivo MKSJ (Williams, Scharf 2002: 215–6).

5.2.2 Prva faza: opazuj, ne dotikaj (monitor, don't touch)

Kljub ustanovitvi MKSJ in obljub glede podpore njegovemu mandatu, NATO na začetku ni uporabljal sile za realizacijo norme pravičnosti, tako da bi prišla oziroma aretirala najbolj iskane vojne zločince na območju svojega delovanja v BiH. Da bi opravičili nedelovanje, so poveljniki NATA trdili, da njihov mandat v BiH ne dovoljuje uporabo sile kot sredstvo uveljavljanja norme pravičnosti, razen v zelo omejenih okoliščinah (to je, ko med opravljanjem svojih nalog, srečajo obtoženega vojnega zločinca in še to, če taktična situacija dovoljuje aretacijo). Rezultat take politike in interpretacije mandata je bil, da NATO sile niso aretirale niti enega vojnega zločinca vse do julija 1997 (Williams, Scharf 2002: 211).

Ko je bil IFOR prvotno odposlan v BiH, je vladalo prepričanje, da je prioriteta naloga preprečiti vojaške spopade in da bi krhko stabilnost, ki je bila dosežena, spodkopala vpletenost NATA v aretacije vojnih zločincev. K takemu prepričanju so pripomogle napihnjene izjave srbskih politikov. Milošević je opozarjal na katastrofalne posledice, če bi IFOR poskušal aretirati vodilne Bosanske Srbe. Pojavljale so se tudi grožnje generala Mladića, da bo IFOR drago plačal, če ga poskusijo aretirati (Williams, Scharf 2002: 216). Kljub temu pa so se pojavljale izjave s strani poveljnikov IFOR, ki so precenjevali težavnost naloge, saj sta bila v tistem času tako Mladić kot Karadžić ranljiva tarča. Dejstvo je, da bi bilo mesece po Daytonskem sporazumu možno aretirati oba z relativno majhnimi posledicami, saj so bili Bosanski Srbi demoralizirani. Ker tega NATO sile niso izkoristile, so jima omogočili ponovno konsolidacijo in obnovitev svojega vpliva in moči.

Pravila spopada so dovoljevala prijetje obtoženih vojnih zločincev v primeru, da je bilo tveganje minimalno in se akcija ne bi sprevrgela v večji spopad. Toda težava je bila v tem, da je bilo v praksi pravilo "minimalnega tveganja" interpretirano kot "nič tveganja". Strokovnjaki izpostavljajo, da je bila ta tako imenovana "doktrina brez žrtev" pomemben razlog, zakaj NATO ni aretiral nobenega osumljenca v BiH v 19 mesecih po razmestitvi sil IFOR/SFOR na tem območju (Williams, Scharf 2002: 216).

Drugi razlog za neuspeh pri aretiranju vojnih zločincev je bila zahteva, da IFOR/SFOR ukrepa le takrat, ko osumljenca sreča med opravljanjem rednih nalog. Za kako ozko interpretacijo gre, govori dejstvo, da enote IFOR/SFOR niso zaustavljale civilnih avtomobilov na kontrolnih točkah.

Tako se je v medijih 10. februarja 1996 pojavila informacija, da se je Radovan Karadžić na poti iz Pal v Banja Luko peljal mimo kontrolnih točk IFOR, ki ga kljub temu ni aretiral. Soočen s to informacijo je IFOR-jev predstavnik za medije, Mark Rayner, 11. februarja 1996 (IFOR 1996) na novinarski konferenci dejal: *"Identificirali so ga mediji, mi nimamo mandata za lov na vojne zločince. IFOR ni predviden za lov na vojne zločince, če jih sreča med opravljanjem svojih nalog, jih lahko pridržijo, če je možno, mislim, če jih vidijo, če jih prepoznajo, če na njih naletijo. Če ne potem jih ne morejo."* V nadaljevanji razpravi z novinarjem je le poudarjal, da naloga IFOR ni lov in aretacija vojnih zločincev.

Poleg zgoraj omenjene situacije, so se pojavljale tudi druga namigovanja glede izogibanja aretacijam vojnih zločincev. Avgusta 1997 naj bi inšpektorji SFOR izvedeli, da se v enem izmed bunkerjev, ki so ga nameravali pregledati, nahaja general Ratko Mladić. Svoj obisk so prestavili, kljub temu da bi lahko med opravljanjem svojih rednih nalog naleteli na obtoženca vojnih zločinov in ga aretirati. Dva dni pred septembrskimi volitvami 1997 se je admiral Joseph Lopez sestal s Srbskimi uradniki v štabu Karadžića, ki naj bi se takrat nahajal v prostorih omenjenega poslopja. Po informacijah naj bi oba, tako Mladić kot Karadžić, na dan volitev glasovala, vendar noben od 53.000 SFOR pripadnikov, ki so skrbeli za varnost na volitvah, ga ni srečal (Williams, Scharf 2002: 217).

NATO je svojo politiko v tistem času opravičeval z naslednjimi razlogi:

- aretacije vojnih zločincev bi ogrozile krhek mir v BiH,
- aretacije vojnih zločincev bi lahko škodovala podobi NATO kot nepristranske sile v BiH, kar bi povzročilo maščevanje nad silami IFOR/SFOR,
- aretacije vojnih zločincev bi prekinile volitve v BiH,
- aretacije vojnih zločincev so odgovornost oblasti v regiji, ne pa mednarodnih sil,
- NATO sile nimajo zanesljivih obveščevalnih informacij o lokacijah, kje naj bi se vojni zločinci nahajali,
- NATO sile niso usposobljene za aretacijo vojnih zločincev (Williams, Scharf 2002: 217).

5.2.3 Druga faza: aretacije od primera do primera (limited case-by-case arrests)

Ko je bil IFOR odposlan na svojo misijo, pripadniki niso dobili seznama imen niti fotografij obtoženih vojnih zločincev. Novici, da se je Karadžić peljal skozi kontrolne točke NATO sil, so februarja 1996 sledila nova navodila pripadnikom IFOR. Na kontrolnih točkah, štabih in vojašnicah so nalepili plakate "najbolj iskani" s fotografijami in opisi vojnih zločincev. Kljub temu so se še naprej pojavljali izgovori, da nimajo dovolj podatkov o

skrivališčih teh oseb. Leto kasneje so se začele pojavljati izjave, ki so ovrge trditve o premalo informacijah. Vojaškim poveljnikom naj bi bile dalj časa znane lokacije, kjer naj bi se nahajali dejansko vsi domnevni vojni zločinci (Williams, Scharf 2002: 218).

Po prihodu Tony Blaira na oblast v Veliki Britaniji se je začel pritisk na NATO k bolj prepričljivi in aktivni politiki glede aretacij vojnih zločincev (Williams, Scharf 2002: 218). Že na začetku julija 1997 so se v medijih pojavile informacije, da ameriške specialne sile in CIA pripravljajo načrt za prijetje Karadžića (Curtiss 2004). Šlo je za tako imenovano Operacijo Tango, izvedeno 10. julija 1997, ki pa ni bila usmerjena v aretacijo Karadžića, ampak je šlo za prijetje drugih dveh osumljencev vojnih zločinov. Potek operacije je predstavil tiskovni predstavnik Riley na tiskovni konferenci SFOR 11. julija 1997 v Sarajevu (SFOR 1997), in sicer: ob približno 9.30. uri sta se na ta dan začeli dve akciji enot SFOR. Ena se je odvijala v bolnišnici v Prijedoru, kjer je bil kot direktor te bolnišnice zaposlen dr. Milan Kovačević, za katerega je NATO prejel zapečateni obtožnico s strani MKSJ. Drug del operacije pa je odvijal v bližini Omarske, kjer so prav tako na podlagi zapečateni obtožnice skušali aretirati bivšega komandirja policije v Prijedoru, Simo Drljača. V primeru aretacije Kovačevića so vojaki SFOR vstopili v bolnišnico in v pisarno obtoženega ter ga aretirali brez kakršnega koli incidenta in upiranja. Hkrati pa so tudi zanikali namigovanja v medijih, da so vojaki zlorabili simbol rdečega križa, da bi lažje vstopili v objekt. Druga skupina vojakov, ki je poskušala aretirati drugega osumljenca, ga je najprej nagovorila. Simo Drljača je nato potegnil pištolo, nameril v pripadnike SFOR in pričel streljati ter enega ranil v nogo. Vojaki SFOR so v samoobrambi strele vrnili in pri tem smrtno ranili osumljenca. Dve osebi, ki sta se v tistem času nahajali v družbi osumljenega, sta bili pridržani brez nadaljnjih incidentov. Oba sta bila skupaj s Kovačevićem prepeljana v Haag še isti dan. Tam je bilo ugotovljeno, da gre za sina osumljenega, Sinišo Drljača ter zeta, Špira Milanovića. Po identifikaciji so jih prepeljali nazaj v Prijedor in spustili na prostost. Operacijo Tango so uspešno izvedli prav britanski pripadniki SFOR, imeli pa naj bi po poročanjih medijev logistično podporo ameriških pripadnikov. Dejstvo, ki ga je potrdilo predstavništvo NATA je, da je šlo za multi-nacionalno akcijo. Operacijo naj bi odobrila kar Bill Clinton in britanski premier Tony Blair že tri mesece pred samo izvedbo in še enkrat tik pred začetkom akcije, ki ja bila časovno tako zastavljena, da je SFOR izkoristil odsotnost policijskega spremstva, ki ja bil sicer stalni spremljevalec bivšega komandirja policije (Curtiss 2004).

Kar je bilo najbolj presenetljivo je, da se je politika NATA glede aretacije vojnih zločincev popolnoma spremenila, kar dokazuje izjava Rileyja (SFOR 1997) na omenjeni

konferenci, ko pravi, da ja bila *"ta akcija v skladu z našim mandatom in politiko. To so bili posamezniki, znani SFOR-ju, s katerimi smo prišli v stik znotraj obsega naših normalnih dolžnosti. Ko so nam bile posredovane zapečatene obtožnice, smo bili v položaju, da sprožimo namerno, načrtovano operacijo, ki zagotavlja pogoje za prijetje."* Glede na vse povedano o 1. fazi politike NATO glede aretacije vojnih zločincev, je to popolni zasuk v interpretaciji mandata in dejanski uporabi pooblastila, ki ga imajo glede lova na vojne zločince.

Decembra 1997 so nizozemski pripadniki SFOR aretirali še dva osumljenca, tokrat pripadnika hrvaške nacionalnosti. Vlatko Kupreskić je bil aretiran uro in pol po polnoči, 18. decembra, na svojem domu v mestu Vitez nedaleč od Sarajeva. Pri aretaciji je bil 3-krat ustreljen in zato v bolnišnični oskrbi. Predstavniki SFOR je dodal, da se je upiral aretaciji in pri tem streljal na vojake z avtomatskim orožjem. Kasneje je bil premeščen v Haag. Ante Furundžija je bil aretiran brez incidentov prav tako blizu Sarajeva (CNN 1997).

V letu 1998 so ameriški pripadniki SFOR poskrbeli še za tri aretacije. Po aretaciji upokojenega srbskega generala, Stanislava Galića, je ameriški ambasador, David Scheffer, naznanil, da nihče od obtoženih oseb ne živi na ameriškem sektorju BiH. Do septembra 2001 so SFOR enote ujele 17 obtožencev vojnih zločinov v BiH (Williams, Scharf 2002: 218). Do marca 2002 je ta številka narasla na 23 aretacij (Bouysson 2002).

To novo politiko NATA je kritiziral Carl Bildt, Visoki predstavnik ZN za BiH od leta 1995 do 1997, ker naj bi z aretacijami teh obtožencev opozarjali tiste ubežnike, ki so najbolj odgovorni za vojne zločine na območju JVE, predvsem Karadžića in Mladića. Toda aretacije so imele pozitiven učinek, saj se je po operacijah SFOR MKSJ predalo ducat obtožencev vojnih zločinov. Kljub temu pa niso vsi segmenti SFOR prevzeli novo agresivnejšo politiko glede aretacij. Francozi, ki so poveljevali SFOR enotam na območju Pal, niso pokazali navdušenja nad aretiranjem vojnih zločincev. Tako držo nazorno prikazuje primer predaje Dragoljuba Kunaraca, ki se je v marcu 1998 želel predati francoskim silam v mestu Pilipovič v vzhodni Bosni. Skoraj en teden je minil, preden so sprejeli njegovo predajo (Williams, Scharf 2002: 219–20).

Proti koncu svojega mandata, v letu 2004, se je SFOR skupaj z Visokim predstavnikom ZN v BiH lotil številnih skupnih ukrepov za povečanje pritiska na Karadžića. Ukrepi so vključevali priprtje njegovih bližnjih sodelavcev, kaznovanje ali odpravljanje domnevnih podpornikov. Poleg tega so ga skušali locirati z racijami skupaj z lokalno policijo na območju Republike Srbske. Kljub povečanemu pritisku jim ni uspelo aretirati ne Karadžića ne Mladića (Kim 2006b: 3). SFOR kljub temu nadaljuje z zbiranjem informacij, ki bi lahko

privedle do lociranja in aretacije Karadžića. Predvsem se usmerja na rušenje podporne mreže Karadžića in s preiskovanjem poslopij ter domov teh oseb. Ena takih akcij je bila izvedena 20. februarja 2007, ko so pripadniki SFOR preiskali dom Sonje Karadžić Jovičević in Saše Karadžića na Palah. SFOR je prepričan, da sta povezana z ljudmi, ki podpirajo enega najbolj iskanih vojnih osumljencev (NATO Headquarters Sarajevo 2007). Kljub temu, da je SFOR svojo misijo končal 2. decembra 2004, je NATO obdržal majhno število sil na tem območju – štab v Sarajevu – zaradi svetovanja na področju obrambnih reform, podpori v boju proti terorizmu in lovu na vojne zločince, za katere se domneva, da se skrivajo v BiH ali preko nje potujejo. Še naprej bodo zbirali podatke in zagotavljali obveščevalno podporo pri naporih za ujetje osumljencev vojnih zločinov (Kim 2006b: 2). VS ZN je 21. novembra 2006 podaljšal mandat NATO silam do konca novembra 2007.

Ostaja dejstvo, da je bila politika NATA na začetku mandata zgrešena in napačna. Kljub kasnejši agresivnejši politiki o vprašanju aretacij vojnih zločincev je posledica neodločnosti in pomanjkanja politične volje katastrofalna. Na prostosti je še vedno 5 obtožencev, vsi srbske nacionalnosti, med njimi dva najbolj iskana haaška obtoženca, Karadžić in Mladić. Ne morem se izogniti vprašanju, ali bi agresivnejša politika in drugačna interpretacija mandata na začetku (taka kot je bila v 2. fazi) privedla do aretacije obeh zločincev. Toda dejstvo ostaja, da sta oba še vedno na prostosti in neuspeh vseh akterjev vključenih v ta proces lova na vojne zločince, ima mnogo večje implikacije kot zgolj dejstvo, da obstaja možnost, da ostaneta nekaznovana. Glede na Strategijo zaključka dela MKSJ obstaja verjetnost, da to sodišče ne bo v celoti opravilo svojih nalog in mandata, verjetno celo najpomembnejši del svojega poslanstva. Kot pa bo v nadaljevanju predstavljeno to ni bila edina napaka NATA pri vodenju politike glede aretiranja vojnih zločincev.

5.2.4 Vključevanje v NATO

Stališče NATA glede vključevanja držav v to organizacijo je bilo večkrat izraženo v javnosti. Znano je, da so ZDA *de facto* najvplivnejša članica zveze NATO in da njihova stališča nosijo največjo težo pri odločanju. Tako je več kot desetletje dolgo ta zveza vztrajala na popolnem sodelovanju z MKSJ kot predpogoju za nadaljnjo integracijo štirih Balkanskih držav (Hrvaška, Srbija, Črna gora, BiH) v NATO. Strateške prioritete držav Zahodnega Balkana so tesnejše vezi in članstvo v NATO še posebno pa v EU. Obe integraciji sta to dejstvo izkoriščali v ta namen, da so s politiko pogojevanja skušale prisiliti vpletene države v bolj produktivno sodelovanje z MKSJ.

Izjema je bila le Hrvaška, ki je že v maju 2000 postala članica programa PzM. Dve leti kasneje, prav tako v maju, je bil sprejet Akcijski plan članstva NATO, kar je bil velik korak proti polnopravnemu članstvu. Leta 2003 so ZDA, Hrvaška, Albanija in Makedonija podpisale Jadransko listino, v kateri vse tri države (nečlanice) izrazijo svojo predanost NATO vrednotam. Januarja 2004 je ob obisku hrvaškega premiera v Bruslju generalni sekretar zveze NATO dejal, da mora Hrvaška poleg reform na obrambnem področju še bolj sodelovati z MKSJ in zaščititi pravice srbske manjšine, da bi bila sprejeta v zvezo NATO. Po aretaciji Gotovine je ameriški kongres kot nagrado za to dejanje sprejel resolucijo, v kateri poziva k sprejetju Hrvaške kot članice NATO po hitrem postopku (Jane`s Sentinel 2006: 221).

Za razliko od Hrvaške, ki je bila po letu 2001 v glavnem pozitivno ocenjena glede sodelovanja z MKSJ, pa je zveza NATO imela popolnoma drugačen odnos do preostalih dveh vpletenih držav (BiH in takrat še vedno SCG), saj je bilo njihovo sodelovanje z MKSJ slabo. V primeru BiH je bilo to sodelovanje ocenjeno kot slabo predvsem zaradi Republike Srbije, ki se je upirala aretiranju in izročanju obtožencev sodišču, enako kot je to počela Srbija v primeru SCG. Tako sta bili ti dve državi vse od leta 2000 edini državi bivše Jugoslavije, ki nista bili članici PzM. Za BiH je bila obljuba članstva v tem programu glavna spodbuda za reforme varnostnega sektorja. Toda oba vrha zveze NATO v letu 2004 sta prinesla razočaranje. V primeru SCG so bili poskusi pridobitve članstva v PzM ovirani zaradi šibkega civilnega nadzora nad varnostnimi agencijami in slabega sodelovanja z MKSJ (Jane`s Sentinel 2006: 626). SCG je uradno zaprosila za pristop k PzM v juniju 2003. Tako ZDA kot tudi ostale članice zveze NATO so postavile aretacijo Ratka Mladića kot pogoj in še edino preostalo oviro za članstvo države v programu (Woehrel 2006: 11). Kljub temu pa je sledilo presenečanje. NATO je na svojem vrhu, ki se je odvijal v Rigi novembra 2006, povabilo BiH, Črno goro in Srbijo (takrat že ločeni samostojni državi) v program PzM (Jane`s Sentinel 2006: 626).

S tem povabilom je NATO spremenil in na nek način omehčal svojo politiko do teh držav, vsaj kar zadeva pogojevanje vključevanja teh držav v Evro-Atlantske integracije. Dolga leta je bila politika NATA, da morajo države v popolnosti sodelovati z MKSJ, če želijo postati članice zveze oziroma programa PzM. Kljub temu, da sodelovanje teh dveh držav ni zadovoljivo in da sta na prostosti oba najbolj iskana vojna zločinca, jima je uspelo doseči vsaj delno svoj cilj – članstvo v PzM. V očeh mnogih je taka poteza napačna in kaže v smer

popuščanja glede popolnega sodelovanja in aretacije vseh ubežnikov, ki so po besedah glavne tožilke v dosegu oblasti obeh držav.

5.3 ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV

Politiko OZN glede vojnih zločincev najlažje proučujemo preko ukrepov in dejavnosti, ki jih ta organizacija sprejema v BiH. Visoki predstavnik ZN na območju BiH je pokazal relativno aktivno politiko pri reševanju vprašanja vojnih zločincev. Paddy Ashdown, Visoki predstavnik ZN v letih 2002-2006, se je trudil oslabiti podporno mrežo vojnih zločincev. Konkretni koraki, ki jih je naredil so: marsikaterega funkcionarja Republike Srbske je odstranil s položaja, vključno z policisti na visokih položajih in Mirka Šarovića, visokega funkcionarja Srbske demokratične stranke (SDS), kateri je pred odstopom predsedoval Karadžić. Ashdown je zamrznil premoženje teh in drugih oseb, ki so osumljene pomoči vojnim zločincem. Podobno se je za zamrznitev odločila EU. ZDA so te osebe dale na seznam ljudi, katerim je prepovedan vstop v državo in je njihovo premoženje v ZDA prav tako zamrznjeno. Aprila 2004 je Ashdown blokiral državno financiranje nacionalistični stranki SDS, ker naj bi pomagala financirati Karadžićeve napore pri izogibanju aretaciji (Woehrel 2005: 10).

Decembra 2004 je Visoki predstavnik, da bi še bolj kaznoval Republiko Srbsko zaradi nereševanja vprašanja vojnih zločincev, odstranil devet Bosanskih Srbov iz državne mejne službe, obveščevalne in varnostne službe ter tudi iz Ministrstva za notranje zadeve. Poleg teh ukrepov je napovedal izdelavo načrta za ukinitvev dveh ministrstev entitet, in sicer Ministrstvo za notranje zadeve ter za obrambo, do jeseni 2005, ostali naj bi samo centralni ministrstvi - za celotno območje BiH - za ti dve funkciji. Čas je pokazal, da je bil časovni okvir za uresničenje tega projekta nerealen. Toda cilj je bil na koncu le dosežen. Posluževal se je tudi groženj, da bo v primeru, če bo Republika Srbska še naprej blokirala reševanje vprašanja aretacije vojnih zločincev z nesodelovanjem z MKSJ, naredil še večje korake proti premoženju in institucijah te entitete (Woehrel 2005: 10).

Kot članica ZN so ZDA sprejele tudi nekatere samostojne ukrepe proti Republikii Srbski. Prav tako je zamrznila vsa sredstva Socialistične demokratične stranke v ZDA, prepovedala izdajanje vize za vse člane te stranke ter tudi člane Stranke za demokratični napredek, ključne stranke v Vladi Republike Srbske. Kar nekaj visokih funkcionarjev v Republikii Srbski in bosanski centralni vladi je v znak protesta odstopilo s svojih položajev. ZDA pa so poleg vsega ponudile še 5 milijonov dolarjev nagrade za informacijo, ki bi privedla do aretacije Karadžića ali Mladića (Woehrel 2005: 10).

Visoki predstavnik ZN pa ni edina institucija, ki je delovala na območju BiH. Do konca leta 2002 je bila prisotna tudi UNMBIH, ki se je vse od leta 1995 dalje ukvarjala z izločanjem policistov, za katere so sumili, da so v času vojne kršili MPOS. Prva faza se je končala leta 1998 in je bila razočaranje. Več uspeha je imela med leti 1999 in 2002, ko je ustanovila 50-članski Prijavni urad lokalne policije (Local Police Registry Section) znotraj Urada za človekove pravice. V teh letih so izločili približno 24 000 policistov. Izločanje je potekalo v treh korakih: obvezna registracija oziroma prijava (vključevala je izpolnitev obširnega in podrobnega prijavnega obrazca), pred-obravnavo (v večini primerov se je končala z začasno avtorizacijo za nadaljevanje policijskega dela), potrditev (vključevala je obsežnejše preverjanje ozadja in preteklosti, nadzor dela in končno odločitev ali obstaja podlaga za sum vojnih zločinov pri posamezniku). Na žalost so bili kriteriji procesa nejasni in neuzakonjeni, kar meče črno luč na postopke. Novi rekruti po letu 2002 ne gredo čez enak proces eliminacije, saj EUPM ni pokazala nobenega zanimanja glede vzpostavitve novega izločitvenega procesa (Freeman 2004: 12–3).

Freeman (2004:13) ugotavlja, da se je drugi večji izločitveni proces v BiH nanašal na imenovanje sodnikov in tožilcev. Visoki predstavnik je v maju 2000 oznanil zakone o službah sodnikov in tožilcev, z namenom povečati neodvisnost obeh. Na podlagi teh zakonov so ustanovili komisije, sestavljene iz bosanskih sodnikov in tožilcev, ki so ocenjevali delo svojih sodelavcev v obdobju 18. mesecev. Toda proces ni bil nikoli dovolj financiran in se je končal neuspešno.

OZN pa je svojo (ne)odločno politiko pri vprašanju vojnih zločincev pokazala že zelo kmalu po koncu vojne. Kot bo v naslednjem podpoglavju podrobneje opisano, se je glavna tožilka MKSJ pogajala o Karadžićevi predaji kmalu po vložitvi obtožnice. Ker se Karadžić ni predal, se je OZN odločila, da ga bo nevtralizirala. Za to misijo so izbrali ameriškega diplomata, Richarda Holbrookea, ki je bil julija 1996 ponovno aktiviran in poslan v Beograd, s ciljem izločiti Karadžića iz javnosti in političnega življenja. Upali so, da bodo na ta način ublažili pritisk za njegovo aretacijo. Po 10-urnem pogajanju s Slobodanom Miloševićem, Milanom Milutinovićem ter delegacijo Bosanskih Srbov, ki so bili na stalni telefonski zvezi z obtožencem na Palah, je dosegel, da je Karadžić odstopil s predsedniškega mesta Republike Srbske. Obljubil je takojšen umik iz političnih aktivnosti ter da se ne bo več pojavljal v medijih (Sense Tribunal 2004a).

Dejstvo, da so s tem skušali ublažiti pritisk za aretacijo tega vojnega zločinca, govori o resnosti namena, da bi ga aretirali. SFOR ni bil edina mednarodna institucija, ki se je dejansko izogibala prijetju vojnih zločincev. Ne glede na to pa so bili ravno pripadniki mirovnih sil OZN na Hrvaškem tisti, ki so prvi izpeljali operacijo za aretacijo vojnega zločinca. Louise Arbour je izkoristila moč, ki jo ji je dal VS ZN. Skupaj z Jacquesom Kleinom, administratorjem ZN v Vzhodni Slavoniji, sta v juniju 1997 organizirala prvo mednarodno operacijo za aretacijo obtoženca vojnih zločinov. V past se je ujel Slavko Dokmanović, obtožen za pobjo civilistov iz vukovarske bolnišnice (Sense Tribunal 2004a). Dokmanovića so povabili na sestanek z Kleinom, pod pretvezo, da je razlog razjasnitev njegovega statusa. Pogovori naj bi potekali v Vukovarju, zato je obtoženec pustil svoj osebni avtomobil v Bogojevu in skupaj s prijateljem Kovačevićem prečkal most. Tam so ga pričakali pripadniki UNTAES z vozilom. Kmalu po odhodu jim je pot zaprlo drugo UNTAES vozilo in oba sta bila aretirana. Dokmanovića so odpeljali na letališče Klisa, od koder so ga premestili v Haag (Vasic in drugi 1997). Toda za tovrstno akcijo se OZN ni odločil sam, ampak je bila potrebna pogumna generalna tožilka. Politika tožilstva MKSJ oziroma bolj natančno generalnega tožilca pa tvori poglavje zase.

5.4 GLAVNI/A TOŽILEC/KA MKSJ

Richard Goldstone, prvi glavni tožilec od 1994-1996, se ni imel časa ukvarjati s politiko, ki bi privedla do aretacij obtoženih vojnih zločincev. Znašel se je v situaciji, ko so postali politični pritiski tako veliki, da je moral v novembru 1994 podpisati prvo obtožnico proti Draganu Nikoliću t.i. Jenkiju, poveljniku taborišča Sušica v BiH, iz zelo pragmatičnih razlogov. ZN so mu grozili, da sodišče ne bo dobilo denarja za leto 1995, če ne bo prve obtožnice do novembra 1994. Za prav to obtožnico se je odločil zato, ker je bil primer Jenkija edini proti kateremu so obstajali prepričljivi dokazi. Tako se je prvi glavni tožilec sodišča bolj kot s politiko lova na vojne zločince ukvarjal s politiko, ki bo zagotovila obstanek in delovanje sodišča (Sense Tribunal 2004a).

Njegova naslednica, Louise Arbour, se je že nekoliko bolj posvečala tudi lovu na obtožence. Njeno vlogo pri aretaciji Dokmanovića smo že razložili. Imela pa je tudi veliko vlogo pri razkrivanju vojnih zločinov, ki so bili storjeni na območju Kosova. Takratna ZRJ je skušala preprečiti preiskave zločinov ter vztrajno prepovedovala pristop njenim preiskovalcem. Arbourjeva se je po masakru v Račku nepričakovano pojavila na makedonsko-jugoslovanski meji, kjer je 18. februarja 1999 poskušala vstopiti v Jugoslavijo, zavrtnjena pa je bila, ker ni imela vize. Na meji je še nekaj dni poskušala s pogovori vstopiti v

državo, vendar ji ni uspelo. Toda v očeh znanjih opazovalcev je bilo to soočenje na meji velik uspeh za sodišče, ki je prikazal moč te institucije (Sense Tribunal 2004a).

Od leta 1999 je Tožilstvo MKSJ prevzela Carla del Ponte, ki se ji, za razliko od prejšnjih dveh tožilcev, ni bilo potrebno ukvarjati s politiko obstanka in uveljavljanja sodišča, zato se je del Pontejeva začela ukvarjati s politiko, ki bi zagotovila prijetje vseh obtožencev. Svoje politične in diplomatske spretnosti je pokazala kmalu po prihodu na funkcijo, v primeru Miloševića, proti kateremu je bila obtožnica vložena že pred njenim prihodom, njej pa je ostalo vprašanje aretacije obtoženca. Zavedala se je, da predsednika ne bo spravila pred sodišče dokler je ta na oblasti, zato se je obrnila na ljudi, za katere je verjela, da bodo prevzeli oblast v Srbiji. Odločila se je za skrivni sestanek z vodjo demokratične opozicije, Zoranom Djindjićem. Nihče na Tožilstvu ni vedel za sestanek. Še pred parlamentarnimi volitvami v Srbiji, decembra 2000, sta se med obiskom tožilke v Švici z Djindjićem sestala na policijski postaji v mestu Lugan, na meji z Italijo. Sestanek je potekal mirno v komandirjevi pisarni, saj ga takrat še nihče ni poznal. Na sestanku sta se dogovorila o aretaciji Miloševića in Djindjić je obljubil, da ga bo ob prihodu na oblast predal haaškemu sodišču (Sense Tribunal 2004a).

Dobro pa se zaveda tudi moči in pomena njenih poročil o sodelovanju posamezne države s sodiščem in to spretno izkorišča za izvajanje pritiska na oblasti, da so aktivne v iskanju ubežnikov. Ker dajejo integracije kot so NATO in EU velik pomen tem poročilom in začetek pogovorov o članstvu teh držav pogojujejo s popolnim sodelovanjem s sodiščem, oblasti na tak ali drugačen način skušajo pridobiti pozitivno oceno sodelovanja. Hrvaška, ki ima izmed vseh vpletenih držav najbolj realne možnosti v bližnji prihodnosti pridružiti se tem integracijam, se je prva zavedala, da mora storiti vse, da najde Gotovino, če želi nadaljevati pogajanja, saj je Carla del Ponte močno pritiskala na EU in od nje zahtevala prekinitev pogajanj, če ne bo popolnega sodelovanja. Svoj cilj skuša glavna tožilka doseči tudi z lobiranjem pri posameznih državah, ki potem uvajajo sankcije in ukinjajo pomoč tem državam.

Zdi se, da je tudi v primeru Srbije končno dosegla, da sodeluje s sodiščem. Med obiskom Srbije, v začetku junija 2007, je opazila resno predanost sodelovanju. *"Imamo prve konkretne znake napredka v sodelovanju, ki se kažejo v oblikovanju Sveta za nacionalno varnost in aretaciji generala Tolimirja. To so zelo pozitivni premiki, a je treba ujeti še druge obtožence, predvsem aretacija Mladića je tista, ki jo pričakujemo zelo zelo kamlu,"* je povedala del Pontejeva (v RTV SLO 2007) po srečanju s Tadićem. S tem je napovedala, da bo 18. junija, ko bo VS ZN predala poročilo, v njem zapisala pozitivno oceno.

6. NACIONALNE POLITIKE GLEDE VPRAŠANJA LOVA NA VOJNE ZLOČINCE

Politike držav lahko opazujemo iz več vidikov. Z vprašanjem vojnih zločinov in storilcev teh dejanj so se vpletene države JVE različno spopadale in reševale. Podlago so predstavljali pravni akti, ki so jih sprejele posamezne države, ključno vlogo pa je imela politična volja.

6.1 HRVAŠKA

Največ zanimanja in tudi napredka na področju sodelovanja z MKSJ je pokazala Hrvaška. Kmalu po zaključku spopadov v tej regiji je parlament na podlagi 80. člena Ustave Republike Hrvaške sprejel Ustavni zakon o sodelovanju Republike Hrvaške z MKSJ. Nosilec sodelovanja je vlada, ki pa lahko ustanovi posebna telesa za opravljanje poslov sodelovanja (Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom). Sam zakon dobro pokriva vse vidike sodelovanja in zavezuje Hrvaško k spoštovanju odločitev MKSJ. Ni skrivnost, da je sprejetje tega zakona kasneje obžalovalo veliko poslancev, še bolj pa se je ogorčenje poznalo na razočaranju prebivalcev. Vsi na Hrvaškem so od MKSJ pričakovali, da bodo podobno kot v Nürnbergskih procesih sodili samo agresorjem, kar je bila oznaka za srbski narod. Vsem Hrvatom, ki bi bili osumljeni vojnih zločinov, pa bi sodili doma. Kot rezultat teh razočaranj je parlament Republike Hrvaške, na dan 5. marca 1999, sprejel Resolucijo o sodelovanju z MKSJ, kjer v prvi točki poudarijo, da njihova pričakovanja niso izpolnjena. Poleg tega obtožujejo sodišče, da je postalo mesto, kjer se izvajajo točno določeni politični cilji ter da je delovanje MKSJ spolitizirano (Rezolucija o suradnji s međunarodnim katnenim sudom u Haagu). Nekaj zaslug za sprejetje takega dokumenta lahko pripišemo takratnemu predsedniku Hrvaške, Franji Tudjmanu, ki je imel hladne odnose z Evro-atlantskimi integracijami in tudi s sodiščem. Velik del zaslug za rehabilitacijo in povrnitev verodostojnosti Hrvaške v mednarodni skupnosti, po smrti Tudjamna, gre Račanovi administraciji in sodelovanju z MKSJ, čeprav ne popolnemu (Jane's Sentinel 2006: 192). Zasuk v odnosu do sodišča je viden iz Deklaracije o sodelovanju z MKSJ, sprejeti 14. aprila 2000, kjer je izraženo, da podpirajo delovanje sodišča. Zapisana so načelna stališča, kjer Hrvaška zagovarja stališče, da morajo biti vsi storilci vojnih zločinov kaznovani, ne glede na nacionalnost in dolžnosti, ki so jih imeli. Zavezali so se, da bodo pravosodni organi sprejeli vse zakonske mere za odkritje in kaznovanje zločincev. Konkretno mere, ki jih je Hrvaška predvidela v Deklaraciji o sodelovanju z MKSJ, za izboljšanje sodelovanja z MKSJ, so:

- *intenzivirati aktivnosti hrvaških pravosodnih organov v obravnavanju odkritih vojnih zločinov,*
- *pospešiti delo pri odkrivanju vojnih zločinov in storilcev ter zbiranju dokazov, brez čakanja na iniciativo MKSJ,*
- *začeti pogovore s Tožilstvom MKSJ o modelu, po katerem bi izmenjavali informacije o vojnih zločinih in storilcih,*
- *dostavljati kopije dokumentov – dokazov relevantnih za postopke,*
- *ponuditi izvajanje skupnih preiskav, kjer bi sodelovali hrvaški preiskovalni organi in preiskovalni organi Tožilstva,*
- *predlagati sporazum, po katerem bi MKSJ določene primere odstopil domačim sodiščem.*

Hrvaški parlament je 17. julija 2001 zapisal Zaključke o sodelovanju z MKSJ, ki se po vsebini ne razlikuje bistveno od predhodnih sprejetih dokumentov in ne spreminja politike do vprašanja vojnih zločincev.

Kot ugotavlja Lopandić (2005: 4–8) je minilo veliko časa, da preden se je ugotovilo, kaj predstavlja pojem »popolno sodelovanje« - ali to pomeni aretacija in predaja Gotovine v Haag, kot so trdili Američani, ali pa je dovolj že prikazovanje politične in operativne volje ter pobude pri opravljanju tega dela. Na srečo Hrvaške se je EU odločila za drugo opcijo. Dejansko se je vse vrtelo okoli generala Gotovine in kmalu je postalo jasno, da se bodo morala prepričevanja Hrvaške okrepiti, da v primeru Gotovine ne gre za dvojno igro te države. Skupaj s prepričevanjem pa so se morala okrepiti tudi dogajanja na terenu. Rezultat lobiranja pri državah članicah EU je bil, da sta Madžarska in Avstrija v februarju 2005 trdili, da Hrvaška v popolnosti sodeluje z MKSJ in da ne obstaja razlog zaradi katerega bi prestavili začetek pogajanj med EU in Hrvaško. Ostale članice se niso strinjale in mesec kasneje so bila pogajanja prestavljena. Po poročilu glavne tožilke v marcu 2005, kjer je podala negativno oceno glede sodelovanja Hrvaške s haaškim sodiščem, je bilo novo poročilo napovedano za mesec junij. Po dogodkih v marcu je postalo jasno, da samo lobiranje ne bo dovolj in da so potrebni konkretni premiki v primeru Gotovine. Hrvaška je v letu 2005 naredila ključno potezo in sprejela t.i. Akcijski načrt, ki je vseboval mere, s katerimi se je stopnjevalo izvajanje tega političnega kriterija. Že napoved Akcijskega načrta je izzvala pozitivne reakcije v mednarodnih krogih. Razpoloženje v EU se je začelo obračati na boljše nekje proti koncu poletja, kar se je dalo razbrati iz izjav diplomatov. Odločitev za začetek pogajanj v oktobru 2005, ki je morala biti in je bila enoglasna, je pomenila, da je Hrvaški uspelo dokazati verodostojnost, kljub temu, da Gotovina takrat še ni bil aretiran.

Akcijski načrt je bil sestavljen iz šestih točk:

- prva točka je napovedovala večanje javne zavesti glede spoštovanja zakonov in načela pravne države, kar je izhajalo iz zaključka, da na Hrvaškem spoštovanje zakona ni močnejša stran delovanja države; močnejša akcija oblasti je šla v smeri poudarjanja pomembnosti spoštovanja zakona in temeljnega načela, da nihče ni nad zakonom;
- druga točka se je nanašala na povečanje števila policijskih akcij, s katerimi bi prišli na sled predvsem mreži ljudi, ki podpirajo in organizirajo beg Anteja Gotovine;
- tretja točka je napovedala oster boj proti curljanju zaupnih informacij iz državnih služb; poleg tega, da lahko uhajanje zaupnih informacij škodi posameznim policijskim in obveščevalnim akcijam, se na ta način ustvarja zelo slab vtis na evropske partnerje; te države bi lahko trdile, da je Hrvaška, kot država kandidatka nezanesljiva in nepripravljena za sodelovanje z drugimi državami;
- četrta točka je napovedala še aktivnejše nadaljevanje reform v obveščevalnih službah, se pravi, kadrovsko čiščenje in odpuščanje ljudi znotraj obveščevalnega sistema, ki so ščitili haaške obtožence in ubežnike;
- peta točka govori o nadaljevanju povečanja operativnih aktivnosti v obveščevalnih službah;
- zadnja točka daje v ospredje sodelovanje s sosednjimi državami; ta del aktivnosti je pomemben tako iz operativnih kot tudi politično-diplomatskih razlogov; med drugim je za Hrvaško pomembno, da domače pravosodje prevzame haaške primere (Lopandić 2005:4–8).

Kazenski pregon in sojenja domnevnim vojnim zločincem v pristojnosti domačega pravosodja ostaja še vedno pod strogim nadzorom. Organizacija Amnesty International močno kritizira hrvaško obravnavanje vprašanja vojnih zločincev. Po njihovih navedbah, naj bi bila večina primerov povezanih z vojnim obdobjem proti osebam srbske nacionalnosti. Poleg tega v praksi ne velja pravna norma enakosti pred zakonom, saj so sodišča bolj naklonjena osebam hrvaške nacionalnosti kot srbske (Jane's Sentinel 2006: 192). Drugo zaskrbljujoče dejstvo je tudi, da je na Hrvaškem značilen plaz procesov proti Srbom *in absentia* (Humanitarian Law Center 2006: 1). Situacija se je še dodatno zapletla, ko se je Beograd poleti 2006 odločil predvajati "izgubljene video posnetke" hrvaške vojaške akcije "Operacija Nevihta", na katerih je prikazano, kako so pripadniki vojske BiH masakrirali srbske begunce iz območja Krajine na Hrvaškem. Poleg dejstva, da so prikazani očitni vojni zločini, so posnetki namigovali, da Hrvaška ni zaščitila srbske begunce, ki so sicer bili hrvaški

državljeni. Prav tako ni bil nikoli raziskan poboj okoli 200 ljudi, večinoma srbske nacionalnosti, med operacijo Nevihta (Jane`s Sentinel 2006: 192).

6.2 SRBIJA

Politika Srbije do vojnih zločincev je bila zelo tolerantna, do leta 2000 bi lahko rekli celo, da jih je odprto in aktivno podpirala, vsaj kar zadeva nekatere segmente oblasti. Pravzaprav bi lahko rekli, da se v vsakem segmentu še vedno nahajajo posamezniki, ki podpirajo haaške obtožence in jim tudi pomagajo. Kar je najbolj zaskrbljujoče je dejstvo, da se taki posamezniki še vedno nahajajo na ključnih položajih služb, ki naj bi se aktivno ukvarjale z lovom in aretacijo ubežnikov. Zunanji minister prejšnje vlade, ki je bila na oblasti do konca leta 2006, Vuk Drašković, je javno izrazil prepričanje, da nekateri člani varnostnih službe vedo za lokacijo, kjer se nahaja Mladić in da ga ščitijo (Jane`s Sentinel 2006: 587).

Parlament Srbije je 25. januarja 2001 potrdil vlado, sestavljeno iz predstavnikov Demokratične opozicije Srbije DOS, pod vodstvom premiera Zorana Djindjića. Kmalu po prevzemu oblasti so se začele stopnjevati napetosti med privrženci predsednika takratne FRJ, Vojislavom Koštunico in novim premierom. Ena izmed ključnih tem prepira je bilo sodelovanje z MKSJ. Djindjić je zagovarjal izročitev Slobodana Miloševića in drugih obtožencev, saj naj bi bile nujne, zato, da je FRJ prejela denarno mednarodno pomoč. Koštunica je na drugi strani trdil, da je bila izročitev nelegalna in da ni bil predhodno obveščen o tej potezi (Woehrel 2006: 2).

Z imenovanjem nove vlade so se dogajanja na področju lova na vojne zločince začele počasi obračati na bolje. V tem obdobju je bilo storjenega kar nekaj, da se vprašanje vojnih zločincev končno razreši. V letu 2001 je bila v Beogradu ustanovljena Jugoslovanska komisija za resnico in spravo, z namenom ugotavljanja vzrokov konflikta, namesto, da bi se ukvarjala z razkrivanjem dejstev o spopadih in storjenih hudodelstvih. V času svojega delovanja ji ni uspelo razkriti nobenih novih informacij niti uspešno predstavljati manjšine. Komisija je zaradi pomanjkanja sredstev in odhodov ključnih članov razpadla leta 2003. Hrvaška zaradi že omenjenega stališča, da bi morala sama opraviti z, po njihovem mnenju, izoliranimi in osamljenimi primeri kršitev mednarodnega humanitarnega in vojnega prava, ni nikoli začela kakršne koli preiskave vojnih zločinov (Humanitarian Law Center 2006: 2). Kmalu se je začela tudi razprava o sprejetju Zakona o sodelovanju SCG z MKSJ. Tega so sprejeli šele leta 2002. Šlo je zgolj za deklarativno potezo, s katero so skušali prepričati mednarodno javnost, da so pripravljeni sodelovati z MKSJ. Sam zakon ni prinesel bistvenih sprememb v operativnem reševanju problema vojnih zločincev. Zakon je postavil formalne

okvirje sodelovanja s sodiščem, kot so pristojnosti MKSJ za preiskovanje v SCG, postopek za predajo obtoženih, nudenje pomoči sodišču in podobno (Zakon o saradnji Srbije i Crne gore sa Međunarodnim tribunalom za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine).

Situacija se je obrnila na slabše po atentatu Zorana Djindjića v marcu 2003. Decembrske volitve 2003 so prinesle zmago Srbski radikalni stranki, ki ji je sledila Demokratična stranka Srbije pod vodstvom Koštunice. Slednji je uspelo izključiti Srbsko radikalno stranko iz koalicije in sestaviti manjšinsko vlado, vendar ob podpori Miloševićeve Socialistične stranke, ki je svojo podporo pogojevala z blokiranjem nadaljnjih izročitev haaških obtožencev. Korak nazaj je bila razprava poleti 2004, ko je Beograd obravnaval Zakon o pravicah obtožencev MKSJ in njihovih družinah. S tem so zagotovili finančno podporo družinam vojnih zločincev. Šele od oktobra 2006 je oblast pokazala zanimanje za ponovno vzpostavitev sodelovanja z MKSJ, saj je izročila lepo število obtožencev, čeprav nikogar iz "A seznama" (Jane`s Sentinel 2006: 587).

V zadnjih šestih fiskalnih letih (2001-2006) je Kongres ZDA pogojeval ameriško denarno pomoč Srbiji. Vsako leto so določili spomladanski datum, ko so na podlagi predsedniškega potrdila, da so bili določeni pogoji izpolnjeni – predvsem sodelovanje z MKSJ – zagotovili sredstva za pomoč. Naslednje dejstvo dokazuje, da je imelo pogojevanje pomoči pozitivne učinke na sodelovanje s sodiščem in politiko glede vojnih zločincev. Po prihodu demokratov na oblast po letu 2000, je sodelovanje Srbije s sodiščem sledilo podobnemu vzorcu vsako leto: Srbija izroči kar nekaj obtožencev v Haag tik pred, ali najkasneje nekaj tednov po roku za odobritev pomoči. Kmalu po tem sledi nazadovanje v sodelovanju in srbski politiki trdijo, da politične in zakonske ovire preprečujejo večje napore pri sodelovanju. Ko se spet približuje naslednji rok za odobritev, se ponovno zvrsti nekaj izročitev in tako se vzorec ponavlja iz leta v leto (Woehrel 2006: 12).

Junija 2006 je srbska vlada sprejela Akcijski načrt za polno sodelovanje z MKSJ, ki naj bi vodil k aretaciji Ratka Mladića. Načrt ne vsebuje rokov za sklenitev sodelovanja, predstavljen pa je bil tudi EU, ki ga je ocenila kot dobro podlago za ukrepanje. EU je pozvala k uresničevanju načrta, ki predvideva polno in pregledno sodelovanje oblasti v Beogradu oziroma njenih obveščevalnih služb. Načrt je podoben tistemu, ki ga je sprejela Hrvaška in ki je omogočil aretacijo njenega haaškega obtoženca generala Anteja Gotovine. Srbski tožilec za vojne zločine, Vladimir Vukčević je "operativni" usklajevalec, predsednik nacionalnega sveta za sodelovanje s haaškim sodiščem, Rasim Ljajić, pa je "politično-diplomatski" usklajevalec za uresničevanje akcijskega načrta. Srbski premier je poudaril, da bodo za uresničevanje

načrta pripravili tudi zelo podroben operativni načrt, kar pa se še ni zgodilo in tudi sam načrt ni prinesel bistvenih sprememb na področju sodelovanja z MKSJ in aretacije Mladića (Ž.B. 2006).

Kar zadeva sojenja v pristojnosti domačih sodišč je zaskrbljujoče dejstvo, da je bilo sodno obravnavno le malo pripadnikov paravojaških enot nizkega čina in večinoma navadni vojaki (Humanitarian Law Center 2006: 1).

6.3 BOSNA IN HERCEGOVINA

Glede na to, da je BiH razdeljena na dve entiteti – Republiko Srbsko, Federacijo BiH – ter Distrikt Brčko, težko govorimo o nacionalni politiki in se zato odnos do vprašanja vojnih zločincev razlikuje med obema entitetama. Razlike so tudi v nadaljevanju prikazane, kljub temu pa lahko govorimo o nekaterih skupnih točkah.

Posledica vojne je, da so naslovi mnogih posameznikov ostali neznani oblastem. Tisti, ki so se zavedali, da jih oblasti iščejo zaradi obtožb vojnih zločinov, so to dejstvo izkoristili in se posluževali še drugih taktik izmikanja. Kar zadeva veliko število osumljencev, ki živijo v drugi entiteti ali v tujini, je prijetje teh ljudi dodatno odvisno od sodelovanja vpletenih pristojnih oblasti. Podobno kot v primeru MKSJ, se tudi lokalna sodišča spopadajo z izzivom lociranja osumljencev in zagotavljanjem prihoda pred sodišče (OSCE – Human Rights Department 2005: 13).

Veliko oviro in težavo povzroča dejstvo, da je bilo v spopade vpleteno veliko pripadnikov bosanske policije, ki je primarno odgovorna za lociranje in aretacijo osumljencev. Znatno del teh oseb je osumljenih kršitev MPOS. Omenjeno dejstvo za seboj potegne še dva bistvena problema. Kot ugotavlja Amnesty International (2003: 21) je večina policistov, ki so domnevno storili kršitve, še vedno na prostosti in so tako imenovani obtoženci "nižje ravni", katerih primeri ne bodo obravnavani pred MKSJ. Ob koncu leta 2002 je UNMBIH objavil seznam 60-ih policistov, ki so bili vpleteni v kršitve MPOS med vojno. Preiskave domačih oblasti so bile v teku za veliko od teh policistov, toda le malo se jih je za domnevne zločine zagovarjalo na sodišču. V primeru, ko so ti policisti še vedno del policije ali ohranjajo tesne stike z njo, je zaupanje javnosti v tako institucijo zelo nizko in bo tako ostajalo. Drugi problem pa predstavlja prisotnost in vpliv teh policistov na območju, kjer je njihova enota pristojna za preiskovanje domnevnih vojnih zločinov, zlasti, če je kateri izmed policistov tam opravljal vojaške dolžnosti. Postavlja se vprašanje neodvisnosti in korektnosti preiskave in ugotovitev.

Problem pa niso zgolj policisti. Zapleta se že na politični ravni, saj iskanje osumljencev poteka preko ministrstev za notranje zadeve. Lociranje osumljencev je v glavnem ovirano zaradi slabega sodelovanja med entitetama in odsotnosti učinkovitega državnega telesa za obdelavo, koordinacijo in posredovanje podatkov. Rešitev tega problema vključuje uporabo državnih oblasti za zbiranje podatkov in izdajanje nalogov za aretacijo, strogo uporabo disciplinskih ukrepov proti oblastem in funkcionarjem, ki ne sodelujejo, ter rigorozni nadzor EUPM nad zahtevami izročitve (OSCE – Human Rights Department 2005: 13).

Poleg tega veliko tožilcev opaža problem z uporabo pozivov, brez ukazov za privedbo. To je običajna metoda za zagotavljanje pojavljanja obtožencev pred sodiščem, preden se uporabijo druge metode, kot so nalogi za aretacijo. Priznavajo, da je uporabnost pozivov v primeru tako resnih zločinov, kot so to vojni zločini, vprašljiva, če upoštevamo dejstvo, da posameznik, ki se pred pozivom ni zavedal, da spada v "A" kategorijo osumljencev, ne odzove na poziv in se skriva. Kljub temu je to praksa, od katere sodišča nerada odstopajo. Pred izdajo naloga za aretacijo izčrpajo vse druge metode za pojavljanje osumljencev pred sodiščem (OSCE – Human Rights Department 2005: 13).

Sama procedura izdajanja in posredovanja nalogov za aretacijo je pomanjkljiva tako znotraj entitet kot tudi med njima. Na primer, v Federaciji BiH se dogaja, da kantonalna ministrstva za notranje zadeve ne posredujejo nalogov med seboj, ni metode stalnega kroženja ali centralizacije seznama iskanih ljudi oziroma obtoženih. Maja 2002 je bil sprejet Zakon o zakonski pomoči in uradnem sodelovanju v kazenskih zadevah med Republiko Srbsko, Federacijo BiH in Distriktom Brčko. Zakon zagotavlja, da so nalogi, odločitve in sodbe sodišč v kazenskih zadevah, ki so bile izdane po 20. maju 1998, veljavne na celotnem območju BiH in se jih lahko izvršuje brez dodatnih potrditev, in sicer brez zavlačevanja. Kljub temu pa je zaupanje v sodelovanje med entitetama nizko, saj se ne moreta zanesti na drugo entiteto, da bo izvršila aretacijo. Predvsem je problematična Republika Srbska (OSCE – Human Rights Department 2005: 14).

Oktober 2002 je parlament Republike Srbske sprejel zakon, v katerem so zapisani postopki sodelovanja z MKSJ (Jane's Sentinel 2006: 64). Bosanska vlada in vladi obeh entitet sta po določilih Daytonskega sporazuma dolžni v popolnosti sodelovati z MKSJ. Glavna tožilka, Carla del Ponte je večkrat izjavila, da Federacija v veliki meri sodeluje s sodiščem, Republika Srbska ne. Šele proti koncu leta 2004 je Republika Srbska aretirala prvih osem Bosanskih Srbov, ki so jih iskale nacionalne oblasti, ne pa tudi MKSJ. Dejansko je bila politika taka, da so bile premestitve vojnih zločinov, za katere je veljalo prepričanje, da se

skrivajo v Republiki Srbski, prepuščene skoraj v celoti prostovoljnim predajam osumljencev, tako kot tudi akcijam mednarodnih mirovnikov in agentom zahodnih oblasti. Lokalne institucije, ki so bile dolžne ukvarjati se s tem vprašanjem, niso delale ničesar na tem področju. V zadnjih nekaj letih se je ta politika počasi in delno spremenila (Woehrel 2005: 9).

Problem je predvsem odnos lokalne policije Republike Srbske do vojnih zločincev, ki še vedno veljajo za heroje. Posledica tega so površne preiskave genocida, zločinov proti človečnosti in drugih vojnih zločinov, zlasti, ko so bili zločini domnevno strojeni s strani "pripadnikov domače strani" v spopadu ali pa so bivši in sedanji sodelavci bili med vpletenimi v kršitve ali posledično prikrivanje zločina (Amnesty International 2003: 21). Edino lokalno politično telo v regiji, ki se ukvarja z ugotavljanjem dejstev, ostaja Komisija za Srebrenico v Republiki Srbski (2004). Pozitivna posledica Skupnih poročil komisije in bivšega Visokega predstavnika, Paddyja Ashdowna, je bila izvajanje pritiska in odpuščanje uradnikov, ki niso sodelovali (Humanitarian Law Center 2006: 2).

Sojenja vojnim zločincem v Republiki Srbski so bila redka, do leta 2006 je bilo zabeleženo samo eno sojenje v letu 2003, kljub znatni koncentraciji domnevnih vojnih zločincev v njeni pristojnosti. Sicer sta bili v Beogradu in Sarajevu nedavno ustanovljeni Zbornici za vojne zločine, z namenom ukvarjati se z odpravljanjem tovrstnih pomanjkljivosti in hib v domačem sodstvu. Pri tem pa je pomembno dejstvo, da ta dva organa obstajata, ker je mednarodna skupnost izvajala ogromen pritisk, v primeru Srbije, ali pa je telo ustanovila kar sama, kar je bilo potrebno v primeru BiH (Humanitarian Law Center 2006: 1).

7. OPERATIVNI LOV NA VOJNE ZLOČINCE

Eno so besede in politika, drugo pa konkretna dejanja in dogodki. Predstavljeni bodo primeri lova na tri najbolj iskane haaške obtožence. Opisane bodo večje operacije, vloga posameznih akterjev in druge informacije, ki so ključne za analizo.

7.1 *LOV NA RADOVANA KARADŽIĆA*

Obtožnica proti njemu je bila izdana julija 1995 ter bila novembra istega leta dopolnjena. Dejstvo je, da bi bil lahko aretiran še isto leto, saj je mednarodna skupnost vedela, kje se nahaja. Seveda je bil obkrožen s telesnimi stražarji, toda to ne bi smela biti ovira za zelo številčne mirovne sile. Kot je dejal bivši poslanec RS, Dragan Kalinić (Sense Tribunal 2004b) Karadžić ni imel razloga za skrivanje, saj je obstajala minimalna verjetnost, da ga bodo aretirali, glede na dogajanje in neaktivnost mirovnih sil v tistem času ker zadeva vprašanje vojnih zločincev. Kot govori sedanji predsednik RS, Dodik (Sense Tribunal 2004b)

se je Karadžić spomladi 1997 pojavil v Banja Luki ter iz trezorja Nacionalne banke RS dvignil okoli 36 milijonov takratnih nemških mark gotovine v različnih bankovcih in valutah. Ob začetku leta 1998 je Karadžić zapusti Pale brez sledu ter se ni pojavil več v javnosti. Od takrat poročajo o videnjih v Foči, Višegradu, Bijeljini, Trebinjah, pravoslavnih samostanih v Republiki Srbski, Črni gori in Beogradu. Domnevno se še vedno premika od enega skrivališča do drugega, kjer se ne zadržuje več kot nekaj dni. Premik spremlja močno oboroženo spremstvo, obtoženec pa je preoblečen v duhovnika ter po nekaterih poročanjih v žensko. Pojavljajo se špekulacije o spremembi izgleda s plastično kirurgijo, v kar pa močno dvomi glavna tožilka MKSJ. Medtem ko je mednarodni skupnosti uspelo Karadžiću prekiniti dotok finančnih sredstev iz proračuna BiH, so mu za beg in skrivanje še vedno ostala dva vira financiranja:

- privatna podjetja, ki so jih ustanovili njegovi bivši ministri, šefi policije, sodelavci in ostali prijatelji (mednarodna skupnost je v boju proti podporni mreži izvedla operacijo Balkan, s katero je uvedla sankcije proti tistim podjetjem, za katere je sumila, da podpirajo osumljenca),
- prostovoljni prispevki za "doktorja" (proti tej vrsti financiranja pa so vse institucije dejansko nemočne).

Dejansko se je lov na vojne zločince v BiH začel po aretaciji Dokmanovića in spremembe politike NATA do vojnih zločincev. Kljub temu napredku pa v primeru Karadžića ni bilo veliko storjenega v letih pred 2000. Sicer so se pojavljale zgodbe o načrtih in tudi pripravah na aretacijo, ki pa niso bili izpeljani. Ker ni bilo resnejših poskusov aretacije Karadžića, so v nadaljevanju predstavljena dva scenarija priprav aretacije v teh letih, ki nikoli nista bila potrjena niti dokazna, obstaja pa verjetnost, da so vsaj določena dejstva resnična. Poleti 1997, naj bi pripadniki britanske enote SAS prišli blizu aretaciji Karadžića med operacijo imenovano Tango 2. Pripadniki 14. brigade SAS so začeli delovati v vzhodnem delu Republike Srbske, blizu meje s Srbijo in Črno goro, kjer naj bi med leti 1997 in 1998 izvedli tri neuspešne poskuse aretacije Karadžića in Mladića. Sicer so imeli zanesljive informacije, kar pa v tistem trenutku ni bilo dovolj za uspešno operacijo. Karadžić, ki naj bi mu neprestano sledili in natančno vedeli, kje se skriva, naj bi se vsakokrat uspešno izognil prijetju (Gajić 2001).

Newman (1998) govori o drugi teoriji skrivnih načrtov za aretacijo Karadžića, tokrat v izvedbi ameriških enot. V kovinskih kontejnerjih med tovorom C-17 naj bi v začetku decembra 1997 v bazo v Tuzli prispelo okoli 65 komandosov iz mornariške protiteroristične

enote, SEAL skupina 6. Pridružila naj bi se jim še druga skupina, ki se je pripeljala iz Nemčije ter se namestila v varne hiše v okoliški pokrajini, ki jih je domnevno vodila CIA. Njihova naloga je bila ujeti pet obtožencev vojnih zločinov v severni BiH. Skupina naj bi zbirala obveščevalne podatke in izvajala racije, poročala pa neposredno generalu Wesley Clarku ter delovala izven običajnih NATO kanalov v Bosni. Tajne operacije so onemogočali varnostni problemi, nezaupanje med zavezniki, pomanjkanje uporabnih informacij in nestrinjanje med funkcionarji, koliko tvegati pri poskusu ujetja vojnih zločincev. Operacija ni bila nikoli izpeljana. Operacija pod imenom Amber Star je bilo tajno sodelovanje, ki je vključevalo ZDA, Veliko Britanijo, Nemčijo, Francijo in Nizozemsko. Najobčutljivejši del je bila operacija Green Light, ameriška operacija osredotočena na Radovana Karadžića. Green Light je bila zastavljena kot način opazovanja ubežnika, ne da bi se pri tem zanašali na Francoze. Zbiranje obveščevalnih podatkov, imenovano Buckeye, je vključevalo vohune CIE, NSA (Nacionalne varnostne agencije) in State Departmenta, skupaj z operativnimi agenti iz tajne enote ameriške vojske, znane kot Torn Victor, ki so izurjeni kot zbiralci obveščevalnih podatkov visoke tveganosti. Analitiki so prisluškovali Karadžićevim telefonom in ga skušali izslediti z uporabo tehnoloških orodij. Človeški faktor pa naj bi deloval na terenu na Palah. Načrt je bil izdelan že septembra 1997, ravno okoli tistega časa, ko je Karadžić izginil iz javnega življenja ter prenehal s telefonskimi klici preko nezavarovanih linij.

Govorice o ponovnih aktivnostih SAS so se pojavile leta 2000. Gre še za eno izmed namigovanj, kjer naj bi šlo ponovno za skrivne načrte in operacijo, ki je NATO nikoli ni priznal, sovpadala pa je z vajami SFOR. Ob koncu leta 2000 so SAS pripadniki začeli ponovno delovati na vzhodnem območju Republike Srbske. Po vaseh so se premikali kot inženirji, novinarji in poslovne osebe. Ekipe pa so bile sestavljene iz štirih pripadnikov. Delovali so tako, da sta dva pripadnika čakala pred objektom in v njegovi okolici, medtem ko sta ostala dva čakala v objektu, kjer naj bi se gibal Karadžić. Pridobljene informacije so pošiljali v SAS center v Rimičih, kjer se je nahajala britanska SFOR baza, kjer so podatke posredovali naprej v Credenhill, bivšo RAF bazo v Angliji. SAS je sestavil načrt in izvedli naj bi ga v juliju 2001. Nemška specialna enota KSK, naj bi v operaciji sodelovala kot podporna enota, svojo vlogo pa bi imela tudi ameriška enota Delta. Britanci so operativne skrivnosti zadržali zase, predvsem jih je motilo dejstvo, da se območje operacije nahaja v francoskem sektorju. Načrt je predvideval tri enote, ki bi patroljirale po območju z namenom razkritja Karadžićevega skrivališča. Dve enoti bi v Republiko Srbsko vstopile s prečkanjem meje iz Srbije. Skozi Srbijo bi se premikali v civilnih oblačilih ter uniforme, orožje in komunikacijsko opremo prinesli v bližino meje. Tretja skupina naj bi se premaknila preko Čelebićev in Foče

ter nadaljevala pot v hribe, kjer se je skrival Karadžić. Sledila naj bi ji še skupina 20 vojakov. Poveljstvo je predvidevalo, da bi se vasi lahko približali neopazno, nevtralizirali stražo ter se približali objektu. Dogovorjeno je bilo, da naj bi ujetnika in dve ekipi čakal helikopter. Le-ta bi pristal v vasi 20 km od kraja dogajanja. Predvideli so tudi zaplete, kot so, da bi jih odkrili med likvidiranjem stražarjev. V tem primeru bi operacijo prekinili ter zapustili območje s helikopterjem. Ocenjevali so, da Karadžića ščiti okoli 120 zvestih stražarjev z vojnimi izkušnjami. Drugi del načrta bi sledil uspešno končani 1. fazi: vnetljive snovi bi odvrgli s helikopterja in s tem zanetili ogenj. To bi prisililo Karadžića in njegovo skupino v beg v smeri proti vojakom SFOR (Gajić 2001).

V petek zjutraj, 13. julija 2001, je ena od obeh skupin vstopila v Republiko Srbsko skozi Srbijo ter prišla v prvi stik s Karadžićevimi možmi. Štirje vojaki so bili ranjeni v streljanju. Tudi druga skupina je naletela na stražarje in utrpela izgube. Operacija je bila prekinjena. Obstaja verjetnost, da je nekdo izdal načrte ter da so vojaki padli v zasedo. V ponedeljek zjutraj, 16. julija 2001, je prvi SFOR helikopter poletel z vnetljivim tovorom, hkrati pa so se številni tanki premikali v smeri Foče. Gozd okoli tega mesta se je dejansko vnel. Predstavniki SFOR so vse zanikali ter povedali, da je šlo zgolj za vojaško vajo. Požar pa naj bi zanetila poletna vročina (Gajić 2001).

Tudi viri Inštituta za vojno in mirnodobno poročanje so trdili, da je bil cilj operacije, ki se je začela 13. julija 2001, lociranje Karadžića in njegova aretacija. Kot že rečeno poročanja sovpadajo z vajo pripadnikov NATO ravno na tem območju. SFOR je sicer zanikal povezavo med aktivnostmi mirovnikov na tem območju in lovom na Karadžića. Kljub temu se pojavljajo vprašanja o povezanosti obeh aktivnosti, saj so bili v vajo vključeni obveščevalna enota britanskih SAS skupaj z elitno nemško enoto, KSK. Po izjavah virov, naj bi več skupin prečesavalo obsežno, nenaseljeno območje na meji med BiH, Črno goro in Srbijo (Cvijanović 2001).

SFOR je v začetku 2002 izvedel dva poskusa aretacije Karadžića v območju mesta Čelebići. Na podlagi obveščevalnih podatkov so se odločili za operacijo 28. februarja in nato ponovno 1. marca. V operacijo so bile vključene letalske in kopenske sile. V akciji, ki se je začela ob zori, so pripadniki mirovnih sil obkolili okolico ter preiskali mesto in okoliške vasi. Operacija je trajala le nekaj ur. Preiskali so edino asfaltirano cesto, ki se je izkazala za slepo ulico, toda veliko poti vodi skozi mesto v Črno goro (Bouyssou 2002). Še pred začetkom operacije so mirovniki blokirali vse poti do mesta. Na cestah so bile postavljene zapore v polmeru približno 40 km okoli vasi. Telefoni niso delovali. Pripadniki SFOR so vstopali v šole in domove na tem območju. Na vstopu v območje operacije so pregledovali vozila in

preden so odstranili zapore so preiskali številna poslopja (CNN.com 2002). Na podlagi informacij, ki so jih pridobili iz prve operacije, se je SFOR odločil za novo operacijo naslednji dan. Tokrat so preiskali okoliške gozdove, toda Karadžića niso našli (Bouysson 2002).

Operacija, ki je vključevala več sto SFOR vojakov, več kot 100 vozil in ducat helikopterjev, je bila ponovno izvedena na območju Čelebićev, in sicer je trajala tri dni, od 14. avgusta do 16. avgusta 2002. Prvi dan operacije so vojaki zgodaj zjutraj zapustili baze v Foča regiji ter se premaknili južno v območje Čelebićev. Istočasno so se druge enote odpravile v Višegrad in Trebinje. Premiki so bili opravljeni hitro, profesionalno in brez incidentov. Z zgodnjo uro so minimalizirali vpliv na civilno prebivalstvo in lokalni promet. Kontrolne točke so postavili z namenom nadzora ljudi in vozil, ki so se premikali v in iz območja SFOR delovanja. Tridnevna operacija je potekala brez incidentov, nekaj posameznikov je bilo zaslišanih ter poslopja preiskana. Nikogar niso pridržali niti privedli na zaslišanje v bazo. Operacija ni obrodila sadov v smislu aretacije osumljenca. Po končani operaciji so v SFOR uspešnost operacije komentirali kot koristno, saj naj bi se količina obveščevalnih podatkov o nelegalni podporni mreži Karadžića večala iz dneva v dan. Operacija je vrgla novo luč na temne kote podporne mreže in boljšo predstavo o ubežnikovih gibanjih, pomoči, ki jo je deležen in tistih, ki mu pomagajo. Lokalne oblasti so bile o operaciji obveščene dan prej in njihovo sodelovanje je bilo zadovoljivo (Domin 2002).

Razbijanje in slabljenje podporne mreže ubežnika je za družino Karadžić pomenilo, da so bili in so še vedno deležni številnih preiskav in racij. Ena večjih tovrstnih akcij SFOR se je zgodila 26. avgusta 2003, ko je SFOR obkolil dom hčerke Radovana Karadžića v mestu Pale. Nekaj pripadnikov pa je medtem patroljiralo po mestu. Enodnevna operacija je bila po besedah SFOR del rednih patroljiranj in le ena izmed podobnih akcij, ki so se tega dne dogajale na drugih območjih BiH. Po dogajanjih sodeč akcija ni bil nov poskus aretacije osumljenca in nihče ni bil pridržan. Tovrstne akcije se izvajajo z namenom prekiniti napore oseb, ki izvajajo aktivnosti, ki preprečujejo napredek in razvoj te države. V operacijo je bilo vključenih na ducate pripadnikov SFOR, predvsem ameriške, francoske in italijanske nacionalnosti. Sama akcija se je začela ob 10.00 uri, ko so mirovniki zavzeli položaje okoli hiše Sonje Karadžić v Palah, 16 km jugovzhodno od Sarajeva. Ostali vojaki so se odpravili na šest drugih lokacij, med njimi na križiščih, policijsko postajo, kliniko, ki jo vodi Karadžićeva žena, Ljiljana, in nekaj hiš domnevnih pripadnikov podporne mreže ubežnika. Kot rečeno je operacija trajala cel dan, SFOR pa ni razkril podrobnosti in rezultatov operacije. Medtem se je na območju severno-vzhodne BiH dogajala podobna operacija, vendar so se v javnosti pojavljale informacije, da so bile že nekaj dni prej v bližini mesta Gačko postavljene

kontrolne točke. To je območje, iz katerega so v preteklosti večkrat poročali, da so videli Karadžića (SETimes 2003).

Od 10. do 13. januarja 2004 je na Palah potekala operacija, v kateri so prvič sodelovale tudi lokalne oblasti. Akcija je bila ocenjena kot korak v pravo smer. V petek, 10. januarja 2004, so prejeli informacijo, da je možno, da se Karadžić nahaja v Palah. Čez noč so bile razposlane enote, ki so skupaj z lokalno policijo preiskale njegov dom. Osumljenca niso našli toda eno osebo, osumljeno podpiranja ubežnika so pridržali zaradi nadaljnjih preiskav. V preiskavah ostalih prostorov, so material, ki bi lahko vseboval obveščevalne podatke, zavarovali in ga pregledali. Celotna operacija je trajala tri dni (NATO Update 2004).

Na splošno je SFOR zadnje leto svojega mandata, predvsem pa v zadnjih mesecih pred decembrom 2004, znatno povečal napore za prijetje Karadžića ter Mladića. Racije in preiskave so se odvijale predvsem na vzhodnem območju BiH, najbolj pa je bila na udaru okolica Pal in osebe osumljene podpiranja ubežnika. 1. aprila 2004 je SFOR ob 1.15 uri izvedel multinacionalno operacijo v Palah. Približno 40 enot iz Velike Britanije, ZDA in Multinacionalne specializirane enote je vdrlo v verski objekt, kjer sta prebivala pravoslavni duhovnik in njegov sin. Oba sta bila huje poškodovana (NATO/SFOR 2004). Preiskavo so izvedli na podlagi informacij, ki so namigovala, da se bo Karadžić tistega dne nahajal na omenjeni lokaciji. Tarča operacije ni bila ne cerkev ne duhovnik. Pri načrtovanju operacije so ocenili, da bo akcija uspešnejša, če bodo v objekt vdrli s silo, pri tem pa uporabili eksplozivno sredstvo. Količina eksploziva je bila prilagojena objektu, vratom in materialu. Podatkov oziroma načrtov notranjosti stavbe SFOR ni imel. Preiskava dogodkov je pokazala, da je konstrukcija pritličja usmerila detonacijo, s tem pa povečala pritisk. Na ta način je detonacija dosegla zgornje poslopje in pri tem ranila obe osebi. Informacije, ki so botrovale izvedbi akcije, so se izkazale za neresnične, saj obtoženca vojnih zločinov ni bilo na lokaciji (NATO/SFOR 2004).

Po tem, ko je bil SFOR zamenjan je njegovo delo nadaljeval EUFOR, toda tudi ta misija do sedaj še ni imela večjih uspehov kar zadeva lov na najbolj iskane vojne zločince. Taktika je ostala ista, izvajali so operacije za slabljenje podporne mreže ubežnika, racije, preiskave, zbirali obveščevalne podatke ter nadzirali osebe, člane družine ter druge, za katere so sumili, da so v kontaktu z ubežnikom, vendar brez uspeha. Dom na Palah je bil pogosto tarča preiskav. Lov na Karadžića se nadaljuje vendar je vse manj verjetno, da se bo zagovarjal pred MKSJ.

7.2 *LOV NA RATKA MLADIĆA*

Tudi v primeru Ratka Mladića na začetku, po vložitvi obtožnice, ni bilo resnih poskusov aretacije. Medtem ko se je Karadžić prosto gibal po Palah in tudi drugod po BiH, se je Mladić zadrževal v Han Pijesku, kjer so ga enote SFOR opazovale in čakale na politično odobritev aretacije, ki pa je očitno prišla v obeh primerih prepozno, saj sta oba obtoženca še na prostosti. Kar se je zdelo relativno lahko leta 1996 in 1997 je kasneje postalo "misija nemogoče", ker se je Mladić zatekel v Srbijo, izven dosega mednarodnih sil (Sense Tribunal 2004b).

Iz prepisov prestreženih telefonskih pogovorov, ki so prišli v javnost na sojenju proti Miloševiću, je razvidno, da je tudi general skušal dobiti zaščito pred sodiščem. Decembra 1995 pred proslavo ob podpisu Daytonskega sporazuma je v zameno za izpustitev dveh sestreljenih in ujetih francoskih pilotov zahteval zagotovilo, da ga ne bodo predali sodišču. Pilota sta bila izpuščena dva dni pred proslavo, Mladić pa je dobil zagotovilo Miloševića in domnevno francoskega predsednika Chiraca, kar pa nikoli ni bilo potrjeno. Dejstvo pa je, da se je Mladić že po vloženi dopolnjeni obtožnici javno rokoval s francoskim generalom (Sense Tribunal 2004b).

Skriva se v hribih v centralni Srbiji, nahaja se v podzemni vojaški bazi v vzhodni Bosni, potuje po Makedoniji ali sprošča se v svojem stanovanju v Beogradu. To se le nekatera izmed ugibanj o skrivališču enega najbolj iskanih obtožencev vojnih zločinov. Iz javnosti je izginil pred približno petimi leti, ko so strmoglavili bivšega predsednika Srbije, Slobodana Miloševića. Najpomembnejše vprašanje, ki se postavlja pa je, ali srbska oblast ve, kje se skriva Ratko Mladić. V ta namen je obrambno ministrstvo izvedlo notranjo preiskavo, v kateri so ugotovili, da so nekateri pripadniki vojske in obveščevalnih služb res ščitili obtoženega generala v preteklosti. Da bi mednarodni skupnosti pokazali, da imajo resen namen aretirati ubežnika, so do danes močno oslabili podporno mrežo vojnega zločinca, aretirali kar nekaj pomembnih članov njegovega finančnega zaledja, obveščevalne službe pa naj bi vsakodnevno izvajale operacije, ki bi privedle do aretacije. Toda zdi se, da gre pri vsej tej zadevi zgolj za metanje peska v oči, saj generalna tožilka MKSJ v svojih poročilih stalno poudarja, da Srbija ne sodeluje s sodiščem, da še vedno ščiti Mladića in da ve, kje se skriva ter da ni politične volje za njegovo aretacijo.

Ker srbska policija, obveščevalne službe in drugi akterji, ki delajo na aretaciji obtoženca, zaenkrat nimajo pravega in iskrenega interesa, prijeti ga, so se vmešale tudi druge agencije. Agenti CIE so bili v letu 2003 vpleteni v številne neuspešne poskuse srbske policije,

da bi ujeli generala Mladića. Zoran Živković, premier vlade v tem času, je dejal, da je bil dogovor o srbsko-ameriškem sodelovanju pri lovu na vojnega zločinca sklenjen s Colinom Powellom, bivšim direktorjem CIE, Georgeom Tenetom in drugimi najvišjimi ameriški funkcionarji. Po dogovoru naj bi koordinirane aktivnosti potekale vsaj šest mesecev, kar naj bi imelo za rezultat aretacijo obtoženca ali vsaj dokazalo, da se le-ta ne nahaja na ozemlju Srbije. Trije uslužbenci CIE so zato prispeli v Srbijo. Njihova naloga je bila, skupaj s pripadniki Varnostno-informacijske agencije (BIA), preveriti vsa poročila, namige in indikacije o domnevnih skrivališčih Mladića. Agenti so bili brez orožja in so imeli funkcijo opazovalca. Namigi o skrivališčih so prihajali iz Haaga in kot jih je poimenoval Živković, drugih zahodnih virov. Ob koncu leta 2003 naj bi po njegovem mnenju bilo skupno iskanje proti koncu in blizu zaključka, da se ubežnik ne skriva v Srbiji. Toda sodelovanje se je zaključilo, ko je bila Živkovićeva Demokratična stranka poražena na splošnih volitvah decembra 2003. Dva meseca kasneje ga je zamenjal Vojislav Koštunica (Savic 2005).

V letu 2004 so iz krogov zahodnih diplomatov v javnost prišla namigovanja, da Mladić še vedno uživa zaščito tudi vojske Republike Srbske. Redno naj bi obiskoval območja v BiH, kjer je praznoval rojstne dneve svojih vojnih kolegov. EUFOR je zato v zelo neznačilni potezi odprl skriven podzemni vojaški kompleks Bosanskih Srbov v bližini mesta Han Pijesak. Novinarji so bili povabljeni v bunker, za katerega so trdili, da se je Mladić občasno nahajal ob svojem bivanju v BiH vse do julija 2004. Razkrili so tudi informacijo, da je bil Mladić vse do leta 2002 uradni član vojske Republike Srbske ter da je prejemal njihovo pokojnino. Govorice pa trdijo, da njegova podpora dejansko izhaja iz elementov znotraj vojaških in obveščevalnih služb Srbije in ne toliko BiH (Hawton 2006).

Srbija je 2006 sprožila akcijski plan, da bi izboljšala sodelovanje s haaškim sodiščem. Mnogi so smatrali to potezo kot zadnji poskus, da prepričajo mednarodno skupnost v pristno in iskreno odločnost za sodelovanje pri vprašanju aretacije vojnih zločincev. Operativno je plan predvideval tesnejše sodelovanje in koordinacijo med vojaškimi in civilnimi tajnimi službami, zlasti pri pregonu najbolj iskanega vojnega zločinca, Ratka Mladića. Zadnji organizirani poskus srbske vlade, da izsledi haaške obtožence, je bil konec leta 2005, ko je tožilec za vojne zločine v Srbiji, Vladimir Vukčević, izjavil, da je preboj v primeru lova na Mladića ter Karadžića blizu. Spomladi smo bili priča še dvema neuspešnima poskusoma, da bi prijeli Mladića. Prvo operacijo so izvedli na njegovem domu v Beogradu, bolj natančno na Banovem Brdu, 5. maja 2006. Dva dni kasneje pa je sledila še racija na njegovem vikendu, v vasi Bobovske Bare blizu Valjeva, približno 80 km od prestolnice. Hrvaški akcijski plan za aretacijo Gotovine je bil sprejet z najširšim možnim političnim konsenzom. Obstaja

prepričanje, da je bila koordinacija prepuščena glavnemu državnemu tožilcu, Mladenu Bajiću. Vloga tujih obveščevalnih agentov se je prav tako obravnavala kot bistveni dejavnik v tem načrtu. Predpogoj za uspeh akcijskega načrta pa je bilo odlično sodelovanje in koordinacija med različnimi obveščevalnimi službami ter tekoča komunikacija s sodiščem v Haagu. Vse to je privedlo do tega, da je glavna tožilka MKSJ, Carla del Ponte, v javnosti ocenila sodelovanje Hrvaške z MKSJ kot popolno, še preden je bil Gotovina dejansko aretiran in izročen mednarodnemu sodišču v Haagu. Le redki od zgoraj omenjenih pogojev uspeha veljajo tudi za Srbijo, kar vzbuja dvome v uspeh srbskega načrta. Tožilec za vojne zločine v Srbiji, Vukčević, je bil že od leta 2005 postavljen na stranski tir kar zadeva vprašanje lova na vojne zločince. S tem je bil odstranjen ključni element v enačbi za uspeh. Ko je šlo za vprašanje koordinacije, je bil tožilec izločen, kar je bilo v nasprotju z neposredno željo Carle del Ponte in njenega osebja. Rezultat tega je bil, da kabinet tožilca ni bil natančno seznanjen z akcijskim načrtom. Še vedno ostaja nejasno, kdo je odgovoren za koordinacijo. Glede na veliko tekmovalnost med obveščevalnimi agencijami ostajajo močni dvomi o možnosti sodelovanja med njimi. Svet za nacionalno varnost je dobil nalogo koordinacije aktivnosti vseh varnostnih služb ter zagotavljanje sodelovanja s sodiščem. Organ pa je obstajal samo na papirju in ni bil operativen vse do 31. maja 2007. Predsedovanje temu svetu je bil glavni kamen spotike. Postavljalo se je vprašanje komu bo pripadlo to mesto, Koštunici ali predsedniku Srbije, Borisu Tadiću (Roknić, Nikolić 2006). Končno je bilo dogovorjeno, da svetu predseduje Boris Tadić, člani pa so še premier Srbije, ministri za pravosodje, obrambo in policijo, načelnik Generalštaba, direktor BIA in šefi Vojaške varnosti in vojne obveščevalne službe. Toda obrambni minister, Dragan Šutanovac, je že izjavil, da ne bo dovolil, da problem haaških obtožencev postane odgovornost vojske, saj gre za problem civilnih varnostnih struktur. Izdelovalci zakona o Svetu nacionalne varnosti predvidevajo, da bo delu novega telesa največ težav povzročala struktura vojaške varnosti, saj vojaške službe niso navajene kontrole. Bivši obrambni minister, Zoran Stanković, pa je izjavil, da ima VBA, Vojno bezbednostna agencija, podatke o gibanju Mladića vse do leta 2005. Vojaške objekte je uporabljal do 1. junija 2002, konec leta 2005 pa so izgubili vsakršno sled za generalom. Podatke, ki so bili označeni kot državna skrivnost, so dobili tudi na srbskem Tožilstvu za vojne zločine (B92 2007).

Podobno kot pri lovu na Karadžića so se tudi v primeru Mladića lotili slabljenja podporne mreže. Toda prvega pomočnika so aretirali šele januarja 2006. Prijet je bil polkovnik Vojske Republike Srbske, Jovan (Jovo) Djogo, ki je bil tudi nekdanji vodja telesnih stražarjev ubežnika, zaradi suma, da je obtožencu vojnih zločinov pomagal pri skrivanju. Od

takrat pa do danes je bilo vloženih več kot 20 obtožnic proti osebam, ki so osumljene, da so pomagale haaškemu obtožencu, generalu Mladiću.

Operacije s ciljem najti in aretirati Mladića so bile do leta 2006 bolj izjema kot pravilo, šele po aretaciji Gotovine, so se stvari začele premikati v smeri bolj aktivnega delovanja vseh akterjev, ki sodelujejo v lovu. Zganile pa so se tudi oblasti v Republiki Srbski. Policija Republike Srbske je 18. januarja 2007 izvedla obsežno iskalno akcijo na vzhodu države, ker je obstajal sum, da se na tem območju skriva Mladić. Preiskali so območje blizu mesta Žepa (RTV SLO 2007). Tudi v BiH pa potekajo akcije z namenom oslabiti podporno mrežo Mladića. Policija preiskuje domove domnevnih privržencev ubežnika, išče podatke o njegovih morebitnih skrivališčih. Predvsem so na udaru osebni stražarji obtoženca (RTV SLO/STA 2005).

V začetku leta 2006 je haaško tožilstvo prejelo dokumente, ki pričajo o zdravljenju Ratka Mladića. Ta naj bi se med leti 1993 in 1997 v Beogradu zdravil pod tremi različnimi imeni. Dokumente je nacionalnemu svetu takratne SČG, ki mu je predsedoval Rasim Ljajić, predalo srbsko obrambno ministrstvo. Imen niso izdali zaradi interesov preiskave, med dokumenti pa so tudi podatki o izplačilih Mladićevih pokojnin in osebah, ki so bile pooblašene za dvigovanje le-teh (RTV SLO/STA 2006).

Med političnim dogajanjem na mednarodni politični sceni in aktivnostjo srbskih oblasti pri lovu na obtoženca lahko najdemo očitno povezavo. Kot že povedano je EU najprej samo grozila s prekinitvijo pogajanj, v maju 2006 pa je svojo grožnjo izpolnila. Vlada premierja Vojislava Koštunice se je po odločitvi Bruslja, da prekine pogajanja, lotila dveh obsežnih iskalnih akcij za aretacijo Mladića. Specialne enote srbske policije so v usklajeni akciji pregledovale objekte, kjer bi se lahko skrival haaški obtoženec. Med drugim je bila v tej akciji pregledana hiša v beograjskem predelu Banovo Brdo. Aretirana pa naj bi bila dva moška in ženska zaradi pomoči pri skrivanju ubežnika. Po mnenju srbskih oblasti jim je uspelo ustaviti finančno preskrbo Mladiću, pomaga pa mu le še nekaj oseb. Predvidevali so, da se skriva v stanovanju v Novem Beogradu, na levem bregu Save, ob sebi pa bi imel dva telesna stražarja (RTV SLO/STA 2006). Akcija se je 7. maja nadaljevala v Valjevu, pri tem pa so imeli tudi podporo helikopterjev, ki so mesto in okolico nadzirali iz zraka. Policija je pregledovala tamkajšnja stanovanja, predvsem v stavbah, kjer predvsem živijo bivši vojaški uslužbenci. V obdobju obeh akcij so zaprli nekatere ceste in pregledovali avtomobile (RTV SLO/STA 2006).

Jasno je, da obtoženega generala niso našli in kmalu po začetni vnemi so se stvari vrnile na staro pot. Srbske oblasti so zagotavljale, da delajo vse kar je v njihovi moči, da

najdejo obtoženca vojnih zločinov, sem ter tja se zgodi kaka manjša operacija, ki pa ni prinesla pravih rezultatov. Bilo je še nekaj uspešnih akcij, v katerih je srbska policija aretirala osebe osumljene, da so pomagale Mladiću. Ob aretaciji generala Zdravka Tolimirja, v začetku julija 2007, je Rasim Ljajić povedal, da to še ne pomeni, da so srbske oblasti blizu prijetja Mladića. Dosedanje izkušnje s prijetimi haaškimi obtoženci kažejo, da so se v glavnem skrivali v obmejnem pasu med Srbijo in Republiko Srbsko. Napovedal je, da bo vlada svoje napore usmerila v prijetje Mladića, Župljanina in Hadžića, saj se je za Karadžićem izgubila vsaka sled. Pojasnil pa je tudi, da je vlada od 15. maja 2007, ko je bila izvoljena, izvedla že več akcij proti ubežnikom, sledile pa naj bi tudi nove (RTV SLO 2007).

7.3 LOV IN ARETACIJA ANTEJA GOTOVINE

Ko so španski policisti izsledili Anteja Gotovino v hotelu s štirimi zvezdicami na Kanarskih otokih v začetku decembra, so dosegli nekaj, kar je mnoga leta veljalo za misijo nemogoče. Na begu je bil od leta 2001. Ves ta čas se je spretno izogibal policiji in obveščevalnim agencijam iz cele Evrope. Zaseženi potni list je razkril, da se je skrival na Tahitiju, Argentini, Čileju, Kitajski, Rusiji, Češki, Mavretaniji in Mavricijusu, ne da bi pustil kakršnokoli sled. Preiskovalci v Zagrebu in na Nizozemskem so prišli do zaključka, da so Gotovina, Karadžić in Mladić prejeli podporo iz podobnih podpornih mrež, sestavljenih iz nacionalistov, članov tajnih služb in kriminalcev (Wood 2005).

Skoraj štiri leta se lov na Gotovino ni premaknil nikamor. Več sledi je kazalo na to, da se general skriva v BiH ali na Hrvaški, toda ni bilo trdnih dokazov o tem. Dejstvo, da je Gotovina veljal za heroja, je odvrčalo vlado od resnih poskusov iskanja. Spodbujena z opomini in znaki iz EU pa je hrvaška vlada marca 2005 spremenila taktiko. Ivo Sanader, hrvaški konzervativni premier in bivši nacionalist, ki je leta 2001 prisegel, da haaškemu sodišču ne bo nikoli izročil nobenega osumljenca vojnih zločinov hrvaške nacionalnosti, je pooblastil glavnega državnega tožilca, Mladena Bajića, za vodenje bolj agresivne in aktivne preiskave. EU je bila s to potezo zadovoljna in je s Hrvaško odprla pogovore o članstvu (Wood 2005).

Konec leta 2004 je Bajić začel tesno sodelovati z majhno skupino uradnikov iz hrvaškega notranjega in finančnega ministrstva, kot tudi s člani protiobveščevalnih služb. Tarče njihovega delovanja so bile skupine oseb in podjetja, ki so financirala Gotovino. Številni pripadniki policije in obveščevalnih služb so sicer nasprotovali predaji ubežnika haaškemu sodišču, toda neposredna intervencija premiera jim je dala avtoriteto, ki je do takrat ta skupina ni imela (Wood 2005). *"Politična podpora je bila zelo pomembna, ne z me osebno,*

ampak za ljudi, ki so delali pod mojim poveljstvom. Spoznali so, da delajo v korist države." je povedal Bajić (v Wood 2005).

V prejšnjih letih, od 1997 do 2000, je hrvaška vojaška obveščevalna agencija odobrila dve operaciji, znani kot Operacija Haag in Operacija Resnica, da bi zaščitila štiri verjetne osumljence vojnih zločinov pred preiskavo in premestitvijo v Haag. Operaciji je razkril hrvaški odvetnik, Anto Nobilo, ki je v tistem času zagovarjal drugega hrvaškega obtoženca vojnih zločinov, generala Tihomira Blaškića. Četverico - Plaško Ljubičić, Vlado Čosić, Ante Slisković in Tomislav Vlajić, vsi člani hrvaške vojaške policije in obveščevalnih služb v Bosni med vojno - so tožilci MKSJ povezali s poboji Bošnjakov v mestu Vitez in njegovi okolici aprila 1993. *"Tajne službe so jim priskrbele nova imena, hiše in avtomobile ter tudi nova imena za družinske člane omenjenih."* je dejal Nobilo (v Wood 2005). Skratka, podarjene so jim bile nove identitete. Motiv, ki se je skrival za operacijama, je bil skriti oziroma prikriti razsežnosti vpletenosti hrvaške države in hrvaške oblasti v vojnih zločinih storjenih na območju BiH.

Po besedah Florence Hartmann, takratne tiskovne predstavnice generalne tožilke haaškega sodišča, so nekateri trenutni člani obveščevalnih agencij zagotavljali podporo Gotovini. V avgustu 2004 so v javnost pricurljale informacije o poskusih britanskih obveščevalnih služb, da bi izsledili Gotovino. Še pred tem pa je Ivo Sanader odpustil direktorja hrvaške protiobveščevalne agencije, Franja Turka, domnevno zaradi obveščanja vladnih funkcionarjev o aktivnostih agencije. Z zamenjavo najvišjih funkcionarjev obveščevalnih služb in z močno javno podporo premiera, Bajićevo preiskavi, so prenehale curljati informacije k podporni mreži ubežnika. Kmalu so se pojavile uporabne informacije v izmenjavi s preiskovalci v Haagu. Od tega trenutka dalje je bil napredek hiter. Do septembra 2005, so hrvaške obveščevalne agencije izsledile Gotovino na Kanarskih otokih. Kljub temu da mu je uspelo ponovno izginiti, so prisluškovalne naprave, ki so jih hrvaški agentje namestili na telefon njegove žene, omogočile, da so ga ponovno izsledili, ko se je v decembru 2005 ponovno vrnil na otoke (Wood 2005).

Za lov na Mladića in Karadžića mnogi predlagajo podobno taktiko, ki je zagotovila uspeh v primeru Gotovine. Zdi se, da je največji problem v primeru Srbije, da policija in obveščevalne službe še niso bile podvržene bistvenim reformam od padca Miloševića v oktobru 2000. Tako na vrhu in znotraj služb ostajajo ljudje, ki so pomemben del podporne mreže obtožencev (Wood 2005).

8. VERIFIKACIJA HIPOTEZ IN SKLEP

Glede na vse povedano v poglavju o MKSJ si lahko pogledamo, kako je sodišču uspelo izpolniti štiri naloge, ki si jih je zastavilo. Moja teza je bila, da MKSJ ne bo izpolnilo teh ciljev do rokov, ki so postavljeni v Strategiji zaključka dela. Dve nalogi sta bili neposredno vezani še na obdobje konflikta, to sta: odvrniti od nadaljnjih kršitev ter prispevati k vzpostavitvi miru, tako da osebe odgovorne za kršitve MPOS odgovarjajo za svoja dejanja. V obeh primerih lahko z dejstvi potrdim, da sodišču ni uspelo izpolniti nalogi. Ne samo, da mu ni uspelo odvrniti od nadaljnjih kršitev, ampak sta se v obeh državah najhujši zločini, z izjemo dogodkov v Vukovarju, zgodili po ustanovitvi sodišča. Zločini med dvema najpomembnejšima operacijama na Hrvaškem so se zgodili po maju 1993, ko je bilo sodišče že ustanovljeno. Podobno se je zgodilo v BiH, ko se je zgodil genocid v Srebrenici. Težko bi zagovarjali tudi, da je sodišče kakorkoli s sojenjem odgovornim za zločine prispevalo k vzpostavitvi miru. V času, ko sta se vojni končali, sodišče ni obsodilo še nikogar. Duško Tadić je bil obsojen prvi, in sicer 7. maja 1997. Kar zadeva drugi dve nalogi tudi nista bili izpolnjeni, vsaj ne v celoti. Pravicam žrtev ni bilo zadoščeno v smislu, da nekateri vojni zločinci sploh še niso bili aretirani. Drug argument pa je predolgo sojenje Miloševiću, ki je umrl, ne da bi se sojenje končalo. Mnoge žrtve so bile razočarane, predvsem pa so kritizirale sodišče, ki je obtožnice proti bivšemu predsedniku združilo v eno, kar je imelo za posledico daljši proces, med katerim je obtoženi preminil. Dejansko pravicam žrtev ne bo zadoščeno, dokler ne bodo obsojeni vsi odgovorni, to pa se v rokih, ki so postavljeni v Strategiji zaključka dela sodišča, ne bo zgodilo, ker je ostalo premalo časa. Tudi če bi Karadžića in Mladića ujeli takoj, bi bilo eno leto in pol premalo za zaključek postopka na 1. stopnji do leta 2008. Da pa se bodo vse odgovorne osebe res zagovarjale na sodišču, sicer obstaja možnost, toda glede na to, da so na prostosti še štirje osumljenci, za katerimi se je izgubila vsaka sled, je malo verjetno. Še manj pa je verjetno, da se bo to zgodilo v s strategijo zastavljenem časovnem okvirju. Na podlagi vseh teh argumentov lahko prvo hipotezo potrdim.

Tudi drugo hipotezo lahko vsaj delno potrdim. Predvsem za NATO ter vse nacionalne države brez dvoma drži, da so v začetku storili veliko napako, ko so se odločili za tako blede politiko glede vprašanja aretacije vojnih zločincev. Na primeru Srbije in dela BiH, v mislih imam Republiko Srbsko, lahko opazimo še vedno tolerantno in celo podpirajočo politiko do vojnih zločincev. Niso pa vsi mednarodni akterji zatajili tako kot NATO, predvsem je na tem mestu izstopala generalna tožilka sodišča Arbourjeva, ki je prva sprožila akcijo za aretacijo vojnega zločinca pri tem pa se oprla na mednarodne sile ZN na Hrvaškem. Toda vprašanje je,

če bi mirovne sile storile ta korak same od sebe, brez pritiska tožilke. Tudi na politiko EU ni večjih pripomb, saj se je v vprašanje operativnega lova vključila šele konec leta 2004 in dobro prevzela naloge iskanja vojnih zločincev, predvsem pa je uspešna pri rušenju njihove podporne mreže.

Poleg tega izvaja veliko političnih pritiskov na nacionalne države, s tem, ko pogojuje njihovo približevanje Evropi z aretacijami obtožencev. EU vztraja na tem stališču in na primeru Hrvaške je to obrodilo sadove, v smislu, da je bil Ante Gotovina aretiran. Hrvaška je spoznala, da ga bo morala najti, če želi postati članica EU in to je tudi storila. Politična volja je postala močnejša kot pa mit nacionalnega heroja. Toda zveza NATO nima tako trdnega stališča kot EU, kar dokazuje članstvo Srbije in BiH v programu PzM, kljub temu da vztrajno ščitita svoje nacionalne heroje - Karadžića in Mladića. Predvsem Srbija je računala tudi na popustljivost EU, vendar do tega ni prišlo in prvič se ji obeta pozitivna ocena za sodelovanje z MKSJ. Pritiski so končno prinesli rezultate, politična volja se krepi, s tem tudi iskanje, ki je že prineslo prve rezultate – aretacija Zdravka Tolimirja. Na podlagi povedanega lahko izvedeno hipotezo potrdim, čeprav bi bili rezultati boljši, če bi na teh pritiskih vztrajali vsi akterji.

Že ob izbruhu prvih spopadov je bilo jasno, da bodo kršitve določil ženevskih konvencij pogost pojav in konstanten spremljevalec vojaških akcij. Srbska politika se je odločila, da bo "Veliko Srbijo" dosegla tako, da bo etnično očistila območja, kjer je bilo večinsko prebivalstvo srbske nacionalnosti. Toda kmalu se je ta pojav razširil tudi na območja, kjer so bili Srbi v manjšini. Resnost zločinov in število civilnih žrtev, ki so bili umorjeni, je naraščalo, vrhunec pa doseglo ob pokolu ljudi iz vukovarske bolnišnice. Hrvaška stran je zato odgovarjala z umori srbskih civilistov na območju, kar je pripeljalo do zločinov med operacijo "Medaški žep" in "Nevihta".

Situacija je bila še pred izbruhom spopadov v BiH zaradi multietničnosti prebivalstva bolj zaskrbljujoča. Kljub temu se mednarodna skupnost ni zganila in vojna se je razširila tudi v to državo. Velik del civilnega prebivalstva, predvsem Bošnjaki pa tudi prebivalci hrvaške nacionalnosti, je bil umorjen, tisti, ki jih niso pomorili pa so bili podvrženi različnim oblikam nehumanega ravnanja in mučenja, ki se je odvijalo v številnih koncentracijskih taboriščih. Poleg očitka, da ni storila ničesar, da prepreči izbruh vojne, lahko mednarodni skupnosti očitamo tudi, da ni storila dovolj oziroma vsega, kar je bilo v njeni moči, da zaščiti civiliste. Prišlo je celo tako daleč, da je bil nad prebivalci iz Srebrenice, ki je bil pod zaščito mednarodnih mirovnih sil, storjen genocid. Umorjenih je bilo okoli 8.000 ljudi. Zločini nad prebivalci srbske nacionalnosti niso bili tako številni.

OZN je naivno mislila, da bo z ustanovitvijo Mednarodnega kazenskega sodišča za vojne zločine na območju bivše Jugoslavije preprečila kršitve mednarodnega prava oboroženih spopadov. Poleg začetnih težav s financiranjem sodišča in izbiro glavnega tožilca, se ob zaključku svojega mandata sodišče ponovno sooča s težavami, ki so povezane s Strategijo zaključka dela sodišča. Če se tudi v prihodnje ne bo nič spremenilo glede zastavljenih rokov, sodišče ne bo izpolnilo svojih ciljev in nalog.

Na področju operativnega lova na vojne zločince je bilo največ napak storjenih zaradi neprimerne politike in izogibanja odgovornosti za reševanje tega problema. Začelo se je z zgrešeno interpretacijo mandata IFOR. Kljub temu da so bile nacionalne oblasti primarno odgovorne za aretacije vojnih zločincev, je bilo izogibanje temu problemu pričakovana reakcija ljudi, ki so smatrali te osebe za nacionalne heroje. Za premik k bolj aktivnemu reševanju vprašanja aretacije obtožencev je bil ključni trenutek aretacija Slavka Dokmanovića. Toda za aretacijo ključnih obtožencev je bilo že prepozno. Močno finančno zaledje in podpora nekaterih ključnih oseb nacionalnih oblasti, je trem najbolj iskanim vojnim zločincem omogočilo, da so se skrivali pred roko pravice. Hrvaškega generala, Anteja Gotovino, so naposled le ujeli, Ratko Mladić in Radovan Karadžić pa sta še vedno na prostosti. Kljub temu pa akterji mednarodne skupnosti še niso obupali nad uspehom pri iskanju še preostalih štirih vojnih zločincev, ki so še na prostosti. V BiH se s tem aktivno ukvarjata EUFOR in SFOR, ki je na tem območju ostal prav z namenom ujeti Karadžića. Mednarodne institucije skušajo čim več doseči tudi s političnimi pritiski. Uspešnost tega pristopa je razvidna iz aretacije Gotovine, ki je bila posledica močnih političnih pritiskov EU. Oblast v Republiki Hrvaški je spoznala, kako pomembno je za prihodnost države, da zaključi poglavje o sodelovanju z MKSJ. To ji je odprlo vrata v Evropo. Vprašanje časa je, kdaj bosta Srbija in Republika Srbska, kot entiteta BiH, popustili oziroma spoznali, da so posledice nesodelovanja bistveno večje kot morebitne koristi. Počasi se spreminja tudi javno mnenje in vedno več ljudi zahteva aretacijo obeh obtožencev. Tudi politika se obrača v pozitivno smer, toda nič ne more nadomestiti, kar je bilo izgubljeno med vojnami in še leta kasneje.

Iskati krivce za nastalo situacijo je brez pomena. Vse napore je potrebno usmeriti v iskanje in aretacijo štirih osumljencev, ki so še na prostosti. Na ta način bi lahko zaključili to boleče poglavje jugoslovanskih vojn. Kljub temu pa še vedno obstaja možnost, da bosta dva največja vojna zločinca po drugi svetovni vojni ostala nekaznovana. To bi imelo katastrofalne posledice za žrtve, države in celotno mednarodno skupnost.

9. VIRI IN LITERATURA

1. Alić, Anes (2006): Bosnia war crimes arrest ends tragically. *ISN Security Watch*, 6. 1. Dostopno na <http://www.isn.ethz.ch/news/sw/details.cfm?id=14204> (1. februar 2007).
2. Amnesty International (2003): *Bosnia-Hercegovina: Shelving justice - war crimes prosecutions in paralysis: EUR 63/018/2003*, november. Dostopno na <http://www.unhcr.org/home/RSDCOI/402f85be4.pdf> (1. december 2006).
3. *Aneks I-A Daytonsega sporazuma* (1995): Agreement on the Military Aspects of the Peace Settlement, 21. november. Dostopno na <http://www.nato.int/ifor/gfa/gfa-an1a.htm> (20. december 2006).
4. Arbour, Louise (1998a): *The prosecutor of the tribunal against Milan Lukic, Srdoje Lukic and Mitar Vasiljevic: Indictment IT-98-32-I*. Dostopno na <http://www.un.org/icty/indictment/english/vas-ii000125e.htm> (6. april 2007).
5. Arbour, Louise (1998b): *The prosecutor of the tribunal against Mladen Naletilic also known as (a/k/a) »Tuta« and Vinko Martinovic also known as (a/k/a) »Stela«: Indictment IT-98-34-I*. Dostopno na <http://www.un.org/icty/indictment/english/nal-ii981221e.htm> (6. april 2007).
6. B92 (2007): *Savet za nacionalnu bezbednost*, 31. maj. Dostopno na http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2007&mm=05&dd=31&nav_id=249147 (4. junij 2007).
7. Balvan revolucija (1999): *NIN 2552*, Beograd. Dostopno na <http://www.nin.co.yu/1999-11/27/10566.html> (1. maj 2007).
8. Bebler, Anton (2000): An Overview of the Region. Security at the Fault Line. Security in Central and Southeastern Europe. NATO Defense College, *Seminar Report Series No. 11*, 19–30.
9. Blaskovich, Jerry (2002): *The Ghastly slaughter of Vocin Revisited*. Dostopno na <http://www.croatianhistory.net/etf/vocin.html> (1. maj 2007).
10. Bouyssou, Eric (2002): Searching for Doctor Karadzic. *SFOR Informer #134*. Dostopno na <http://www.nato.int/sfor/indexinf/134/p03a/t02p03a.htm> (1. februar 2007).
11. Chalk, Frank in Kurt Jonassohn (1990): *The history and sociology of genocide: analyses and case studies*. New Haven, London: Yale University Press, Montreal: Montreal institute for genocide studies.

12. Blewitt, Graham T. (1998a): *The prosecutor of the tribunal against ZORAN KUPRESKIC, MIRJAN KUPRESKIC, VLATKO KUPRESKIC, DRAGO JOSIPOVIC, DRAGAN PAPIC, VLADIMIR SANTIC also known as "VLADO": Amended Indictment.* Dostopno na <http://www.un.org/icty/indictment/english/kup-1ai980209e.htm> (6. april 2007).
13. Blewitt, Graham T. (1998b): *The prosecutor of the tribunal against Milan Simic, Miroslav Tadic also known as Miro Brko and Simo Zaric also known as Solaja: First amended Indictment IT-95-9.* Dostopno na <http://www.un.org/icty/indictment/english/sim-1ai980825e.htm> (6. april 2007).
14. Blewitt, Graham T. (1999): *The prosecutor of the tribunal against Dragan Nikolic also known as Jenki: First amended Indictment IT-01-46-I.* Dostopno na <http://www.un.org/icty/indictment/english/nik-1ai990212e.htm> (6. april 2007).
15. CNN (1997): *Croat war crime suspects arrive in The Hague: Croats irate over NATO's nighttime raid,* 18. december. Dostopno na <http://www.cnn.com/WORLD/9712/18/nato.bosnia.update/index.html> (3. januar 2007).
16. CNN.com (2002): *New operation to catch Karadzic,* 1. marec. Dostopno na <http://edition.cnn.com/2002/WORLD/europe/03/01/nato.karadzic.0544/index.html?related> (15. januar 2007).
17. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine 260 (III) A, 9. decembra 1948. Dostopno na http://www.un.org.yu/pdf_int_konv/int_hr_conv/Convention_on_Genocid.pdf (1. marec 2007).
18. C.R. (2007): *Rambo na zatožno klop za Dubrovnik.* RTV SLO/STA, 30. 6. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=148341&rss=1 (1. avgust 2007).
19. Curtiss, Richard H. (2004): *As U.S. Shifts in Bosnia, NATO Gets Serious About War Criminals.* Dostopno na <http://www.militaryphotos.net/forums/showthread.php?t=12839> (20. december 2006).
20. Cvijanović, Željko (2001): *Karadzic Arrest Under Way? Balkan Crisis Report No 263.* Dostopno na http://iwpr.net/?p=bcr&s=f&o=248737&apc_state=henibcrb1e85e3c9d1078bffc8adfea38d98302 (15. januar 2007).

21. Degan, Vladimir Đuro (2000): *Međunarodno pravo*. Rijeka, Pravni fakultet.
22. *Deklaracija o suradnji s međunarodnim kaznenim sudom u Haagu*, sprejeta v hrvaškem parlamentu, 14. aprila 2000. Dostopno na <http://www.vlada.hr/hr/content/download/13061/149333/file/Deklaracija-Haag.htm> (15. december 2007).
23. Del Ponte, Carla (1999): *The prosecutor of the tribunal against Vidoje Blagojevic: Amended Indictment IT-98-33*. Dostopno na <http://www.un.org/icty/indictment/english/bla-1ai991027e.htm> (6. april 2007).
24. Del Ponte, Carla (2001): *The prosecutor of the tribunal against Milorad Krnojević also known as Mico: Third amended Indictment IT-97-25-I*. Dostopno na <http://www.un.org/icty/indictment/english/krn-3ai010625e.htm> (6. april 2007).
25. Del Ponte, Carla (2007): *The prosecutor of the tribunal against Ante Gotovina, Ivan Čermak, Mladen Markač: Joinder Indictment IT-06-90-PT*. Dostopno na <http://www.un.org/icty/indictment/english/got-jind070306e.pdf> (1. maj 2007).
26. Dnevnik.hr (2007): *Pokrenuta istraga i određen pritvor za osumnjičene za zločin u Lovasu*, 31. maj. Dostopno na http://dnevnik.hr/bin/article.php?article_id=18215&show_media=51396 (30. junij 2007).
27. Domin, Thierry (2002): *The noose is tightening around Karadzic. SFOR Informer #146*. Dostopno na <http://www.nato.int/sfor/indexinf/146/p11a/t02p11a.htm> (15. januar 2007).
28. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (2006): *Priopćenje o ratnom zločinu počinjenom na području Hrvatske Dubice*, 27. oktobar. Dostopno na <http://www.dorh.hr/default.asp?ru=241&gl=200610270000007&sid=&jezik=1> (12. december 2007).
29. Evans, Michael (1997): *Bosnia snatch ends in storm of SAS fire. London Times*, 11. 7. Dostopno na <http://listserv.buffalo.edu/cgi-bin/wa?A2=ind9707&L=twatch-1&O=D&F=P&P=12765> (15. januar 2007).
30. Freeman, Mark (2004): *Bosnia and Herzegovina: Selected developments in transitional justice*. International center for transitional justice: Case study series. Dostopno na <http://www.ictj.org/images/content/1/1/113.pdf> (5. februar 2007).
31. Gajić, Miroslav (2001): *The SAS has been chasing Karadzic*. Dostopno na <http://www.mail-archive.com/stopnato@listbot.com/msg01444.html> (15. januar 2007)

32. Goldstone, Richard J. (1995a): *The prosecutor of the tribunal against Zoran Marinic also known as Svabo: Indictment*. Dostopno na <http://www.un.org/icty/indictment/english/mari-ii951110e.htm> (6. april 2007).
33. Goldstone, Richard J. (1995b): *The prosecutor of the tribunal against Dusko Tadic a/k/a »Dule« a/k/a »Dusko« and Goran Borovnica: Indictment (amended) IT-94-1-I*. Dostopno na <http://www.un.org/icty/indictment/english/tad-2ai951214e.htm> (6. april 2007).
34. Grizold, Anton (1999): *Evropska varnost*. Knjižna zbirka Teorija in praksa. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
35. Gutman, Roy in David Rieff, ur. (1999) *Crimes of war: What the public should know*. New York, London: W.W. Norton & Company.
36. Hawton, Nick (2006): The hunt for Mladic and Karadzic. *BBC News*, 21. 2. Dostopno na <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/4079642.stm> (5. februar 2007).
37. *Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora - Ovčara*. Dostopno na <http://www.hdlskl.hr/Iskazi/Ovcara.html> (16. april 2007).
38. *Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora - Borovo selo*. Dostopno na <http://www.hdlskl.hr/Iskazi/Borovo%20Selo.html> (16. april 2007).
39. Humanitarian Law Center (2006): Transitional Justice: EU War Crimes Policy in the Western Balkans. *HLC Newsletter No. 20*. Dostopno na <http://www.zamislisrbiju.org/docs/analize/HLC%20Newsletter%20No20.pdf> (1. marec 2007).
40. ICTY (2004): View from the Hague: Trial against Mirko Norac. *Balkan*, 2. 6. Dostopno na <http://www.un.org/icty/bhs/outreach/articles/eng/article-040602e.htm> (1. maj 2007).
41. ICTY (2007a): *Case Information Sheet "Medak Pocket" IT-04-78 Ademi&Norac*. Dostopno na <http://www.un.org/icty/cases-e/cis/ademi/cis-ademinorac.pdf> (1. april 2007).
42. ICTY (2007b): *O sodišču*. Dostopno na <http://www.un.org/icty/glance-e/index.htm> (1. februar 2007).
43. IFOR (1996): *IFOR Press Transcript of the press Briefing*, 11. februar. Dostopno na <http://www.nato.int/ifor/trans/t960211a.htm> (2. februar 2007).
44. IMADE (1993): *International military and defense encyclopedia*. Washington, New York, Brassey's.

45. Ivićev-Balen, Ljubica (2001): Škabrnja deset godina poslije: Od 18 optuženih za zločin u Škabrnji, dosad zatvoreno troje. *Vjesnik*, ponedjeljak 19. studenog 2001. Dostopno na <http://www.vjesnik.hr/pdf/2001%5C11%5C19%5C03A3.PDF> (1. maj 2007).
46. Jacobs Sparks, Karen, ur. (2005): *Encyclopedia Britannica 2005: book of the year*. Chicago.
47. *Jane's Sentinel security assessment. The Balkans No. 19* (2006) Coulsdon (Surrey), Alexandria (VA): Jane's Information Group.
48. Jogan, Savin (1997): *Mednarodno vojno (humanitarno) pravo*. Ljubljana: Uprava za razvoj MORS.
49. Kim, Julie (2006a): *Balkan Cooperation on War Crimes Issues*. CRS Report for Congress. Dostopno na <http://italy.usembassy.gov/pdf/other/RS22097.pdf> (15. februar 2007).
50. Kim, Julie (2006b): *Bosnia and the European Union Military Force (EUFOR): Post-NATO Peacekeeping*. CRS Report for Congress. Dostopno na <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS21774.pdf> (15. februar 2007).
51. Kim, Julie (2006c): *Bosnia: Overview of Current Issues*. CRS Report for Congress. Dostopno na <http://italy.usembassy.gov/pdf/other/RS22324.pdf> (15. februar 2007)
52. Klarin, Mirko (2001): *Crimes in the »Homeland War«*. Institute for War and Peace Reporting. Dostopno na <http://www.globalpolicy.org/intljustice/tribunals/2001/0802icty.htm> (1. april 2007).
53. Kovacevic, Tamara (2004): Profile: The "Vukovar Three". *BBC News*, 3. 9. Dostopno na <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/1937767.stm> (1. maj 2007).
54. Lopandić, Bruno (2005): *Prvi Hrvatski koraci u Europsku uniju: Položen ispit europske vjerodostojnosti*. Dostopno na http://www.vjesnik.hr/Kronika_2005/pdfovi/04_08_2005.pdf (1. april 2007).
55. Lorenz, F.M. (1997): War criminals - Testing the Limits of Military Force. *Joint Force Quarterly No. 16*. Dostopno na http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/1216pgs.pdf (1. december 2006).
56. Mahieu, Stephanie (2007): Putting Direct Perpetrators on Trial: the Ovcara Massacre Trial in Belgrade. *EUI Working Paper MWP No. 2007/11*. Dostopno na http://cadmus.eui.eu/dspace/bitstream/1814/6955/1/MWP_2007_11.pdf (30. junij 2007).

57. NATO Headquarters Sarajevo (2007): *NATO searches Karadzic`s homes*. Dostopno na http://www.afsouth.nato.int/NHQSA/PressReleases/2007/PR_01_07.htm (1. marec 2007).
58. NATO/SFOR (2004): *SFOR Conducts PIFWC Operation in Pale*, 1. april. Dostopno na <http://www.nato.int/sfor/trans/2004/p040401a.htm> (5. februar 2007).
59. NATO/SFOR (2004) *SFOR Operation In Pale - Additional Information*, 2. april. Dostopno na <http://www.nato.int/sfor/trans/2004/p040402a.htm> (5. februar 2007).
60. NATO Update (2004): *SFOR searches Karadzic house in Bosnia and Hercegovina*, 10. januar. Dostopno na <http://www.nato.int/docu/update/2004/01-january/e0110a.htm> (5. februar 2007).
61. Newman, Richard J. (1998): Hunting war criminals: The first account of secret U.S. mission in Bosnia. *Special Operations World Report 7/6/98*. Dostopno na http://www.specialoperations.com/Army/Delta_Force/bosnia.html. (12. februar 2007).
62. Nordland, Rod (2005): Pensions for War Criminals: They`re facing trial, but they`re not going poor. *Newsweek*, 25. junij. Dostopno na <http://www.globalpolicy.org/intljustice/tribunals/yugo/2005/0725pensions.htm> (3. december 2006).
63. OSCE – Human Rights Department (2005): *War crimes Trials Before the Domestic Courts of Bosnia and Hercegovina: Progress and Obstacles, march 2005*. Dostopno na <http://www.oscebih.org/documents/1407-eng.pdf> (3. december 2006).
64. Public international law policy group (2006): More EU and NATO raids in Bosnia. *War crimes prosecution watch vol.2, issue 1*. Dostopno na http://www.publicinternationallaw.org/warcrimeswatch/archives/wcpw_vol02issue01.html#yug2 (20. december 2006).
65. Ralston, John (2001): *The prosecutor of the tribunal against Dusko SIKIRICA, Damir DOSEN, Dusan FUSTAR, Dragan KOLUNDZIJA, Nenad BANOVIC, Predrag BANOVIC, Dusko KNEZEVIC: Second amended indictment IT-95-8-PT*. Dostopno na <http://www.un.org/icty/indictment/english/sik-2ai001220e.htm> (6. april 2007).
66. *Resolucija VS ZN 1503*, sprejeta 28. maja 2003. Dostopno na <http://www.un.org/icty/legaldoc-e/basic/statut/statute-feb06-e.pdf> (5. januar 2007).
67. *Resolucija VS ZN 1534*, sprejeta 26. marca 2004. Dostopno na <http://www.un.org/icty/legaldoc-e/basic/statut/statute-feb06-e.pdf> (5. januar 2007).
68. *Rezolucija o suradnji s međunarodnim kaznenim sudom u Haagu*, sprejeta v hrvaškem parlamentu, 5. marca 1999. Dostopno na

- <http://www.vlada.hr/hr/content/download/13059/149312/file/Rezolucija-Haag.htm>
(15. december 2006).
69. Roknić, Aleksandar in Dragan Nikolić (2006): Serbia Hopes Mladic Plan Will Impress Brussels. *Balkan Insight*, 6. 7. Dostopno na <http://www.globalpolicy.org/intljustice/wanted/2006/0706mladicplan.htm> (16. januar 2007).
70. RTV SLO (2007): *Tolimir verjetno ni ključ do Mladića*, 3. junij. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=143536&tokens=mladi%C4%87 (8. junij 2007).
71. RTV SLO (2007): *Srbiji se obeta pozitivna ocena*, 6. junij. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=143810&tokens=mladi%C4%87 (10. junij 2007).
72. RTV SLO/STA (2005): *Nato išče sledi za Mladićem*, 16. september. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=88048&tokens=karadžić%20mladić (1. februar 2007).
73. RTV SLO/STA (2006): *Mladić uporabljal različna imena*, 20. februar. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=101620&tokens=mladi%C4%87 (5. februar 2007).
74. RTV SLO/STA (2006): *Obsežna iskalna akcija za Mladićem*, 5. maj. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=107802&tokens=karadžić%20mladić (5. februar 2007).
75. RTV SLO/STA (2006): *V Srbiji vneta iščejo Mladića*, 7. maj. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=107944&tokens=karadžić%20mladić (5. februar 2007).
76. RTV SLO/STA/Reuters (2007): *Rupel ni navdušil Del Pontejeve*, 31. januar. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=16&c_id=132639 (7. februar 2007).
77. RTV SLO/Reuters (2007): *Srbija znova na pravi poti*, 7. junij. Dostopno na http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=143903&tokens=mladi%C4%87 (10. junij 2007).
78. Savic, Misha (2005): CIA Helped Serbia Hunt Mladic, Says Ex-Premier: Bosnian Serb Still Wanted at Hague. *Washington post*, 19. 3. Dostopno na

- <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A48503-2005Mar18.html> (5. februar 2007).
79. Sense Tribunal (2004a): *Against all odds: the first ten years of the Tribunal*. Hague: Sense Tribunal.
80. Sense Tribunal (2004b): *The fugitives*. Hague: Sense Tribunal.
81. SETimes (2003): SFOR Troops Surround Karadzic Family Buildings (2003): *Southeast European Times*, 27. 8. Dostopno na http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/document/setimes/features/2003/08/030827-SVETLA-001 (15. januar 2007).
82. SFOR (1997): *SFOR Transcript: Joint Press Conference*, 11. julij. Dostopno na <http://www.nato.int/sfor/trans/1997/t970711a.htm> (2. februar 2007).
83. Statut MKSJ (2006): *Statute of the International criminal tribunal for former Yugoslavia* (2006): Dostopno na <http://www.un.org/icty/legaldoc-e/basic/statut/statute-feb06-e.pdf> (5. januar 2007)
84. University of the West of England (2007): *Third Report of War Crimes in the Former Yugoslavia: Part II - Torture of Prisoners*. Dostopno na <http://www.ess.uwe.ac.uk/documents/sdrpt3b.htm> (1. maj 2007).
85. *Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom*, sprejet in razglašen v hrvaškem parlamentu, 19. aprila 1996. Dostopno na <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/1996/0654.htm> (19. december 2006).
86. Vasic, Milos, Filip Svarm in Dejan Anastasijevic (1997): More Indictments For Ovcara. *Vreme News Digest Agency No 300*. Dostopno na http://www.scc.rutgers.edu/serbian_digest/300/t300-4.htm (1. maj 2007).
87. Vlada Republike Srpske - Komisija za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995 (2004): *Događaji u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995*, junij. Dostopno na <http://www.vladars.net/pdf/srebr.pdf> (14. februar 2007).
88. Vukadinović, Radovan (2002): *Varnost v Jugovzhodni Evropi*. Knjižna zbirka Politični procesi in inštitucije. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
89. Williams, Paul in Michael P. Scharf (2002) *Peace with justice?: war crimes and accountability in the former Yugoslavia*. Lanham itd.: Rowman & Littlefield.
90. Woehrel, Steven (2005): *Bosnia and Hercegovina: Issues for U.S. Policy*. CRS Report for Congress. Dostopno na <http://italy.usembassy.gov/pdf/other/RL32392.pdf> (3. december 2006).

91. Woehrel, Steven (2006): *Serbia and Montenegro: Current Situation and U.S. Policy*. CRS Report for Congress. Dostopno na <http://italy.usembassy.gov/pdf/other/RL30371.pdf> (11. april 2007).
92. Woehrel, Steven (2007): *Serbia: Current Issues and U.S. Policy*. CRS Report for Congress. Dostopno na http://opencrs.cdt.org/rpts/RS22601_20070208.pdf (28. februar 2007).
93. Wood, Nicholas (2005): Croatian turnaround led to general's arrest. *International Herald Tribune*, 27. 12. Dostopno na <http://www.iht.com/articles/2005/12/27/news/balkans.php> (15. januar 2007).
94. *Zakon o saradnji Srbije i Crne gore sa Međunarodnim tribunalom za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine*. Službeni list SRJ 18/2002 i 16/2003. Dostopno na http://www.projuris.org/DOC/zakoni/slobode_i_prava/institucionalna_zastita/03.ZAKON_O_SARADNJI_SA_HASKIM_TRIBUNALOM.pdf (1. marec 2007).
95. Ž.B. (2006): Akcijski načrt za aretacijo Mladića: Mladić je novo leto »slavil« v Novem Beogradu. *Delo.si*, 20. 7. Dostopno na <http://delo.si/article.print.php?ID=150006> (12. februar 2007).